

Ad Beukering

Geschiedenis

van de familie

Beukering

Deel II

1938 - 1968

Nijmegen 2015/2017/2021

Johannes Antonius Beukering (3)

★ 8 maart 1917 te Nijmegen
† 21 november 1994 te Nijmegen

x

Marie Charlotte Demuijlder

★ 2 april 1918 te Arnhem

en x

Adriana M. Bos

★ 11 april 1931 te Nijmegen

Beroep:

Hij: ELEKTRO-TECHNISCH INSTALLATEUR

Zij: COUPEUSE

In de zomer van 1938 fietste Charlotte Demuijlder van haar werk in een van de straten achter Square Eugène Plasky naar huis. Ook nu reed ze niet via de Place Général Meiser naar de Chaussée de Louvain, maar nam een kortere weg via de *Tir National*¹. Niet ver van het fietspad stond een tent en ze zag dat de drie jongens die erbij lagen Nederlanders waren. Omdat haar moeder Hollandse was uit Rotterdam en nooit anders over Holland gesproken had dan in lovende termen, stapte ze af en sprak de jongens aan. Ze heetten Bob en John Troost en Jan Beukering en ze kwamen uit Nijmegen. Ze vroegen haar of ze hen Brussel wilde laten zien. Dat wilde ze wel, op voorwaarde dat ze katholiek waren. (Ze wist dat het merendeel van de Hollanders protestant waren.) En om te bewijzen dat ze katholieke jongens waren, die je kon vertrouwen, trok Jan Beukering een rozenkrans uit zijn broekzak. (Mijn moeder herinnert zich dat tijdens die eerste ontmoeting de hand van mijn vader even op haar schouder rustte.)

Ze heeft hen Brussel laten zien, maar herinnert zich de *bombarie* waarmee Jan Beukering de ene frank na de andere in de gleuven gooide van de automaat en zijn

¹De *Tir national* was van 1889 tot 1963 een militair complex in de gemeente Schaarbeek, waar schutters van de *Garde Civique* (burgerwacht) en het leger schietoefeningen hielden. Daar was ook de plek waar tijdens de beide wereldoorlogen talrijke executies door de Duitse bezetter plaatsvonden. Nu staan er de gebouwen van de huidige VRT en RTBF. Overgebleven is het "Erevelde der Gefusilleerden", tussen parkeerterreinen en de crèche van de RTBF.

De vader van Charlotte, Adolphe Demuijlder diende als zoontje van de betere kringen in 1914 bij de *Garde Civique*, en zal dus zeker op de *Tir national* geoefend hebben. Toen de oorlog uitbrak gooide hij zijn geweer van een brug af op een voorbijrijdende goederentrein en vluchtte (deserteerde!) naar Holland, nadat zijn moeder geld voor onderweg had verstoppt in de voering van zijn jas.

honger stilde met zakken frites en meerder ballen gehakt, kroketten enz. Het viel haar ook op als verspilling, temeer daar ze thuis lange jaren van krapte gekend had. Ze spraken af elkaar te schrijven. Dat deden ze, minstens eens per week.

Toen Jan Beukering op 9 mei 1940 in Brussel aankwam om zijn *meisje* te zien, kon hij niet weten dat de Duitsers een dag later Nederland binnenvielen en dat de weg terug was afgesneden. Hoe het toeval mede zijn leven heeft bepaald! Tien dagen later, op 20 mei trouwt hij met Charlotte Demuijlder in de kathedraal van Rouen.

Daarvóór hadden ze elkaar zegge en schrijve drie keer ontmoet.

De eerste keer was in de zomer van 1938 op de *Tir national*, die ik beschreef in de *Familiegeschiedenis DE MUIJLDER*. Charlotte De Muijlder heeft toen de Nijmeegse jongens Brussel laten zien. Ze beloofde Jan Beukering hem te schrijven ...

De tweede keer was bij tante Jo, een halfzus van haar moeder, die in Rotterdam een bloemenzaak had, genaamd *Multiflore* in de Lusthofstraat (wijk Kralingen). Ook dat beschreef ik in de *Familiegeschiedenis DE MUIJLDER*. Charlotte mocht dat jaar (1939) voor het eerst het hele eind met de fiets. Ze had afgesproken dat ook Jan daar een paar dagen zou logeren.

1939?

De foto onder is vermoedelijk toen gemaakt.

De derde keer kwam hij voor het eerst bij haar thuis in de Rue Cyrille Verschaeve 76, in Evere. Ze staan gearmd als een stel. Zij heeft tenniserackets, op het veldje slaan ze wat onhandig naar elkaar.

Het is na die ontmoeting dat Adolphe Demuijlder zijn oudste dochter enkele keren vrij stevig tegen de schouder stompt en vraagt: “Wil jij trouwen met die man, die snoever, die nietsnut?” Later betreurt ze dat ze niet geluisterd heeft. Toen maakte het haar koppig.

Wat zeker een rol heeft gespeeld bij zijn oordeel is het feit dat het na jaren van grote armoede financieel juist iets beter ging in het gezin Demuijlder. Hijzelf was *chômeur*, werkloos, maar hij had nu drie dochters die werkten en geld naar huis brachten: Charlotte, Nelly en Emma. Charlotte verdiende als *coupeuse* 200 franc in de week. Hij kon dat geld niet missen.

De processie loopt van de Rue Cyrille Verschaeve met een bocht naar de Rue Guillaume Van Laethem

Dat bezoek viel samen met de jaarlijkse processie, gepaard met kermis. Delen uit de bijbel werden gevisualiseerd. Een traditie die uit de Middeleeuwen stamt, toen episodes vooral uit het Nieuwe Testament op karren in *tableaux vivants* werden uitgebeeld. Mijn moeder heeft - het jaar daarvoor? - meegelopen als Maria, met Jefke Maes (die verliefd op haar was, maar later met tweede keus Nelly zou trouwen) als Jozef, terwijl haar zesjarig broertje Chris tussen hen in aan de hand meeliep als het kindeke Jezus.

Vlamingen die in Nederland komen werken of studeren en Nederlanders die in Vlaanderen gaan wonen merken een cultuurverschil. Damiaan Denys (UVA, hoogleraar psychiatrie) noemt de Hollanders kosmopolitisch, terwijl de Vlamingen nog leven in een groot dorp, met het bijbehorende gemeenschapsgevoel. "Daar kent men elkaar nog," zegt hij.

In Nederland waren er ook processies, ik herinner mij nog de jaarlijkse processie op Sacramentsdag, in juni, maar die bleef op het terrein van het College, trok niet de stad in. Maar hier neemt de hele wijk deel aan het volksfeest, men krijgt tapijten van de kerk om uit het raam te hangen.

Charlotte is twee keer, waarschijnlijk rond Kerstmis, naar Nijmegen gereisd ...
Toen de oorlog uitbrak hadden ze elkaar zegge en schrijve 5 keer ontmoet ...

Op 10 mei 1940 kon (maar vooral *wilde!!*) Jan Beukering dus niet meer terug naar huis. In België brak paniek uit. Het land was getraumatiseerd door een oorlog die net twintig jaar achter de rug was. Velen sloegen op de vlucht, in zuidelijke richting.² Zo ook Jan en Charlotte, 5 dagen later. Voor hun tocht “leenden” ze de fietsen van een bevriend stel, die daar stonden gestald, die een stuk lichter waren dan de hunne, zodat ze zich sneller konden verplaatsen. Charlotte, die natuurlijk goed frans sprak en, geboren in 1918, dus niet getraumatiseerd, vond het in haar hart een avontuur, want thuis was het maar saai. Haar vader sprak, niet vanuit zijn hart maar vanuit een religieuze doctrine, de cruciale woorden: “Jullie kunnen gaan, maar de eerste de beste gelegenheid die zich voordoet in Frankrijk, trouwen jullie.” (Mijn moeder later: “Ik trouwde met die man, en ik had hem *twee* keer gezien!”) Ze gingen op weg, vroegen boeren om in het hooi te mogen slapen, kregen bijna altijd een bed. (Aangezien wij altijd op zoek zijn naar de slechtheid van de mens, rekenden wij uit wanneer hun eerste kind werd geboren: 1 februari 1941. Op een onbewaakt moment heeft mijn moeder onlangs toegegeven dat er onderweg gekoppeld was, tegen het gebod van de vader en God.) Ze trokken via Le Tréport aan de kust naar Rouen. Trouwden daar in de kathedraal (waar Jeanne d’Arc in 1431 op 19-jarige leeftijd werd verbrand) na hun situatie aan de pastoor uitgelegd te hebben. (Er is een kerkelijke wet die stelt dat zwervenden (*errabundi, erratores?*) eerst voor de kerk mogen trouwen en daarna voor de wet, in plaats van andersom.

² Zie artikel over de Spooktreinen. Daarin: “Door het snel oprukken van de Duitsers, sloegen de Belgische regerings- en parlementsleden ook op de vlucht, waarbij de meeste leden tussen 15 en 28 mei 1940 vertrokken naar Frankrijk, waar ze in Limoges een voorlopig kabinet vormden.

Vanuit Limoges werden dan enkele weken later stappen ondernomen om de Belgische geïnterneerden weer vrij te krijgen. Dat kon pas gebeuren toen ook Frankrijk was gevallen (22 juni 1940) en de Duitsers aarzeland toestemming gaven om de Belgen vrij te laten.”

Gezegend fietsten zij verder³. (Zonder te weten dat nog geen maand later de kathedraal door brand zwaar werd beschadigd door Duitse troepen op doortocht.)

Via Parijs, waar zij met fiets en al plaatsnamen in de goederentrein, kwamen ze aan in Limoges, in het *Centre de Réfugiés*. Omdat ze jong en sympathiek oogden werden ze eruit gepikt door ene mevrouw Schmidt, de vrouw van de burgemeester (van Solignac), die een tijdelijk onderkomen voor hen had. Ze kregen gebakjes. En ontbijt met roomboter. Daar trouwden ze voor de wet.

Maar de oorlogsmachine van de Duitsers denderde voort, en na een maand of twee was iedereen het zat, dus besloten ze verder zuidwaarts te gaan. In de buurt was een kasteel op een hoge berg. Het was er *unheimisch*. Het rook naar de sfeer van een sekte. Hun beide fietsen werden gestolen, compleet met bagage. Stiekem zijn ze, in gezelschap van een verpleegster, 's nachts met een taxi naar beneden gegaan. Ze kwamen aan in de havenplaats Bayonne. (Hoe? Hadden ze op hun beurt fietsen gestolen?) Er lag een boot, de *Çap Figaro*, klaar om te vertrekken naar Casablanca, Marokko. De nacht vóór het vertrek sliepen ze in de kajuit. De boot lag al te stomen. Op het laatste moment werd de tocht afgeblazen, omdat de Duitse marine de Golf van Biskaje onveilig maakte. Ze keerden terug naar Bordeaux, naar de Nederlandse consul, die geld gaf aan vluchtelingen. Terug naar Limoges, naar mevrouw Schmidt. De stad werd overspoeld door onwelkome vluchtelingen.

Ondertussen hadden de Duitsers Parijs bezet en waren op 22 juni met de Fransen een wapenstilstand overeengekomen. Daardoor werd het mogelijk dat o.a. bussen van de BBM (Bredase Busmaatschappij) vluchtelingen ophaalde ter repatriëring. Ze gingen mee, de tocht ging nu noordwaarts. Charlotte herinnert zich dat ze op de achterste bank zaten en dat ze kotsmisselijk werd. (Ze wist niet dat ze al in verwachting was.) Bij de Frans-Belgische grens stapten ze uit. Met de trein reisden ze door naar Brussel. Ze troffen hun moeder met Dolf en Chris. Ze bakte haar laatste stukje spek voor hen. Hoorden dat Adolphe De Muijlder gevlucht was en in Lourdes zat. Hoorden ook dat de ouwe Beukering aan de deur was geweest en dat dat niet veel goeds beloofde. Charlotte is ook nog langs gegaan bij madame Joly, haar werkgeefster uit het modehuis, die haar aanbood opnieuw voor haar te werken. Maar ze was inmiddels dus getrouwd en ging met Jan mee, naar Nijmegen, naar grote broer Nederland.

³ Vanaf Rouen sloot zich een 'knul' bij hen aan, een jaar of twintig. Hij sprak geen frans. Jan viel erg in hem, had eindelijk aanspraak. Charlotte protesteerde, ook omdat het vinden van onderdak ineens heel moeilijk was, met twee jongens en een meisje. "Hij blijft bij ons!", zei de potentiaat, *just married*. Toen ze in Limoges kwamen, verdween de knul.

Na drie maanden onderweg te zijn geweest stonden ze vermoeid op de stoep van de Groesbeekseweg 102. Verwachtten een hartelijke ontvangst na al het doorstane gevaar. In de telefooncel bij het station hadden ze opgebeld naar huis. Do had aangenomen: “Pa is razend.” Toen ze aanbelden brak de storm los: hoe durfde hij, Jan, op eigen houtje te trouwen zonder zijn toestemming. Dat hij niet terugkon uit Brussel vanwege de Duitsers was een smoes. Bij Charlotte vielen de ogen uit haar hoofd, toen zij zag hoe haar Jan letterlijk over de grond kroop van angst voor zijn vader en jammerde dat hij er niets aan kon doen, dat hij moest trouwen van zijn schoonvader, haar vader.

(Nu kregen ze te horen dat een bezorgde Pa Beukering op zoek gegaan was naar zijn zoon, in Brussel was aangekomen, dat Cornelia Erkelens hem ook niet kon zeggen wáár ze zaten in Frankrijk, en dat hij dus onverrichter zake was teruggekeerd.)

Mijn moeder zegt dat ze toen gezegd heeft: “U moest u schamen om uw zoon zo te behandelen. U bent niet waard dat uw zoon heelhuids teruggekomen is. Als u wist wat wij meegemaakt hebben, zou u niet zo tekeer gaan.”

Pa gaf geen antwoord. Nadat hij was uitgeraasd beschikte hij noodgedwongen dat het getrouwde stel een kamer kreeg (Cannie kon een verdieping lager bij Wim slapen) en dat Jan in de zaak kwam werken. Maar Charlotte voelde dat haar leven plotseling was veranderd, dat ze terechtgekomen was in een stugge familie, die zeer geoccupeerd was met het ophouden van haar stand en van mening was dat alle Belgen frivool waren. Ze voelde zich een vreemdeling.

(En toch lijkt het of haar verontwaardiging over de vernederende uitval tegen Jan in stilte indruk had gemaakt op Pa, die niet gewend was dat iemand hem tegensprak⁴. Later toen hij haar naar het station bracht heeft hij zijn hart uitgestort bij haar over zijn vrouw, wat hij nooit deed, bij niemand.)

Het najaar ging voorbij. Midden in die koude winter werd Bep geboren. De bevalling was thuis, op de eerste verdieping, in het kleine kamertje achter het kantoor. Do en Truus moesten de moeder verzorgen. Charlotte zag hoe de schoonzussen een vies gezicht trokken als ze de po met ontlasting weg moesten brengen naar de wc⁵.

Twee weken na de bevalling kreeg de familie te horen dat hun zoon Bep was verongelukt. Het bericht werd gebracht door zijn kameraad, die beneden aanbelde. Pa en Jan reisden af naar Noord-Frankrijk, maar zij hebben hun zoon en broer niet meer gezien. Hij was al begraven.

(Ik twijfel of dit de waarheid is. Waarom heb ik in mijn hoofd dat hij met verkoolde armen en benen lag te sterven in het hospitaal? Is me dit verteld of niet?)

⁴ Hij was gewend dat als hij zei: “t gebeurt niet,” dat het ook niet gebeurde. En omgekeerd: hij kocht de kleding voor zijn dochters Do en Truus, zodat ze konden meelopen met de Blauwvosjes in de Vierdaagse.

⁵ Mijn moeder zegt dat Bep drie weken te vroeg is geboren, dat ze verkouden was in die koude winter en dat daardoor het water brak. Ze liegt. Na doorvragen geeft ze later toe dat Jan en zij seks hadden vóór het huwelijk.

Het verhaal van de suiker. Wim en Cannie, in de groei, prepubers, hadden altijd honger en snoepten van de suiker. Toen Charlotte suiker wilde toevoegen aan de havermoutpap voor Beppie viel Lambertus Beukering tegen haar uit: “Ben je nou helemaal bedonderd? Als je hem de borst geeft, zit er toch ook geen suiker in?” Hij kreeg spijt van zijn uitval, want enkele dagen later kwam hij aanzetten met een heel pak suiker.

Wat weer scheve ogen wekte bij de anderen.

Die lente had Pa genoeg van de overlast. Hij was niet tevreden over Jan, volgens mijn moeder omdat hij in de werkplaats de monteurs van het werk hield met zijn urenlange gepalaver over NEC.

Maar ook omdat hij vaak liep te lanterfanteren en laat opstond. Maar greep hij daarmee niet de stok om de hond te slaan? Had hij wel voldoende werk? En had ook “Ma” langzamerhand niet genoeg van haar schoondochter over de vloer? Hoe dit zij, Pa zocht zijn goede vriend en rijksduitser Riede in de Holtermanstraat op. Deze mijnheer Riede had net als Pa een elektro-technisch installatiebureau, en was dus eigenlijk een concurrent. Maar het moet hebben geklikt tussen die twee, want ze zaten op vaste plaatsen naast elkaar op de eretribune bij NEC. En op de vraag van Pa of hij, Riede, Jan Beukering in dienst wilde nemen reageerde hij welwillend. Jan moest wel solliciteren. Dit moet medio 1941 zijn geweest. En terwijl de moeder met het kind tijdelijk onderdak zocht in Schiedam bij tante Jo⁶, werd Jan aangenomen en had hij een nieuwe baas om voor te werken. Die nieuwe baas had waarschijnlijk ook klussen in het land, waarvoor hij Jan inzette, want Charlotte spreekt steeds van één keer in de veertien dagen dat Jan thuiskwam.

Maar zelfs een warm nest als dat van tante Jo en Opoe krijgt op den duur genoeg van inwonende familie, zeker als Jan zegge en schrijve één keer geld overmaakt. Een maand later is het genoeg en moet Charlotte met kind weg. Heel even woont ze op een kamer in Enschede. (!?) Kort daarna huren ze een enkele gemeubileerde kamer op de Hazenkampseweg in Nijmegen. Daar zit Charlotte tot het eind van het jaar. Ze vertelt dat een stukje gordijn loshing en dat Jan om het te repareren op een trapje klom, waar hij vervolgens van afviel, onderwijl de roede met zich meetrekkend en vervolgens de door de man des huizes fraai beschilderde lampenkap. De dag daarop vertrok hij vroeg in de morgen en liet het graag aan haar over om de onzalige gebeurtenis te vertellen aan de vrouw des huizes, die bepaald *not amused* was.

⁶ Lambertus Beukering heeft Charlotte met het kind Beppie zelf naar het station gebracht. Tot haar verbazing stortte hij zijn hart uit. Hij vertelde dat zijn vrouw Trui Litjens altijd overspannen was, nu zeggen we: depressief. Zo erg dat hij een keer de messen uit de keuken had verstoppt. Ze had altijd hoofdpijn, die ze milderde met haar eeuwige hoedje.

Tegen het eind van het jaar '41 wist Charlotte dat ze zwanger was van een tweede kind. Ze kon niet langer op een kamer blijven wonen. Ze solliciteerde op een advertentie in de krant, waarin de benedenverdieping te huur werd aangeboden van een huis op de Gaffelstraat 1. Mevrouw Jaarsveld kwam met haar dochter naar de Hazenkampseweg om te kijken wat voor vlees ze in de kuip had. Charlotte verzwegen haar zwangerschap. Mevrouw Jaarsveld later: "Als ik geweten had dat je zwanger was had ik je nooit laten intrekken."

De oude, gescheiden Mevr. Jaarsveld woonde zelf op de bovenverdieping⁷. Haar dochter met kind stond op het punt te vertrekken, waardoor ze besloten had de benedenverdieping in onderhuur te doen. Maar ze behield voor zichzelf de voortuin en achter het huis het schuurtje. (Die ze bereikte via onze gang en keuken. Ook de keukenkast bleef van haar, maar die is succesievelijk gewoon door mijn moeder ingepikt.)

Dat werd mijn geboortehuis.

⁷ Volgens Charlotte heeft de oude mevrouw Jaarsveld een poging gedaan om haar en Jan te verraden door te gaan vertellen dat zij, Charlotte, de familie Riede in de kelder had verborgen. Direct na de oorlog is er navraag naar gedaan. Er was geen enkel bewijs.

De Gaffelstraat 1 in 2015. Het hek is verdwenen, de twee sparren ook. De bank voor het raam en het namaak-klassieke Venusbeeldje geven mij (onterecht) het *gevoel* dat 'ons' huis is ingepikt.

Die winter was heel streng. Charlotte moest het kindje Beppie vastbinden om de armpjes onder de deken te houden. Op de eerste verjaardag van Beppie kwamen Opa en Oma op visite en hadden een zakje kolen bij zich “zodat ze zelf in de warmte zaten. Daarna gingen ze weer.”

Opa en Oma hadden als aandeel in de moeizame inrichting voor 25 gulden een oude tafel met afgetrapte poten gegeven en vier stoeltjes met een zeiltje over de zitting. Zoals de boeren hadden. Armoeiig.
Het was natuurlijk wel oorlog, ze hadden zelf ook niet veel.

Maar van Willem Brinkman en Anna Litjens, die nog minder hadden, kreeg ze geld voor een servies. Ze kocht bij Van den Borch diepe en platte borden met een klapproos versierd.

Een gastoestel leende ze van Troost, de vader van Bob en John⁸. Hij had er zelf als bijverdienste nog schoensmeer op gemaakt.
Er was maar een paar uur stroom per dag.

Toen ik geboren was is Jan één keer naar het ziekenhuis gekomen. De familie Brinkman gaf een geschenk: een doosje chocolaatjes van voor de oorlog. (Of een reep?)

Ze had steun van mevrouw Dibbets, de naaste buurvrouw. Samen liepen ze met de (lege) kinderwagen naar de boerderijen met land, die nu hebben plaats gemaakt voor woonhuizen: de Dukenburg. Ze konden daar aardappels meekrijgen, mits ze ze zelf rooiden, voor niks of voor een lage prijs. Ze mochten ook appels en peren rapen, die uit de boom gevallen waren.

Kolen haalde ze bij een handelaar in de Wolfskuilseweg, waarschijnlijk ook met de wagen. De kachel in de kamer, een mooie met mica-plaatjes, was eigenlijk veel te groot in verhouding tot de huiskamer en de gerantsoeneerde porties kolen die ze kreeg.

Hout was schaars. Mensen verstookten soms het hout van hun trapeleuningen.

⁸ Jan was eigenlijk bevriend met Bob. Die leek op zijn moeder, een rijzige slanke vrouw, een beetje deftig. (John had rood haar net als zijn vader, die grof gebouwd was en in Canada op beren gejaagd had. “Het waren de enige mensen die vriendelijk tegen me waren.” Van haar kreeg ze een hoedje en op de Groesbeekseweg zei ze dat ze die gekocht had, waarop ze uitgelachen werd: “Hahaha, dat heb je van mevrouw Troost gekregen!” “Dat wisten ze?” “Nou ja, ze gokten en het was nog waar ook. Want ik had geen geld voor een hoedje, dat wisten ze. Ze waren altijd neerbuigend tegen me. Jan verbeterde me als ik een Frans woord gebruikte.
Een keer gebruikte ze het woordje ‘klik’. “Dat bestaat niet, dat woord,” zei Jan. Maar zij had dat gehoord van tante Jo uit Rotterdam: een klikje, een overschot van eten dat opgewarmd werd. Maar Jan hield vol dat dat woord niet bestond. Het stond ook in het woordenboek, zegt Ma achteraf.

Ma vervoerde ooit een boomstronk, die zo zwaar was dat de kindervagen het bijna begaf. Het blok bleef in de achtertuin liggen en is nooit gebruikt ...

Zij hadden 2 zoons:

Lambertus Antonius Johannes Marie, ★ 1 februari 1941 te Nijmegen

Adolphe Joseph Marie, ★ 15 april 1942 te Nijmegen

1 April 1943: Atty 1 jaar.

Ik ben op de wereld gekomen in het Canisius ziekenhuis⁹, dat toen aan de St. Annastraat lag. Het was oorlog, de Duitsers waren op het toppunt van hun macht, hadden hun grenzen het verst opgerekt. Een verpleegster vergiste zich en legde mij aan de borst van een moeder die naast de mijne lag. Ze merkte het en riep: “Ah gatverdamme!” “Nou zeg,” repliceerde mijn moeder, “kom maar gauw hier d’rmee.” Ik was dus duidelijk gewenst.

Iets eerder dat jaar, op 20 januari, vond aan de westrand van Berlijn de *Wannseeconferentie* plaats, door Reinhard Heydrich bijeengeroepen, waarin besloten werd tot de *Endlösung der Judenfrage*.

In datzelfde jaar schreef in Parijs Albert Camus zijn essay *Le mythe de Sisyphe* over het absurde van het bestaan.

Later heb ik haar nog wel gevraagd of zo’n oorlog geen reden was om géén kinderen te krijgen (en één ervan bovendien nog Adolphe te noemen), maar die oorlog met zijn geweld was ver weg, het leven ging toch min of meer z’n gewone gang, bovendien stond hen enkel ‘onthouding’ ter beschikking als alternatief, en begin dáár eens aan, als je jong bent en elkaar maar één keer in de twee weken ziet (mijn vader werkte voor de moffen in het Drentse Havelte waar een vliegveld werd aangelegd tegen de geallieerden), en bovendien heette ik naar mijn opa van moederskant, niet naar die Führer van over de grens. En tenslotte noemden ze mij geen Adolf maar “Attie.” (En als Hitler de oorlog

⁹ Toen mijn moeder voelde dat ze van mij bevallen moest, liep ze naar kruidenier Tonk aan de overkant van de straat, want die had telefoon. Het liep tegen Pasen, de mensen waren bezig met de Grote Schoonmaak. Ook mijn moeder, met dikke buik. Ze belde naar Opa Beukering op de Groesbeekseweg. Of Beppie zolang bij hen kon blijven. Toen kwam Do met de taxi en haalde mijn moeder op voor het Canisius Ziekenhuis. Nonnen met waaiende sluiervingen haar op en gaven haar een spuit om de weeën op te wekken. Daardoor ging het veel te hard met de geboorte, reden waarom de kinderarts Rooijng kwaad was op de nonnen. “En weet je wie op bezoek kwam?” Niet de familie Beukering, nee de familie Brinkman, met een reep chocola, die ze in geen jaren meer geproefd had. Jan is heel even geweest, ik ben gedoopt en toen is hij weer gegaan.

zou winnen, zaten we ook niet slecht met die naam, zou ik denken dat zij dachten.)

Ik was net drie jaar, toen de oorlog was afgelopen. Alles daarover heb ik van horen zeggen, maar twee herinneringen heb ik gebrand op mijn netvlies:

Ik sta in de achtertuin. Ik hoor geronk boven mij achter de huizen. Het komt dreunend naderbij. Ineens zie ik vliegtuigen in de lucht, in rijen achter elkaar, een daverend geluid.

(Zij vliegen in de richting van de stad. Was het 22 februari 1944? Nee, dat kan niet. Een kind van 1 jaar en 10 maanden kan wel in de achtertuin lopen, maar toch niet het beeld van die vliegtuigen en het geronk van hun motoren in zijn geheugen opalaan? Ik houd het erop dat het april 1945 was.)

Ook achtertuin. Avond. Boven het dak zie ik twee bundels licht, die in het luchtruim zoeken, elkaar soms kruisen. Zag ik ook een oplichtende stip, gebulder? Of verzin ik dit.

(Zou dat in het najaar van '44 geweest zijn, toen Nijmegen frontstad was en de Duitsers werden aangevallen vanuit de lucht?)

Toevallig - ik schrijf dit en het is maandag 7 september 2015 twaalf uur - hoor ik de sirenes loeien, kort, om geen angstige herinneringen wakker te roepen bij mensen die ouder zijn dan ik. Als kind heb ik ze nooit gehoord. Hoewel ze in 1944 heel wat geklonken moeten hebben. Mijn moeder vertelt dat ze haar twee kinderen dan meenam naar de kleine kelder en daar bleef tot de sirenes opnieuw klonken ten teken dat het alarm voorbij was. Maar ze heeft wel eens een hele nacht met ons in die kelder doorgebracht, liggend op dekens op de grond, tegen de stoffige kolen aan. Om ons stil te houden tekende ze poppetjes op de muur in het licht van een blauw peertje. Het rooster van het keldergat aan de straatkant was afgedekt, zodat er geen licht naar buiten lekte. Het keldergat, dat diende om de kolenboer vanaf de straat zijn zak met kolen in het gat te laten kieperen, zodat hij niet naar binnen hoefde, de gang door, de trap af, was, nu de kelder ook schuilkelder was, met beitels verder opengehakt, zodat iemand erdoor kon ontsnappen als het huis zou worden getroffen tijdens een bombardement. Met hetzelfde doel was er ook een gat gemaakt in de zijmuur naar de burens. De hele straat was vermoedelijk zo ondergronds verbonden.

1945. In de achtertuin bij Riekie Kuijlen, buurmeisje.

Die zwarte pakjes op de foto had mijn moeder gemaakt van stof bestemd voor de Hitlerjugend. Hoe ze daaraan kwam? Mijn vader kreeg de lappen van Riede, de rijksduitser die zich medio '44 had teruggetrokken over de grens en in Kleve een nieuwe zaak begonnen was. Jan Beukering bleef (een van) zijn werknemer(s) en werd naar Duisburg gestuurd, waar hij een hevig bombardement van de geallieerden overleefde. Als hij thuiskwam - eens in de twee weken - bracht hij soms eieren en spek mee. En de zwarte stof, waarvan mijn moeder kleertjes maakte voor de kinderen.

De voeding was niet erg gevarieerd. Het meeste wat wij kinderen kregen was havermout. Een melkboertje bracht de melk, uitsluitend voor moeders met kinderen. Echt honger hebben wij nooit gehad.

De foto is markant, omdat het 't jaar was waarin we gingen neuzen bij de burens. Die vonden ons schattig. Vooral Beppie, omdat hij zo onbevangen praatte. Iedereen gecharmeerd. En Beppie koesterde zich in het succes en de verrukte aandacht. Attie was meer naar binnen gekeerd en verlegener onder de aandacht. Als we naar huis gingen, kregen we een snoepje mee.

Moeder: "Beppie mag niet meer vragen om een snoepje, Beppie moet

wachten tot Beppie het krijgt.” Beppie bij de buurvrouw: “Beppie zal niet meer vragen om een snoepje, Beppie zal wachten tot Beppie het krijgt.”

1945 - zelfde tijd. Lieske (21 jr) logeert blijkbaar bij ons. Omdat ik een bal vasthoud, denk ik dat de foto is gemaakt in de buurt van de Goffert.

In de oorlog reed er een bestelbusje met dichte ramen vanaf de Wezenlaan naar de stad. Mijn moeder zat erin met Beppie, die natuurlijk van zijn plaats kwam en naar voren stapte, naar de chauffeur. Om aan te pappen. Toen zat hij weer op zijn plek. De chauffeur wenkte: “Kom eens.” Maar Beppie kwam niet. Mijn moeder: “Ga nou, die meneer roept je.” “Nee,” zei Beppie, ‘want die ruikt so fies uit se mond.”

Alle kinderen zetten hun ouders beschaamd. Op de Willemsweg was een kleine bibliotheek. Mijn moeder leende er graag. Ze nam Beppie mee. Voor de toonbank stond een vriendelijke, lange man, een Duitse soldaat van de Wehrmacht. “Is dat nou een rotmof?” zei Beppie. De soldaat nam het goedmoedig op.

Als Bep later een lastig kind wordt, veel in de contramine, denk ik dat er een verband is met deze jaren. Gaandeweg wordt hij niet meer zo schattig gevonden, en krijgt hij niet meer de aandacht waaraan hij gewend is. Zoekt hij die terug als hij kattekwaad uithaalt? Is hij in verzet tegen een omgeving die zich nog maar flauwtjes om hem bekommert, of die zich zelfs vijandig toont? Kan hij alleen op die manier nog indruk

maken? Is het geldingsdrang? Zeer zeker, maar een waar wel durf bij te pas komt. En vooral durf oogst opnieuw - de gezochte - bewondering.

En waarom haalde ik nauwelijks kattenkwaad uit? Omdat ik de durf niet had, althans minder. Maar ook, omdat ik bewondering niet zo miste. Die had ik immers lang niet in die mate gehad. Ik was veel minder bezig de wereld uit te dagen. Mijn succes lag veel meer in het *pleasen*. 'Lief zijn' heette dat. Onbewuste tactiek.

Najaar 1944? - Het bloesje is gemaakt van parachutezijde

In de peuter- en kleutertijd sliepen wij boven in ledikantjes, een roze en een witte. Daar lagen we ook overdag als we de mazelen hadden en de bof. Dan speelde ik met een autootje op de zijrand met de spijltjes, ik herinner me haarscherp de lichtblauwe kleur van één van die auto's. Dat specifieke lichtblauw zit in mijn geheugen gegrift. Op een avond lagen we in de bedjes, maar sliepen niet. Beppie had dorst. De snoodaard vroeg Attie of hij een glas water voor hem wilde pakken. Attie klom over de rand uit zijn bed (hoe oud ben je dan, vier?) en vulde bij de wastafel een glas met water. Zonder licht. Toen hij zich omdraaide, knoeide hij en gleed uit over de plas op de grond. Huilde. Opgeschrikt door het lawaai van boven liep mijn moeder de trap op en trof mij aan uit bed. Wat verboden was. Klappen op mijn gat en terug in bed. Toen mijn moeder beneden kwam, merkte ze dat ze onder het bloed zat. Ze rende naar boven. Ik was met mijn hand in het glas gevallen en bloedde hevig. Mijn moeder troostte mij met diep medelijden, maakte alles schoon. Mijn broertje hield zich muisstil.

Voor altijd een witte streep als litteken, als bewijs.

Deze foto is genomen door een Canadese militair. Waarschijnlijk voorjaar 1945. We staan vóór het muurtje en hek van de voortuin. We groeiden op met de bal. We hebben heel veel gevoetbald op dit stukje grond vóór het huis, waar twee bomen stonden die voor ons goalpalen [koolpalen] waren. (Eén boom staat er nog steeds, maar hij is heel dik geworden, als een dikke moeder.) Later, toen mijn moeder was weggelopen, heb ik in mijn eentje eindeloos tegen hetzelfde muurtje met links en rechts tegen de bal geschopt.

In de tuin stonden twee sparren voor het raam, tegen de inkijk. Als het winter was bogen de takken zwaar door onder het gewicht van de sneeuw. Onvergetelijk beeld. De stilte ook.

Toen Bep een jaar of zestien was, kon hij, terwijl hij met beide handen het hek vastpakte, in één sprong over het hek springen. Ik kon dat niet. Ik bewonderde in stilte, nijdig.

Je ziet het: Bep heeft meer het gezicht en de bouw van mijn moeder, ik van mijn vader.

Wij vochten heel wat af. Aanvankelijk was Bep groter en sterker. Maar rond mijn achtste, schat ik, trok ik bij. We hielden elkaar min of meer in evenwicht. Als ik Bep een klap gaf, sloeg hij terug. Als hij mij sloeg, werd ik zo kwaad, dat hij het op een lopen zette. Eén - één dus.

Bep lag veel vaker overhoop met de jongens uit de buurt dan ik. Mijn ouders hadden me opgestookt om Bep te helpen. Als ik niet goed durfde, kneep ik de vechtjas die mijn broer belaagde van achteren in zijn bil.

30 juli 1946

Toen ik vier jaar was, ging ik naar de kleuterschool op de Dobbeltmannweg. Bij de zusters met de kappen om het hoofd. Ik had er geen schik. Ik herinner me alleen blokjes in een houten doosje met een schuifdeksel. Verder niets. O ja, een zonnige dag met oranje vlaggetjes aan een stokje. Veel mensen, veel kinderen. Ik heb zo'n stokje in de hand en steek de straat over Eerste ervaring van *feestdag*.

Maar toen Beppie naar de lagere school ging, wou ik niet meer alleen naar de kleuterschool. En mijn moeder hield mij thuis. Een jaar lang. (Ze deed het ook voor zichzelf: tegen de verveling.) Erg opvoedkundig was het niet, nee, het was ronduit achterlijk, denk ik nu. Maar toen kikte ik niet. Ik vond het heerlijk, als 's morgens mijn vader vertrokken was naar zijn werk en mijn moeder weer terug in bed ging en ik naast haar mocht liggen.

Nog op de lagere school mocht ik van haar verzuimen. "Mammie, mag ik thuis blijven?" "Wat heb je dan?" - "Hoofdpijn." (Variant: "buikpijn.") "Voor deze keer dan. Ik zal een briefje voor de meester schrijven."

Op mijn voorhoofd heeft mijn moeder wat haartjes bijgetekend. Mijn lieve broer had ze er met de schaar afgeknipt. Ik denk uit nijd dat ik voor hem een rivaal was in aandacht.

Beppie kon ook kameraadschappelijk zijn. Het was winter, halfdonker al, in de huiskamer brandde het elektrisch kacheltje. Moeder in de keuken. Op de grond achter de tafel knipte Beppie de krant doormidden tot hij grote losse bladen had. Ik wilde

ook zo'n groot los blad. Die gaf hij mij. Ik hield het in de lucht. Wist niet wat ik er verder mee moest. Zag het kacheltje. Hield een punt van het blad tegen het roodgloeiend element. Het blad vatte vlam. Ik verbaasd, verbijsterd. Beppie gilte: "Mammie! Mammie!" Deur vloog open. Het nooit meer uit te wissen beeld: mammie, trappelend in de vlammen. Met gehakte schoenen. Ze doofden, de vlammen. Toen pappie thuis kwam, een flink pak slaag. Over de knie. Ongenadig die keer. Lang in de hoek van de kamer gestaan. Dikke tranen langs het behang.

15 augustus 1947 - Achtertuin Gaffelstraat 1.

Ma: “We gingen toen na de oorlog ‘s zondags naar de Groesbeekseweg. Daar hadden ze toen een hondje gevonden en in huis genomen. Ma wilde ook een hondje en de kinderen ook. Dus hondje mee. Het was een rothondje. Hij luisterde niet. Maar op een dag redde hij het leven van de kinderen. In de keuken begon hij te kermen en over te geven vanwege een gaslucht. Die kwam uit de haard in de kamer. Wij, de kinderen sliepen beneden. Ik, Attie zag al lijkwit en werd gauw naar buiten gedragen in de frisse lucht. Ontsnapt aan de koolmonoxidevergiftiging dankzij de hond.

Op de achterkant van de foto staat links onder: ““Kind, wat zie je d’r uit!” Dat zei haar moeder, toen ze in Brussel op bezoek was.”

Blijkbaar is ze vlak na (?) de oorlog nog een keer naar Brussel geweest. Daar is ze naar een neuroloog / psychiater gegaan op aandringen van haar moeder. Van de psychiater moest ze 8 dagen in het donker liggen. Met niemand d’r bij.
Dat vertikte ze ...

Nooit heb ik goed naar deze foto gekeken. Nu wel. Het is nu 2015. Mijn moeder is 97, mijn vader is al 21 jaar dood.

Hij zit niet op zijn gemak, hier, mijn vader. Het is vast zondagmorgen. Hij verveelt

zich. Hij kijkt vriendelijk, maar hij verbergt iets.

Hij sprak heel weinig over het verleden, over de oorlog. Het geheimzinnige woordje 'Havelte' heb ik van mijn moeder. Eén keer zei hij bewonderend: "Jongen, die moffen kunnen organiseren!"

Ik heb een sterk vermoeden dat zijn geweten knaagt en dat hij geen ander verweer heeft dan verdringing. Ik wou dat ik nog de gelegenheid had hem aan de praat te krijgen. Maar het is waarschijnlijk een illusie dat hij mij zou vertrouwen. Ik denk dat hij alles gegoooid heeft op de biecht. Op vergeving van de priester, die biechtgeheimen voorgoed bewaarde.

Maar afdoende was dat niet¹⁰

¹⁰ Die tuin was - dat kun je zien - platgelopen zand. Ooit heeft Pa een touwtje gespannen en een stukje ingezaaid, maar ik heb nooit meer dan een paar grassprietjes gezien.

Ooit groef ik er een kuil, zo diep dat ik op de gresbuis stootte van de riolering. Ik ging dieper, legde de riolering bloot. Toen mocht ik niet meer van mijn vader (was ik tien jaar, elf?), want hij was - terecht - bang dat de buis zou breken. Ik klom uit de kuil door boven mijn hoofd de schop dwars op de smalle kanten te leggen en me dan eraan omhoog te hijsen. Zag ik niet toch een glimp van bewondering in de blik van mijn vader?

Hij verwaarloosde de tuin, hij was er met de kop niet bij, hij vocht niet voor zijn vrouw. Op een dag was er in de Werkplaats een mooie grote kist. Dat was wel iets om de kolen in te doen. Dan konden ze de kelder schoonmaken. Maar weet je wie de kist gekregen heeft? Eén van de monteurs. "Heb je het niet gevraagd?" "Nee, één van de monteurs heeft hem gekregen."

Toen was er een koelkast. Die moest gerepareerd worden. Een vreselijk karwei, want dat stonk. Pa had hem helemaal gerepareerd. Toen die klaar was, zei de ouwe: "die kunnen wij wel gebruiken," en zette hem boven in de keuken. Volgens ma met de gedachte: "Jij bent zonder mijn toestemming getrouwd, dat zul je je leven lang voelen."

Kort intermezzo

HAVELTE

Het vliegveld lag vlak boven Havelte ten westen van Steenwijk. De Duitsers begonnen met de aanleg in oktober 1942. De bedoeling was om met jagers de geallieerde bommenwerpers aan te vallen, die op weg waren naar de Noordduitse steden en het Ruhrgebied.

Er werden 5600 arbeiders ingezet, bestaande uit joden uit de grote steden, verder gedetineerden en dwangarbeiders. Voor hen worden barakken gebouwd.

Hotel Frederiksoord werd door de Duitsers gevorderd als administratief centrum. Alle hotelkamers werden 'verhuurd' aan Duitse officieren. In huis Overcinge in Havelte zetelde de *Bauleitung*.

Burgemeesters kregen de hachelijke opdracht de werkkrachten te leveren. Sommigen deden dit, anderen weigerden en doken onder.

Er waren ook vrijwillige arbeiders. Hun motivatie is: “dat de aanleg van het vliegveld in een tijd van grote armoede toch werk geeft. En dat het rijden met een smalspoorlocomotief leuker is dan het keren van kazen in de melkfabriek. **En dat je goed verdient.**”

Zij werden na de oorlog berecht. Eén kreeg een celstraf van 5 jaar.

In januari 1944 was de urgentie om het vliegveld operationeel te krijgen zo hoog dat ook de gevangenen uit Veenhuizen werden ingezet. Er werden 1 miljoen stenen geleverd, waarvan een lazaret moet worden gebouwd, en verder bunkers. Alles moest in 4½ maand klaar zijn.

Wat het spoor betreft willen de Duitsers op het niet-electrische net afweergeschut mee laten rijden op alle treinen. **(Bij elektrische treinen gaat dit niet, de draden zouden doorgeschoten worden.)**

Er was een smalspoor, aangesloten op de spoorlijn Meppel - Leeuwarden.

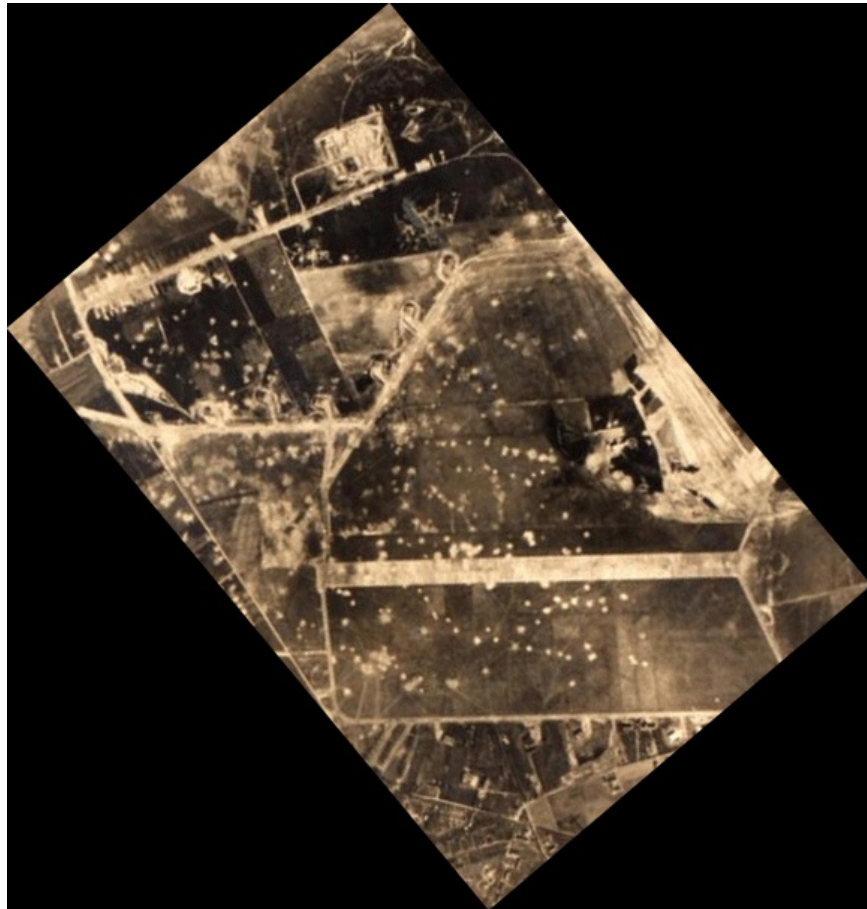
Er was in het kamp geen sprake van echte dwangarbeid. Gewerkt moest er worden en wie de lijn trok, kreeg er een schepje bovenop. Geslagen werd er niet. Het eten was niet zeer slecht en er werd geen honger geleden.

Op de foto: het vliegveld Havelte na het geallieerde bombardement op 17 september 1944.

De Duitsers proberen van een rolbaan een nieuwe startbaan te maken. In maart 1945 wordt er opnieuw zeer heftig gebombardeerd. Alle arbeiders overleven de bommenregen.

De geallieerden wisten veel over dit vliegveld dankzij geheime agenten, zoals de onderwijzer en schrijver Jan Poortman, die foto's op-stuurde, zodat het vliegveld tot in detail op hun kaarten kon worden ingetekend.

Op de foto: het vliegveld Havelte na het geallieerde bombardement op 17 september 1944. De Duitsers proberen van een rolbaan een nieuwe startbaan te maken. In maart 1945 wordt er opnieuw zeer heftig gebombardeerd. Alle arbeiders overleven de bommenregen.

De structuur van het vliegveld is nog goed in het landschap herkenbaar, vooral de startbaan en de rolbanen. Verder zijn nog hangars aanwezig, en bomkraters die

herinneren aan de bombardementen van het vliegveld in het najaar van 1944 en in maart 1945. Op enige afstand van het vliegveld liggen verspreid over Havelte tal van Duitse militaire gebouwen, waaronder het voormalige lazaret en het wachtgebouw. In de vroegere zuidoosthoek van het vliegveld zijn resten van het luchtafweergeschut te vinden. De landingsbaan ligt er nog, omdat niemand na de oorlog daar durfde te graven.

Einde intermezzo

Hij heeft gevaar gelopen, mijn vader. Niet alleen direct, omdat 'Havelte' vele malen gebombardeerd is (de arbeiders schuilden in bunkers), maar ook - er is geen ander woord voor zijn rechtstreeks meewerken aan de Duitse Wehrmacht - vanwege zijn *collaboratie*.

Hij is waarschijnlijk in oktober 1942 door Riede naar Havelte gestuurd. Hij heeft daar *goed geld* verdiend, hoewel hij daar nooit iets over zei, ook niet tegen mijn moeder. Hij was daar in een pension en op het terrein had hij een motor tot zijn beschikking, waarschijnlijk een DKW, waarmee hij zeker indruk heeft gemaakt. (Een door de kampeiding geconfiscerde motor, of zelf gekocht?) Ik schrijf: op het terrein, omdat hij nooit per motor de ongeveer 100 kilometer naar huis heeft afgelegd. Enkel met de trein.

Mijn moeder vertelt dat hij last had van luizen in zijn bed, die door zijn hospita werden gevangen en gedood ...

Hij heeft gevaar gelopen, mijn vader. De gedwongen te werk gestelden waren de vrijwillige werknemers vijandig gezind. Dat broeide onderhuids. Maar ook was er toenemend gevaar vanuit de lucht. Het vliegveld is vanaf '43 *vele malen* gebombardeerd. De arbeiders overleefden in bunkers. Het gevaar dat hij liep voor zijn rechtstreeks meewerken aan de Duitse Wehrmacht, voor zijn *collaboratie* dus, speelde in '43 geen rol. In '44 wel, en in '45 zeer zeker.

Op een dag gaf Riede een feest voor zijn personeel. Hij huurde een zaal. Op de vloer werd gedanst. Jan en Charlotte bevonden zich met anderen op de galerij. Er werd gedansd voor een 'goed doel'. Onder applaus en ter aanmoediging werd geld omlaag

gegooid tussen dansers. Mijn vader waardeerde met luider stemme en gulle hand. Mijn moeder was onaangenaam verrast. Zag meerdere verwonderde blikken ...

Toen lag hij ziek thuis in bed. Zijn scrotum was hevig ontstoken en had de omvang van een grote grapefruit. Zijn moeder kwam kijken en schrok zich wild. De dokter kwam en door een kier in de schuifdeuren hoorde mijn moeder:

Jan (*lijdend*): “Dokter, ik ben gevallen met de motor.”

Dokter: “Lieg niet, man. Geef nou maar toe dat je naast de pot gepiest hebt.”

(*Jan ontkent in alle toonaarden.*)

Mijn moeder was verwonderd maar begreep het niet.

Mijn vader werd naar het Koningin Wilhelminaziekenhuis gebracht. Hij heeft pech gehad. Misschien mede door de oorlogssituatie was penicilline nog niet beschikbaar. Hem werden beide zaadballen én scrotum operatief verwijderd. Hij was voortaan onvruchtbaar en niet meer in staat tot seksueel contact.

Ad (*november 2015, tegen zijn moeder*): “Vond je dat niet erg?”

Moeder: “Neui. Dan was ik daar ook meteen vanaf.”

De hevige bombardementen van september 1944 en maart 1945 op het vliegveld Havelte heeft Jan Beukering niet meer meegemaakt. Toen had hij al een andere missie, opnieuw als vrijwilliger gestuurd door Riede: in Duisburg, Duitsland.

In de eerste helft van de 19de eeuw was ook Duisburg een industriestad geworden. In 1831 was er een kanaal naar de Rijn gegraven, waardoor daar de grootste binnenhaven van Europa ontstond. In de jaren 50 van de 19e eeuw werden daar de eerste kolenmijnen geopend.

Tussen 1921 en 1925 werd Duisburg door Franse en Belgische troepen bezet om Duitsland te dwingen de herstelbetalingen voor de Eerste Wereldoorlog te betalen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd Duisburg, als belangrijke industrie- en transportstad, *veelvuldig* door de geallieerden gebombardeerd. Aan het einde van de oorlog was 80% van de woningen geheel of gedeeltelijk verwoest, en waren 96.000 mensen dakloos geworden.

Ook in Duisburg zal Jan goed verdiend hebben. En als hij thuiskwam bracht hij soms spek mee.

Hij ging wel altijd eerst langs bij zijn ouders op de Groesbeekseweg, pas daarna naar de Gaffelstraat. Hij was nog blijkbaar steeds in de eerste plaats kind van zijn vader, dan pas de man van zijn vrouw. Hij moet met zijn vader besproken hebben wat hij daar uitspookte, in Havelte, en nu in Duisburg, en of en welk gevaar hij liep. Zag Lambertus Beukering, de principiële, hier iets toch maar door de vingers?

Zolang de Duitsers de baas waren, en Riede zijn werkgever, was het risico beperkt. Maar gaven vader en zoon zich ook rekenschap van wat er kon gebeuren als de

Duitsers de oorlog verloren? Of konden zij dat in de zomer van '44 nog steeds niet geloven?

In ieder geval waren vader en zoon enigmatische *on speaking terms*, maar op de beslissing dat de zoon elders ging werken kwam de vader niet terug.

Ooit liet mijn vader zich ontvallen dat hij in een schuilkelder in Duisburg een bombardement heeft overleefd. Zonder commentaar. Waarschijnlijk wilde hij zijn kinderen sparen voor de angst die hij moet hebben doorstaan.

Ook tijdens het vergissingsbombardement van de geallieerden op Nijmegen op 22 februari 1944 was hij in de stad. Hij kwam thuis onder het stof.

Toen Nijmegen frontstad was geworden in september van dat jaar, en er ook granaten in de Holtermanstraat vielen, was Riede verdwenen, gevlucht waarschijnlijk, en mijn vader werkeloos.

In Kleve, net over de grens, was (is?) een winkel (of bedrijf?) in electro-techniek. De naam van de eigenaar: Riede.

Foto: Ad Beukering, sept. '15.

Havelte 70 jaar later. Er is van het vliegveld weinig over. De meeste inwoners, veel import, hebben geen behoefte om telkens aan de oorlog herinnerd te worden. Er zijn heel weinig verwijzingen. Een paar mensen kennen de historie. Eén van hen wees Heleen en mij op deze schuttersput, bedoeld om snel in te kruipen bij een bombardement ter bescherming tegen de dodelijke zijwaartse drukgolven. Parallel achter het fiets- en looppad ligt de grote start- en landingsbaan

Toen heb ik hem gevraagd of het hem bekend was of er in Havelte, waar zoveel mannen voor een langere periode bijeen waren, vrouwen zijn geweest en na de oorlog misschien opgepakt, die deze mannen voor geld ter wille waren?

Zijn antwoord was kort:

Goedemiddag,

Er was op het vliegveld terrein aan de Molenweg (=toegangsweg)
inderdaad een speciaal gebouw waar prostituees werkzaam waren.

Of die behalve voor Duitsers, ook voor andere arbeiders werkten, weet ik niet.

mvg. Johan Doeven

Met behulp van Google earth ben ik digitaal teruggereisd naar Havelte. en heb de Molenweg in beeld gebracht. Zie foto.

De camera 'kijkt' in zuidelijke richting. Heleen en ik hebben een maand geleden (oktober 2015) het dorp bezocht en hebben er met de fiets rondgereden. Wij naderden vanuit het zuiden over de weg die je ziet achter de bomen rechts op de foto: de Van Helomaweg. Bij de (voormalige) boerderij in de verte sloegen we rechtsaf de Dorpsstraat in. De Molenweg op de voorgrond slingert in noordelijke richting naar het vliegveld. Ik weet niet hoe Jan vanuit zijn pension in het dorp naar zijn werk ging, lopend of met een fiets, maar de kans is reëel dat hij deze weg gebruikte. 's Morgens

heen, 's avonds terug. Het zal toch niet waar zijn dat de barak links het 'speciale gebouw' was waar Doeven op doelde? Om het te weten zou ik opnieuw dóór moeten vragen, maar daar neem ik de tijd niet voor.

Wel heb ik mijn vroegere huisarts Jaap Hardeman, met wie ik af en toe optrek, de volgende vraag voorgelegd: stel, je bent op huisbezoek en daar ligt een man van een jaar of zevenentwintig in bed met een hevig ontstoken zaadbal. Zijn scrotum heeft de omvang van een flinke grapefruit. Wat zou je diagnose zijn?

Er waren meerdere mogelijkheden, zei hij, maar voor de hand liggend waren een geslachtsziekte of een kneuzing. Uit de aansporing 'beken nou maar eerlijk ...' enz. blijkt dat de toenmalige arts aan het eerste dacht. Zag deze man soms nog een ander symptoom? Kwam er vocht uit de penis, een kenmerk van een druiper? Ik kon het niet bevestigen. Toen zei hij: stel dat het een kneuzing was. Dan had je vader dat geweten. Want een testikel is een gevoelige klier. Een kneuzing daar is zeer pijnlijk en je herinnert je vrijwel altijd waar en hoe je die opliep. Als het een kneuzing was had je vader dat meteen verteld. Het ging dus vrijwel zeker om een venerische aandoening.

De twijfel blijft. Want - en dat had ik dus niet verteld - hij hād geroepen dat hij met de motor was gevallen. In de sneeuw.

Er is geen bewijs dat hij dit loog.

Wel heeft mijn moeder tegen het eind van de oorlog nog een brief van Jan's hospita onderschept en gelezen, waarin deze in (volgens mijn moeder) verdacht amicale bewoordingen toenadering zocht.

Hoe kwam die hospita aan zijn adres?

Had hij verzwegen dat hij getrouwd was?

Toen Riede verdween werd Jan dus werkeloos. Teerde hij vanaf september '44 in op het geld dat hij daarvóór verdiend had?

De oorlog was voorbij¹¹¹²¹³ en er was weer volop werk. Trui Litjens ging voor haar man staan en vermurwde hem met haar smekende ogen, zoals Maria dat voor de zondaars doet in de hemel bij God. En Bertus nam de verloren zoon Jan weer in de zaak, vast en zeker na berouw en beloften van Jan's kant.

Want ik was nog jong, toen ik mijn vader plotseling aan tafel in de huiskamer gebogen zag over studieboeken. Hij die nooit een boek las, alleen het katholieke provincieblad De Gelderlander. Hij die geen Mulo-diploma had gehaald volgde nu plots een schriftelijke cursus voor electro-techniek. Na het behalen van het examen zou hij recht hebben op de titel van 'installateur'.

Zo plotseling als de studie werd begonnen, zo plotseling was het ook weer afgelopen. En op een dag heette Jan Beukering electro-technisch installateur. Een diploma hebben we echter nooit gezien. Een diploma-uitreiking heeft niemand bijgewoond. Er werd nooit iets met trots aan de muur gehangen, in een brandkast bewaard of in een kist op zolder.

Een feit is wel dat hij heel precies tekeningen kon maken op het tekenbord van uit te voeren licht-installaties, die er voor onze jongensogen heel ingewikkeld uitzagen. Hij heeft er dus iets van opgestoken.

Later, in de zeventiger jaren, kwam het gezin van Bertus, vader met zes volwassen kinderen, bijeen in plechtige vergadering. Onderwerp van gesprek: was wat er zou gebeuren met de 'zaak' als Pa kwam te overlijden. Wettelijk zouden alle kinderen hun erfdeel krijgen, hetgeen

¹¹ Mijn moeder vertelt over het moment van de bevrijding: "Die laatste maanden van de oorlog waren eng, heel eng. De Duitsers waren nerveus, wantrouwig, gemeen. Je kon zonder pardon opgepakt worden en naar het front gestuurd. Ook 15-jarige kinderen.

Toen zaten we in de kerk, de Groenestraatsekerk. Alarm van de sirenes. Ik ging met de andere kerkgangers naar buiten. In de lucht zagen we overal parachutes omlaag komen. We gilden en sprongen en juichten en dansten als gekken. Dat gevoel van euforie vergeet ik nooit meer."

¹² Een van die dagen waren Bertus Beukering en Trui Litjens naar de Gaffelstraat gekomen, omdat het op de Groeksbeekseweg te gevaarlijk werd. Ze bleven een nacht. De volgende dag wilden ze naar de Graafseweg, kijken naar de Amerikanen (!?) die binnenkwamen. En Jan wilde mee. Maar er zaten nog overal Duitsers, verscholen in de huizen. Of in manputten. Ma was doodsbang om onbeschermd achter te blijven met 2 kindjes. Ze vloog Jan aan, trok hem aan zijn haren "waar ze bij stonden," ze was door het dulle van angst. Maar Jan ging toch. En zij kreeg sindsdien de naam van handtastelijk te zijn. "Maar dat was de enige keer dat ik hem iets gedaan heb."

¹³ Maar toen kwam nog de hongerwinter. Je had bonnen. Daarmee kon je wat suiker krijgen. En boter. En op de Groenestraat had je een melkboer. Alleen voor moeders met kinderen, en zij had er een van twee en een van drie. Mevrouw Jaarsveld kreeg niets. Van de melk maakte ze haver-moutpap. En er kwam een bakkertje langs met een handkar, tot hij het niet meer op kon brengen. Jarenlang heeft ze één keer in de week bakbokking gebakken. Schuin aan de overkant op de Muntweg stond de schoenfabriek van Swift. De Duitsers waren daar ingekwartierd geweest, maar direct na de bevrijding werd de fabriek leeggeplunderd. Een hele stoet mensen liep te draven met meubilair, dekens, van alles. Toen schoot de (zelfbenoemde?) burgerwacht (die ook die meisjes kaalgeschoren hebben) in de lucht, en alle mensen lieten hun spullen vallen en maakten dat ze wegkwamen. De weg lag bezaaid met splinternieuw huisraad van hoge kwaliteit. Maar Ma met haar kindjes had niks en Deventer buurvrouw Dibbets had ook niks: "kiek wat ze allemaal hemmen en wij hemmen maar niks!"

onmiddellijk zou leiden tot de ondergang van het bedrijf. Besloten werd dat Jan officieel mede-firmant werd en dat de kinderen allen afzagen van hun erfdeel wat de zaak betreft.

Het was een nobele dag, waarin het eigenbelang werd overstegen. Bravo familie!

Maar de zaak kreeg een staartje. Na het overlijden van 'Pa' (mijn opa) in 1980 werd de vestigingsplaats van de 'zaak' overgeheveld naar de Marialaan 84, waar Jan woonde. Een schuur achter het huis werd als magazijn ingericht. De werkplaats aan de Groesbeekseweg stond leeg, maar werd nog niet afgestoten. Er stonden nog twee zware draaibanken, lange werkbanken met bankschroeven, ladders en ander zwaar materieel. In september 1981 trokken Heleen en ik met onze spelersgroep erin, namen de huur over en stichtten Het Vrijdagtheater. Daarover later meer.

Er kwam het moment dat Jan met pensioen wou. De zaak werd overgenomen door Gré Zwartjes, die toen als monteur in dienst was. De zaak heet nu E.T.B. Zwartjes b.v. en is gevestigd in Wijchen. De overname ging gepaard met een fikse ruzie over wie welke belasting moest betalen.

In die dagen gunde mijn vader mij - per ongeluk of expres - voor het eerst een blik in zijn financiën. Op zijn computer verscheen een getal: meer dan 7 ton stond op zijn rekening.

Wat ik weer niet wist was dat hij op 11 januari 1983 een testament had opgemaakt, waarin hij zijn vrouw Adriana Bos het vruchtgebruik had gegeven van zijn totale erfenis.

Dat vernam ik na zijn dood van de notaris.

Toen hij met pensioen wilde, kreeg hij telefoon van zijn jonste zus Ietje. Ze eiste dat deel van de erfenis op, waarvan ze indertijd afgezien had, om het faillissement van de zaak te voorkomen. Maar nu Jan de zaak zelf van de hand deed om met pensioen te gaan, verviel die reden. Ik was aanwezig toen Jan stoom afblies over zoveel brutaliteit. Wat ze wel niet dacht. Stevige ruzie dus, die niet meer goed kwam. Volgens mij - achteraf - had tante Ietje, de haaibaai, wel degelijk een punt.

Terug naar mijn vroege jeugd.

Als kind was ik getuige dat mijn vader mijn moeder sloeg. Ik herinner me een paar huilpartijen, hij sloeg haar dat het kletste tegen haar dijbeen. De rok vloog op. Hij sloeg haar ook in het gezicht. Een keer stond ze met de jas aan en de hoed op bij de kapstok bij de voordeur, ze wilde naar huis, naar Brussel. Jan drukte haar tegen de

jassen. Ze bleef. Niet te wissen beelden in het hoofd van het kind.

Mijn vader was buitengewoon gelijkhebberig. Kon nooit zijn ongelijk toegeven. Als er een Frans chanson op de radio klonk, ruzieden ze over de betekenis van een woord. Hij, de nitwit, die twee keer van de middelbare school was getrapt, wist het beter dan zij, die even goed frans sprak als haar moedertaal. Als hij vond dat een lied *schunnig* was, zette hij de radio af.

Hij kon ook niet tegen zijn verlies. Ik was tien, elf jaar, toen ik kon schaken. Op zondag speelden wij soms tegen elkaar. Hij liet mij nooit winnen. Nadat hij mij schaakmat had gezet, lachte hij een overwinnaarslach, waarbij hij plagerig herhaalde malen met zijn duim onder zijn kin streek.

Hij was ongelooflijk onsportief. Scheidsrechters floten altijd in het nadeel van NEC. Na elke wedstrijd gaf hij lucht aan zijn verongelijkheid.

Op kaartavonden had hij altijd rotkaarten in de 'poten'. Soms smet hij ze op de grond.

Wat zat daar achter? Wat was er toch met hem aan de hand?

Mijn moeder zegt: een zwak karakter. Maar ik ben het niet met haar eens.

Ik zoek de belangrijkste reden bij zijn opvoeding. Ik zoek het bij zijn vader.

Jan zat als oudste zoon, ná twee dochters, precies op de verkeerde plek in het gezin, de plek waar de klappen vallen. De oudste zoon was de stamhouder en de potentiële opvolger. Hij moet dus aan eisen voldoen.

De opvoeding van Bertus werd gestuurd door twee leiddraden:

1. Het katholieke geloof. Dat werd beheerst door angst om zonde te doen. Natuurlijk werden wel deugden bevorderd, maar de angst voor straf om de ondeugden maakte veel dieper indruk. Vaders bestreden de ondeugden van hun kinderen met straf en slaag. Het maakte kinderen bang voor hun vaders. Mijn vader is ongelooflijk bang geweest voor zijn vader, tot smeken en kruipen aan toe. Het buitengewoon schadelijke effect daarvan is dat mijn vader paradoxaal genoeg een veel te sterke band met zijn vader had, die bepaald werd door afhankelijkheid en onvolwassenheid. Toen hij trouwde was hij veel meer een zoon van zijn vader dan een man voor zijn vrouw. Hij was mentaal niet vrij om de opvoeding van zijn kinderen ter hand te nemen, hij was niet thuis, hij was er met de kop niet bij. En ik denk dat je dat kunt zien op de foto die ik beschreef.

2. De verstokte analogie: Ik heb niets cadeau gekregen, Jan dus ook niet. De strenge houding van Bertus werd versterkt doordat hij niet toestond dat Jan als opvolger in een gespreid bedje zou komen. Daar zat een nauwelijks verborgen ijdelheid achter. Menigmaal schamperde hij - ik hoorde het in de 50er en 60er jaren - over "wat ze tegenwoordig werken noemen met hun acht uurtjes per dag." Hij had 14 uren

gewerkt in zijn tijd! “Kom daar nog eens om!” En het was waar. Bertus had inderdaad een vak geleerd. Hij had een eigen bedrijfje opgebouwd en zich onafhankelijk gemaakt. Hij had zich *opgewerkt*. Hij had inderdaad iets om trots op te zijn. En zijn pad was niet over rozen gegaan.

Welnu, dat laatste moest bij Jan ook gebeuren. Hij moest het verdienen. Daarom wilde Bertus dat Jan eerst elders het vak zou leren en ervaring op zou doen, eerst iets zou presteren, voordat hij hem in de *zaak* zou nemen.

Het was een starre denkwijze: bij hem was het zo gegaan, bij Jan moest het ook zo gaan.

Maar het ging niet zo. Het ging mis.

Jan was bang voor zijn vader, bang voor de aanhoudende straf. Hij voldeed niet aan de eisen. Als kind niet. Als puber niet. Hij ging lijden aan een diep minderwaardigheidscomplex. Van de weeromstuit deed hij alles om zich te bewijzen. (Zie b.v. de foto vóór de bus.) Hij komt in een neerwaartse spiraal. Hij gaat bluffen, vechten (“ik heb wat afgevochten”), haantje-de-voorste spelen, uitlachen, liegen, stiekem doen. En bij alles wekt hij weerzin. Volgens mijn moeder ‘moest’ niemand hem in het gezin. Op school vinden de meesters hem niet sympathiek, zodat hij een hekel krijgt aan leren. En die hekel duurt levenslang. Hij heeft geen enkel diploma gehaald. Toen hij getrouwd was, is hij in een vlaag van ijver begonnen aan een opleiding voor elektro-technisch installateur. Ik herinner me hem korte tijd ‘s avonds studierend aan tafel. Een tijdje later gold hij in de zaak plotseling als elektro-technisch installateur. Maar niemand heeft ooit een diploma gezien. Een feestje is er nooit geweest.

Ooit heeft hij verteld dat de hele klas vanwege wangedrag na moest blijven. Het was bij “de Erwt.” Monden dicht, stil zitten, armen over elkaar. Het werd later en later. Misschien dat er steeds weer een leerling bewoog, of dat er een geluid te horen was, maar de Erwt bleef maar ontevreden over de discipline. Het liep tegen zessen. Hevig getergd hield de klas het niet meer uit. Ze pakten de Erwt bij zijn kladden en zetten hem op z’n kop in de prullemand. Aldus mijn vader, grijnzend.

Bertus heeft nooit begrepen waarom hij met Jan zoveel te stellen had. Psychologie en Freud stonden nog in de kinderschoenen en waren bij lange na geen gemeengoed. De generatie van mijn grootvader keek van boven neer op kinderen, die moesten leren om volwassen te worden. Maar zij verplaatsten zich niet van standpunt. Zij vereenzelvigden zich niet met hun kinderen, begrepen daarom niet waar de problemen van het kind vandaan kwamen. De kinderen bleven hen vreemd. Zij bleven de kinderen vreemd.

Maatschappelijk was er een kentering. Er waren schoolmeesters en schrijvers die oog hadden voor de noden van het kind. In 1942 verschijnt *Ciske de Rat* van Piet Bakker, en vanaf 1927 begon A.M. de Jong aan Merijntje Gijsen, over de armoede, het harde werken en het onaantastbare gezag van de Brabantse boeren in het begin van de 20ste eeuw.

Mijn vader had de pech dat hij de oudste zoon was in een rooms-katholiek gezin, waarvan de vader zich van arbeider had opgewerkt tot gevestigd burger. Hij werd overvleugeld door zijn jongere broers, die diploma's haalden aan de HBS, Sportakademie (Wim), MTS en HTS (Can).

Mijn vader is langzaam vader geworden, langzaam vakman en bekwaam bedrijfsleider. In feite had hij een goed verstand. Maar hij bleef cultuurarm, nam nooit initiatief om hier iets aan te doen. Zijn verborgen minderwaardigheidsgevoel belette hem dit. Tot op latere leeftijd voelde hij zich op zijn gemak bij gewone mensen, werkvolk, werd hij gerespecteerd voorzitter van een biljardclub.

Hij hertrouwde met een serveerster uit een volkswijk. Ze was *streetwise*, dat weer wel.

En de vrouwen? Welke rol speelden die van jongsaf in zijn leven? We schrijven hier over de eerste helft van de 20ste eeuw. Vrijwel alle vrouwen waren bestemd voor het huishouden en het krijgen van kinderen. Maatschappelijk telden ze nog nauwelijks mee. Er heerste veel armoede, dus gingen de meisjes al jong werken om wat geld binnen te brengen. Als ze trouwden was dit afgelopen. Zo ook mijn moeder. Ze had een redelijke baan als coupeuse in de modezaak van madame Joly in Schaerbeek bij Brussel, maar het idee om buitenshuis te werken kwam pas weer bij haar op na 18 jaar huwelijk.

Bij de Beukeringen werkte Jo in de winkel van de Kova, (iets als het tegenwoordige Blokker), Do bleef thuis om haar moeder te helpen, Truus was verpleegster, en Iet geloofde het wel.

Ik beschreef al dat Jan geen hoge dunk had van zijn zussen, dat hij ze tegenover ons kinderen verkliksters noemde, en *pieskousen*. Zij moesten de schoenen poetsen van de jongens. Mijn moeder herinnert zich het beeld van een zus die met de poetsdoek op haar knieën achter Jan aan kroop die, zenuwachtig omdat hij moest solliciteren bij Riede, geen geduld had om stil te staan.

En de politiek? Daar zijn we heel gauw mee klaar. "Zakkenvullers" waren het. En: "macht corrupteert."

Nadat we geanalyseerd hebben wat er mis was met mijn vader - ik kan niet anders, het is ook een afrekening - komt er ruimte om te schrijven dat hij niet alleen maar een straffende vader was. Vergeleken met zijn vader was hij mild. Hij kon ook opgewekt zijn. Het is niet zo, dat alleen zijn broer Bep zong in huis. Ik heb Jan als kind zelf meermaals horen galmen: “In 't groene dal, in 't stille dal, waar kleine bloempjes groeien ...” en “Klein vogelijn op groenen tak wat zingt g' een lustig lied,” romantisch-pedagogische liederen van de 19de eeuwse(!) arts en schrijver Jan Pieter Heije, weet ik nu, lekker ouderwetse, die hij vast en zeker op de lagere school zal hebben geleerd. De familie Beukering was trouwens sowieso redelijk muzikaal: Bertus speelde piccolo, Can had een elektrische Hawaïgitaar, ikzelf heb in mijn jonge jaren flink wat mondharmonica's versleten. En we zongen dus, echter nooit met z'n allen, in familieverband. Teveel schaamte.

1944 - Achtertuin Werkplaats Groesbeekseweg 98

Er staat niets in de sterren geschreven, ook niet dat de Werkplaats een theater (!) zal worden, Attie regisseur (!) en het trapje een terras, waarlangs het publiek via een raam op de tribune (!) zal komen.

15 aug. 1947 - in het pierebadje - Beppie houdt het hoofd scheef, ik op de voorgrond

15 aug. 1947 - Uit de datering achter op de foto's moet ik afleiden dat ze geschoten zijn op dezelfde dag als die van de achtertuin met de hondjes.

Het 'pierebadje' maakte deel uit van het grote Goffertpark. Het was de voorloper van het Goffertbad, dat 5 jaar later, in 1952, werd gebouwd.

Het Goffertpark was het resultaat van een werkverschaffingsproject uit de jaren dertig.

Het idee van een groot infrastructureel project was ouder, het ontstond in het begin van de 20ste eeuw, toen verschillende steden in Duitsland en Engeland grote 'volksparken' aanlegden, waar stadsbewoners zich konden ontspannen en recreëren. Ze bevatten grote ligweiden waar ook grootschalige evenementen konden worden gehouden, educatieve tuinen en bossen. De parken fungeerden tevens als groene longen van de vaak snel groeiende steden.

In Nijmegen lanceerde burgemeester Steinweg het idee voor zo'n stadspark, de uitwerking ervan vertrouwde hij toe aan stedenbouwkundig ingenieur Siebers. Het zou worden aangelegd tussen de Hatertse weg (nu: Muntweg), Wezenlaan en Jonkerbosch. Voorwaarde was een rijkssubsidie, die inderdaad in 1934 door toenmalig minister Slotemaker de Bruïne van Sociale Zaken werd toegezegd.

Omdat het een werkverschaffingsproject was, werd er geen gebruik gemaakt van graafmachines. Alles gebeurde met de hand, ook het graven van de beruchte 'bloedkuul', die zes meter onder het maaiveld kwam te liggen, bestemd voor de bouw van het voetbalstadion. Vier en een half jaar lang werd door 163 man per week hard gewerkt voor een schamel loon. In de zomer van 1939 was het "stadspark De Goffert eindelijk gereed en op 9 juli van dat jaar werd het door Prins Bernhard geopend. Het stadion was met een kleine 30.000 plaatsen toen een van de grootste van het land. Rondom het speelveld lag een atletiekbaan en een wielervedbaan.

De naam van het stadspark is afkomstig van een eeuwenoude boerderij, die dicht bij de huidige Goffertboerderij stond. Hij was vernoemd naar een man die daar omstreeks 1740 woonde en door de mensen uit de omgeving 'den goffert' werd genoemd: een grote, dikke man. (Mij klinkt het in de oren of ze het over 'den Govert' hadden, een gewone eigennaam. Govaert.)

Heel wat zondagen zijn Bep en ik naar het Goffertstadion gaan kijken, als NEC 'thuis' speelde. Mijn vader en zijn vader zaten op de tribune, wij hadden staanplaatsen onder de klok. Aan de overzijde was het scorebord. We kenden alle spelers, ik

herinner me de keeper Jansen, Cees Kuiten, Disveld (de 'slome'). Ooit zagen we Abe Lenstra. Hij maakte tegen NEC een doelpunt. De verdedigers protesteerden en riepen tegen hem dat hij met de ellebogen geduwd had. Hoe hij dat protest toen wegwuifde met een zijwaartse knik van zijn gekuifde kop, ik zie het haarscherp vóór me, nu nog. Wat was hij 'stoer'.

Ooit heb ik zelf als 14-jarige junior bij Union in dat stadion gevoetbald en ervaren wat het is als een heel stadion meeleeft. Fortuna '54 kwam op bezoek, en wij mochten tegen de junioren van NEC een vóór-wedstrijd spelen. Het werd 1-1. Ik was een goede linksbinnen. Met een snelle schijnbeweging passeerde ik een NEC-verdediger. Het publiek juichte en klapte. Vergeet ik nooit meer. Het tilt je op het paard. Over het paard. Je krijgt *jen, bravoure*. Toen de hoofdwedstrijd begon, mochten wij vooraan op de tribune plaatsnemen. Wat voelden wij ons gewichtig!

Ik ga al een halve eeuw niet meer naar het voetbal in het echt. Behelp me met de samenvattingen op de teevee. Eigenlijk verfoei ik het hele gedoe. Maar ik kan het niet laten. Al weet ik dat NEC gedoemd is om voor altijd in de onderste regionen te bungelen, omdat de spelers, als ze goed worden, geheid worden weggekocht, heb ik zondags goede zin als NEC gewonnen en slechte als het verloren heeft. Een oerinstinct. Een clubliefde, bijna gedoofd, maar of ik het wil of niet altijd weer even oplaaiend. Onuitroeibaar.

Mei 1947. Eerste communie van Beppie. Kleertjes zoals steeds door mammië gemaakt. Beppie in het helemaal wit, Attie met zwarte broek, want voor wit moest hij nog een jaartje wachten.

De onhandigheid waarmee mijn opa mijn schouder raakt, tipt!!!! Boekdelen spreekt het. Dat doet mijn vader beter! [Zie verder ➡](#)

Dit waren de kinderjaren waarin de wereld magische trekken had. Er gebeurden wonderen waar het kinderverstand niet bij kon. In de huiskamer hing een schilderij waarop in pasteltinten een boerderij was afgebeeld. Die boerderij had een helgeel raampje. Als mijn vader hazelnoten had meegekregen van zijn werk bij de chocoladefabriek Van Dungen, ging hij toveren. We moesten strak naar het raampje kijken, want daaruit toverde hij *hokus pokus pilatus petas* de noten en ving ze op in zijn hand.

En het kon ook anders: schuin tegenover ons was de kruidenierszaak Tonk. Op de toonbank stonden grote flessen met zuurballen en ander snoepgoed. Ze werden afgesloten door grote glazen stolpen. Mijn vader kon alleen hazelnoten uit die flessen toveren als van één ervan het deksel eraf was. Zoniet, dan lukte het niet. Wat spannend dat was! Het lukte gelukkig telkens weer.

Mijn vader kon de hele tafel laten beven.

Een onvergetelijk magisch moment beleefden we toen we op de vroege

zondagmorgen de huiskamer binnenliepen en de tafel bedekt zagen met vele cadeaus. Sinterklaas was langs geweest!! We waren verrukt. Ik zie nog de witte trommel. En de grote rode step, die tegen de muur stond.

Later vernam ik dat die buitenmodel-step gelast was door oom Cannie.

Die step is op een haar na mijn dood geweest. Ik stepte in de goot. Eén voet op de plank, met de ander zette ik me af op de stoep. Ik draaide de Zichtstraat in, vlak vóór een grote vuilniswagen, vlak achter de vuilnisman die naar de emmers liep. Ik stuurde tegen de stoeprand en viel. Ik zag de schouders van de vuilnisman die zich omdraaide vanwege het lawaai. Hij riep onmiddellijk ‘ho!’, ‘hóóóóóóó!!!!’ En redde mijn leven. Het voorwiel was mijn hoofd dicht genaderd. Zo staat het me bij. Ik vluchtte op mijn step naar huis.

Magisch wil zeggen: opdoemend uit het duister, onverklaarbaar, onverwacht, uit een andere geheimzinnige wereld. Als kind had de kermis in de avond met al die lampjes iets magisch. En veel later nog (ca 1965) die machtige rij blote dames met enkel een flonkerend driehoekje tussen de benen, die de *cancan* dansten in de *Folies Bergères* in Parijs. Ik kom erop terug, omdat van onze wereld in deze tijd gezegd wordt dat hij ‘onttoverd’ is¹⁴. Of ge-ontmythologiseerd. En heel veel mensen, ook intellectuelen betreuren dit. Zij hebben daarmee het gevoel dat er iets verloren is gegaan. Zij vinden dat de wereld materialistisch is geworden en zoeken het magische terug in de spiritualiteit. Zij zoeken de mystieke ervaring, zij koesteren het geheim, zij vereren het gevoel, zij zetten zich af tegen de ratio en de wetenschap, die geen antwoord heeft op de vraag naar de zin van het leven.

Mijn standpunt is dat niemand bang hoeft te zijn voor de ontmythologisering, de onttovering, omdat de wetenschap enkel maar de grenzen van de kennis oprekt. Omdat de oplossing van elke vraag gevolgd wordt door het raadsel van de volgende vraag. Maar het ontmaskeren van een geheim, het oplossen van een vraag is een oerdrift waarin veel vreugde en voldoening schuilt. Vaak na een hels gevecht. Gepaard met de tragische ondergang van de *oude* mens, zoals bij

¹⁴ Bas Heijne wijdde er in 2013 zijn Huizinga-lezing aan: *De betovering van de wereld*. Uitgeverij Prometheus. Hij zet zich daarin af tegen de bekende Amerikaanse filosoof Daniel Dennett. Het is een warrig betoog. Voor mij is Heijne een typische *alpha*, die er beter aan deed goed te luisteren naar Dennett, die schitterend geschreven heeft over Darwin, over bewustzijn en de geest, die samen met Douglas Hofstadter *De Spiegel van de Ziel* schreef (1989, uitgeverij Contact) en die de durf heeft de consequenties te trekken uit zijn bevindingen. Heijne deinst ervoor terug. Dat is de waarheid.

Oidipous. Uitmuntend verwoord in Claus' bewerking van Oedipus, waarin de koning, gesteld voor het raadsel van de pest die over zijn volk kwam, uitschreeuwt: "IK WIL WETEN WAT DE WAARHEID IS."

De waarheid boven alles, ongeacht de consequenties: voor mij is Oidipous een held.

Een andere man die aanvaardde dat wij de zin van het leven niet kennen, en dat het oplossen van elke vraag gevolgd wordt door drie nieuwe vragen, was Albert Camus.

In *Le mythe de Sisyphe* (1942, Gallimard, Paris¹⁵) betoogt hij hoe gelukkig de ontlaste Sisyphus is als hij afdaalt van de helling, waarlangs hij zwoegend zijn loodzware steen omhoog had gerold. Ik zou dit mythische beeld iets willen verstellen: ik zie liever hoe Sisyphus afdaalt aan de *andere* kant van de berg tot de volgende berg begint, een proces dat nooit eindigt, maar dat hem wel langzaam, langzaam verandert. Want ik zie dat uit de oerknal van louter materie zich een mens ontwikkelt met een geest, die in staat is zijn eigen ontstaan te overdenken en nog sterker: zich BEWUST is VAN ZICHZELF.

Dat is: van zijn eigen ziel. Hij is een geest die *over zichzelf* nadenkt.

De ziel, die van dezelfde makelij is als de geest, maar verschilt van functie: zichzelf waarnemen, zichzelf kennen, de contouren zien van de eigen identiteit.

Is er iets wonderbaarlijkers?

Is er iets wonderbaarlijkers dan de evolutie van de VERBEELDING die mij in staat stelt mij een voorstelling te maken van het moment waarop ik verwekt werd, van het moment waarop ik sterf?

Terug naar de kleine wereld van het kind dat ik was. Met zijn schijnbaar onbeduidende herinneringen die zo persoonlijk zijn, maar ook universeel, want iedereen heeft ze. En die ik nooit vergeet, omdat ik ze magisch beleefde, omdat ik ze als kind niet kon relativiseren, omdat alle dingen nog waren zoals ze waren, meer niet, en zonder een verleden en zonder een toekomst. Zonder vergelijking met andere herinneringen, ervaringen.

Maar ik schrijf niet omdat ik weer dat kind zou willen zijn. Dat kan ik niet, die wereld is afgesloten. (Tenzij ik weer verkind.) En ik schrijf niet vanuit nostalgie. Hoewel ik wel heimwee voel. Maar omdat ik merk dat terwijl ik schrijf het beeld dat ik had van mijn jeugd verandert, mijn inzicht verandert. Ik heb de foto's nooit zo goed bekeken. Ik zie wat ik nooit eerder zag. Ik onderzoek en zie dingen in hun context.

Ik schrijf omdat daarmee ook het beeld van mezelf verandert.

Begrijpelijker wordt.

En ik zou wel willen dat ik ook voor anderen schreef.

¹⁵ Hij gaf zijn essay een motto mee van Pindarus: *O mijn ziel, streef niet naar onsterfelijkheid, maar put het veld van de mogelijkheden uit.*

Ik hark nog wat herinneringen van vlak na de oorlog bij elkaar:

Ik stond als vier- of vijfjarig kind in de stad op de hoek Burchtstraat - Augustijnerstraat, waar nu de Hema staat. Ik keek over een muurtje en zag een enorme kuil van zand en puinresten. (Waarom bleef me dit bij en niet de omgevallen toren van de St. Stephanuskerk?)

Achter de huizen aan de overkant op de Muntweg verschenen “noodwoningen”. Vijf, zes rijen links en rechts van de weg, helemaal van hout. Bevolkt met “ordinaire” mensen, zoals mijn moeder ze noemde. Voor het eerst zag ik onnoemelijk dikke vrouwen, ze liepen niet, ze waggelden, schommelden. En ze *stonken*. We zagen ze, maar bemoeiden ons niet met ze. Zij zagen ons niet.

Er was een hele warme zomer bij. Van toen af wist ik wat *verveling* was. En loomheid. Mijn moeder had de gordijnen voor het huiskamerraam bijna helemaal dichtgedaan, er scheen een felle streep zonlicht door, de kamer in. Tussen het glas en de geraniums had ze grote vellen krantenpapier gedaan. Pregnant beeld.

(Achteraf blijkt dit de zomer van 1947 te zijn geweest, nog altijd de warmste sinds de laatste 300 jaar. Ik was 5 jaar.)

Als mijn vader en moeder naar de kerk gingen, op zondag, liepen zij gearmd. (De kinderen liepen 10 meter vóór hen uit.) ‘s Zaterdags gingen zij graag *naar de stad*. Dan liepen zij opnieuw gearmd. Getrouwde mensen liepen zo. Dat gaf het beeld van een hecht gezin.

Als zij naar de stad gingen en de kinderen gingen niet mee - die speelden buiten - dan deden ze de achterdeur op slot. Want ze hadden slechte ervaringen met wanorde bij eerdere thuiskomsten. Ooit bleven ze zó lang weg, dat ik in mijn broek poepte, want we konden niet naar binnen. Staande in het warme water van de teil werd ik vóór de kachel schoon gewassen. De klodders op mijn billen ...

Ook de hond *Mongli* kon niet altijd naar binnen. Lang jankte hij en krabde met zijn poten tegen de deur. Nagelkrassen in de verf. Een paar keer verloor hij zijn geduld en sprong dwars door de ruit. Moet je je voorstellen! Bats! Ruit aan diggelen. Ik vermoed dat hij met zijn poten de ruit indrukte en vervolgens mooi en sierlijk door het kleine gat sprong. Een huzarenstukje! We troffen hem aan, terwijl hij in de mand onder de keukentafel lag. Nergens een bloedspoor.

Mijn vader herstelde de ruit, vloekend, met stopverf. Zo heb ik het ook geleerd.

Door hun waaksheid kunnen honden grote ergernis oproepen. Hoe vaak hij 's nachts niet aansloeg! Dan liep er een egeltje door de achtertuin. Of een poes. Je schrok je rot. En dan blafte hij vijf minuten na, tot hij eindelijk grommend ophield.

Ooit bloedde hij hevig aan zijn penis. Het ding hing omlaag aan zijn buik. Hij zwierf vaak in zijn eentje in de buurt. Waarschijnlijk was hij verjaagd en ontsnapte hij dwars door een haag met verborgen prikkeldraad. Hij ging in de mand liggen. Likte een paar dagen aan de wond. En de wond genas, bij mirakel. In die dagen kwam het niet bij je op dat er dierendokters bestonden.

Dierendokters, dierenkerkhoven, schoothonden: ze horen bij de stadsmens. Het dier compenseert het gemis aan natuur. (Ook het gemis aan kinderen. Aan liefde.)

Ooit beet hij de postbode in de pols. De man liet ons de afdruk van de tanden zien. Wij maakten onze excuses. Maar het hachelijke van zijn positie drong niet echt tot ons door.

Dat gebrek aan empathie voor het slachtoffer gebeurde vaker. Ik verwonder me er nog steeds over hoe wij de hond aanmoedigden toen hij een keer in de achtertuin met een kikker speelde. Hij zette een poot op het dier, pakte het met zijn tanden en slingerde het in de lucht. Dat het dier veel pijn leed drong niet tot ons door. Wij stonden op het standpunt van de hond, die zich vermaakte met een speeltje dat niet snel genoeg was om zich uit de voeten te maken.

Het heeft mij later wel doen begrijpen hoe sommige mensen heel teder kunnen omgaan met hun naasten, en tegelijk beestachtig wreed kunnen zijn tegenover anderen die zij als hun vijand beschouwen.

Het sneeuwde. We bonden een touw om de hond z'n nek. Het andere eind aan de slee. Om beurten op de slee, de ander liep vóór de hond uit en lokte hem mee. Het lukte niet zo goed, omdat de hond telkens stoep op stoep af rende. Toch moeten ook de eskimo's dit kunstje met vallen en opstaan hebben geleerd ...

Het einde van de hond vervult ons met diepe schaamte, en schuldgevoel. We praten er niet graag over. 1958: moeder weg. Kinderen weg, ondergebracht bij oom en tante. Hond totaal vergeten! Later gehoord dat hij vermagerd rondzwierf. Onder de zweren zat. Dat mevrouw Jaarsveld hem af en toe te eten gaf. Dat hij met een spuitje omgebracht is.

Wij hadden hem in de steek gelaten. Verachtelijk.

In de winter van '47 was iets griezeligs gebeurd. Het was een koude ochtend en Beppie ging met een dikke jas aan naar school. Mammie en ik zwaaiden hem uit in de voordeur. Voor de stoep stond een kar (van de melkboer?) met een pony ervoor. Het dier snuffelde in de goot. Beppie stak over vlak vóór de kop van de pony. Plotseling beet het dier in zijn jas. Liet niet los. Een getrek van twee kanten. Hoe mijn moeder

in de deuropening heftig heen en weer bewoog tussen te hulp schieten en blijven staan, ik vergeet het niet. Bep kwam los. Een scheur in zijn jas van wel 40 centimeter. Hij kreeg een andere jas aan en beloofde voortaan altijd achter de kar over te steken.

- - - - -

Op 11 november 1947, trouwden in Brussel Thérèse De Muijlder met Gust Cardoen. Mijn moeder reisde per trein er naartoe. Ik - thuis gebleven van de kleuterschool dat jaar en me zeer vervelend - mocht mee. Ik herinner me helemaal niets van de reis, behalve de trein zelf, de gesloten coupé, de houten banken, de ijzeren plaatjes met *ne pas fumer, ne pas cracher* of verbeeld ik me dat? Er kwam geen einde aan de rit.

11 November 1947, Brussel. Mijn spijbeljaar. Nellie (27) draagt haar oudste dochte Daniëlle op de arm.

Hoewel mijn moeder rechtop staat, komt het mij voor dat haar jongere zus Nellie zelfbewuster is. Verbeeld ik mij dat mijn moeder zich een beetje achter Nellie verbergt? Vanwege haar armoe?

Later vertelde ze dat ze de breedgerande hoed van Nellie had geleend.

Er is geen enkele groepsfoto waarop mijn moeder op de voorgrond staat!!

Er was ook nog iets met een jurk, die ze voor de gelegenheid in Brussel kocht. Toen ze ermee thuiskwam, was Jan furieus vanwege de prijs.

Ik vroeg mijn moeder waarom ze zo vaak op foto's a.h.w. verdekt staat opgesteld.

"Je beschrijft jezelf als naar buiten gericht, open, terwijl Nellie de naar binnen gekeerde is, de mokkende, geslotene. De foto lijkt het omgekeerde te laten zien."

"Maar ik heb lange periodes gekend dat ik bloosde, zodra iemand me aansprak of aankeek," zei ze. "Alsof ik stond te liegen. Zelfs in de naaimachinewinkel had ik er nog last van." Ze was niet vaak zo eerlijk.

Al herinner ik mij precies dezelfde ervaringen, toch is het vreemd zo iets te horen van je eigen moeder. Nog altijd ben ik geneigd te denken: "Daar heb jij last van, je moeder niet."

Hoe *dösig* sta ik te kijken, suffig, dromerig, alles voltrok zich boven mijn pet. Mij werd niets gevraagd, ik vroeg niets. Ik herinner mij niets.

Ik heb mijn opa Adolphe De Muijlder later nog een week lang meegemaakt: in het voorjaar van 1958, vlak nadat mijn moeder het huis aan de Gaffelstraat definitief was ontvlucht. Zij had haar vader met een smoes naar Nijmegen gelokt om mijn vader te kalmeren voor het geval hij uit zijn dak zou gaan. (Waar geen sprake van was, hij zocht vrij snel zijn toevlucht bij Sjaantje Bos.)

Zijn religiositeit, zo weet ik uit eigen ervaring, was obsessief. Ik leerde hem kennen in 1958, toen zijn dochter, mijn moeder, de Gaffelstraat 1 in Nijmegen voorgoed verlaten had en hij, de vader, uit Brussel kwam om zijn dochter, die allang in Oostenrijk en Zwitserland 'op vakantie' was, tot de orde te roepen. Later schreef hij mij nog een kaartje met een (door Murillo???) Italiaans geschilderd portret van Jezus, "de goede herder". Hij had enkele weken bij ons thuis gelogd. Vóór het slapengaan trok hij zijn hemd uit, trok de riem uit zijn broek en geselde zichzelf daarmee op de rug. Hij wilde dat mijn broer en ik, die achter de schuifdeuren sliepen, het zagen. Onvergetelijk, eng beeld. De gepijnigde grimassen van een waanzinnige, van wie het lijf gestraft moest worden. Om wat? Om met name de sexuele drift in toom te houden. Waaraan zijn eigen dochter ten prooi gevallen was. Dat was zijn boodschap aan zijn kleinzonen.

De kerk had zijn schapen toen in een machtige houtgreep.

Ik bedenk nu dat ik liever de kleinzoon geweest was van één van zijn broers.

- - - - -

Juni 1948 - Beppie. Einde 1ste klas bij juffrouw Kievits.
Een van de zeldzame keren dat Beppie uit verlegenheid de lippen knijpt. In die jaren droegen wij gummilaarsen, omdat ze goedkoop waren.

Mei 1948, in de voortuin van de Gaffelstraat 1.

- Hij is zes jaar, verlegen met de aandacht, en is als vanzelf in de houding gaan staan. Misschien op de kleuterschool geleerd, bij de nonnen van Mère Bernarda op de Dobbelmanweg, als Mère Bernarda binnenkwam in de klas en alle kinderen recht stonden naast de bankjes? De nazitijd was voorbij, en de oorlog, maar de gewoonte om in de houding van de beschikbaarheid te gaan staan nog lang niet.

Mijn moeder had dat pakje zelf gemaakt.¹⁶ Als je goed kijkt zie je dat de zwarte strik aan een koortje om de hals hangt onder de matrozenkraag. Die zwarte lakschoentjes,

¹⁶ Ze naaide bijna alles zelf. Haar eigenlijke vak was 'coupeuse', in de zin van: de maat nemen, patronen maken en knippen. Niet naaien. Dat deden anderen. Maar toen ze in Nijmegen klanten kreeg, hoorde naaien er ook bij. Ze heeft eigenlijk altijd een bloedhekel gehad aan het werk.

Ze had ook boerenklanten uit Malden, toen nog een dorp. Er was één familie bij met 15 of 18 kinderen. Een dochter kwam bij ons thuis passen. "Kheb geen tiet," zei ze. "Jheb tiet genoeg," zei mijn moeder, de tijd bedoelend. Bij de Eerste Communie van Bep, mei 1947, kreeg of betaalde ze een door de boerenfamilie geslachte, geplukte en van zijn ingewanden ontdane kip. Dat was toen iets bijzonders, iets extra's.

Ze had in de oorlog een advertentie gezet waarin ze aanbood om nieuwe kinderkleren te maken van gebruikte, losgetornde en gewassen kleding. Dat liep goed. Alleen de naaimachine was een ramp, een fabrieksmachine die alleen rechttoe rechtaan kon naaien. De rookfauteuils in de woonkamer had ze gekocht van haar eigen centjes, bij een meubelwinkel, voor de vrouw waarvan ze genaaid had.

Later, toen Jan van den Berg nog leefde maar ook na zijn dood, had ze nog verstelwerk voor drie winkels in de stad.

die zo glommen! Op die zondag was ik het levende voorbeeld van ... nee, niet van onschuld: van braafheid. Bah!

Rechts achter de muur zie je nog net het wiel, spatbord en achterlichtje van de fiets van mijn vader, waarmee hij twee keer per dag naar de Werkplaats fietste op de Groesbeekseweg bij zijn vader.

Achter mij, aan de overkant van de Muntweg zie je huizen in aanbouw, waar eerst een vlakte zich uitstreckte tot aan De Goffert toe. Daar kon je de vlieger oplaten, daar plukten we - met kopjes die net boven het gras uitstaken - wilde bloemen, die mammië thuis verrukt in een vaas zette hoewel ze verlept waren. Daar zwalkten we wat later met de hond. Daar voetbalden we en kwamen thuis met afgetrapte schoenzolen, met hevig gemopper tot gevolg en het opgelegd pandoer: "Jullie denken toch niet dat ons het geld op de rug groeit?" Nee, dat dachten we niet. Geld bestond voor ons in een blikken busje, met een gleuf van boven waardoor je een zilveren dubbeltje liet vallen, zodat er aan de voorkant een cijfertje versprong van tien naar twintig, enz. Je kende ook de uitdrukking dat je 'elke cent drie keer omdraaide vóór je hem uitgaf.

IN DE WEIDE staat op het schilderij

1948, denk ik, bij juffrouw Kievits in de eerste klas. Op het schilderij staat: IN DE WEIDE.

We leerden een canon zingen over de wielewaal, tweestemmig, de tweede stem zong precies hetzelfde lied, maar zette vier tellen later in:

Kom mee naar buiten allemaal
dan zoeken wij de wie-hie-hielewaal
en horen wij die muzikant
dan is de zomer weer in't land
Diedeljo-ho klinkt zijn lied
Diedeljo-ho klinkt zijn lied
Diedeljo-ho en anders niet

"Waartoe zijn wij op aarde?" Katechismus, eerste klas lagere school.
Antwoord: "Wij zijn op aarde om God te dienen, en daardoor hier en hiernamaals gelukkig te zijn." Antwoorden als die leerden wij van

buiten¹⁷. Vanaf ons zesde jaar. *Elke* zondag naar de kerk. Op straffe van *doodzonde*. Duizenden voetstappen heb ik in de kerk gezet. Te beginnen in de Groenestraat.

Wij vonden het gewoon.

Op een keer liepen we 's zondags na de mis over de Groenestraat naar huis. Plotseling hoorden we geschreeuw aan de overkant. Een jongeman ging tekeer tegen een oude man. Drie mannen, waaronder mijn vader, schoten de straat over en vielen de jongen aan, die haastig de wijk moest nemen. Het kwam geen moment bij hen op te vragen wat er aan de hand was. Jongeren gehoorzaamden ouderen, punt uit. Ik zal nooit weten wat er aan de hand was, maar achteraf kan ik de gebeurtenis zien als een van de eerste tekens dat er een andere tijd op komst was, de tijd van de opstand tegen elke vorm van gezag, de zestiger jaren.

O jee, de zondagmorgen. Dag dat onze ouders boven uitsliepen. Morgen waarop we beneden verboden dingen deden. Tussen het elektrisch kacheltje en het raam van de huiskamer stond een hoge rieten mand op poten. Hij was beschadigd, je kon stukjes riet afbreken. Dat riet was hol van binnen. Als je het in de kachel stak, ging het gloeien en kon je het roken als een sigaret. Net echt! Dat je dampend vernis opsnoof en je tong verbrandde nam je voor lief.

We sliepen in een *twijfelaar*. Als hij uitgeklapt stond, was de ombouw de goal. Op het bed zat de keeper, een bolletje opgerolde kousen was de bal. De keeper dook naar de verste hoeken, de landing was altijd zacht. Op een ochtend - er was al een paar keer boven met een stok op de vloer geklopt als waarschuwing dat het stil moest zijn - zakte na een flinke duik van de keeper het bed door zijn poten. Grote schrik. Stappen op de gangtrap. Allebei diep anders de dekens: *er zwaaide wat!!* Gerommel in de keuken, de deur vloog open, vader met de mattenklopper. Die keer hebben we het gevoeld. En niet zo zuinig! Hij zag natuurlijk die dubbelgeslagen poten onder het bed en was razend. Maar goed, ik kan het navertellen.

Mijn moeder sloeg ook met de mattenklopper, maar daar waren we niet zo bang voor. Je beschermde je met de dekens. Ook als ze met de handen sloeg, deed ze zichzelf meer pijn dan ons. Dat viel wel mee.

Twee jonge broertjes in een *twijfelaar*, dat leidt tot flink wat ruzie, maar ook tot intieme pret. De zaterdagavond was vaak gezellig. Midden op tafel werd een grote zak pinda's leeggegooid. Iedereen aan het pellen. Ik spaarde de pinda's op. Deed ze in het

¹⁷ Lang voordat wij er als kind een probleem mee hadden, werd ons verteld dat de zin van het leven bestond in het dienen van Iemand die boven ons stond. Veel later besef ik dat daarmee het raadsel niet is opgelost, maar enkel verplaatst. Hij weet wat de zin van alles is, maar dan weten wij nóg niets.

zakje van mijn pyjamajas. Als ik in bed lag, begon ik ze op te peuzelen, een voor een, kleine stukjes knabbelend als een eekhoortje. We lagen naast elkaar, maar ook tegenover elkaar. Verzonnen verhaaltjes. Het moest om de beurt. Soms legde je de voeten van je broertje op je borst, de tenen waren dan de kinderen in het verhaal.

Het sprookje dat ik meerdere keren navertelde was dat van *Die Bremer Stadtmusikanten*. Waarschijnlijk door mijn moeder voorgelezen uit Grimm. [Zie: ➡](#)

Dat lichtje in het bos, heel in de verte, door de haan gezien vanaf de top van de boom, dat is het beeld dat mij fascineerde, het *oerbeeld*. Je bevindt je in het duister, de dood loert, je bent verdwaald, en zwak, maar dáár moet je zijn, dáár is licht, geluk, eten, gezelschap.

Daarna pas fascineerde mij het beeld van de vier dieren, die op elkaar staan: samen sterk.

Er loopt wel een 19de eeuws thema door het verhaal: dat van de trek van het platteland naar de steden. In de vrijhandelsstad Bremen kon je je geluk beproeven. Maar daar komen ze helemaal niet. Ik denk dat dat door latere vertellers, misschien door de gebroeders Grimm zelf is toegevoegd.

Mijn moeder hield van gedichtjes. Toen ik op het gymnasium zat hadden wij een bruin boekje waarop stond: *Verzen*. Daar snuffelde ze graag in. Wat een pret om *Een grote hond en een kleine kat / Die zaten op de kamermat / En de hond die zei: "Zeg, scheelt jou wat? / Scheer je weg¹⁸"*. [Zie: ➡](#)

De grap over de keukenmeid die de schuld in de schoenen geschoven krijgt en 'ook altijd wat' heeft vonden wij enig. De slotzin hebben we vaak toegepast in analoge situaties: *'t Is gek, maar zo'n mens krijgt ook altijd wat!*

Hetzelfde plezier met de slotzin van *Boerke Naas*, van Guido Gezelle: *'t is waar, 't en was geen leeuwenhart, / maar toch, 't en was niet dwaas!* [Zie: ➡](#)

Maar het allergrootste plezier hadden we met *De tuinman en de Dood*, van P.N. van Eyck. "Een Perzisch edelman spreekt: *Van morgen ijlt mijn tuinman, wit van schrik, / Mijn woning in: "Heer, Heer, één ogenblik! / Ginds, in de rooshof, snoeide ik loot na loot, / Toen keek ik achter mij. Daar stond de Dood.* [Zie: ➡](#)

Dit gedicht leende zich uitstekend voor een persiflage. Je had drie stemmen: die van de Spreker, die van de Tuinman en die van de Dood. Je kon er mee griezelen. Hoe groter hoe beter.

¹⁸ Maak dat je wegkomt.

Hier ontkiemde iets in onze ziel van gevoel voor taal, voordracht, theater.
Later zou zich dit doorzetten bij mij.

Dat van die gedichtjes was toen ik veertien was. Ik ben nog niet klaar met zijn vijfde, of zesde jaar. Een allerliefste herinnering met gevaar voor sentimentaliteit: ik ga naar het buurmeisje, die vier tuinen verder woont. Ik denk dat ik haar op wilde halen om te spelen. Ik roep. Ze doet de deur open. Ze is bloot. Voor het eerst van mijn leven zie ik het gleufje dat meisjes hebben tussen de benen. Ze houdt met haar ene hand de deurknop vast, met de andere de deurpost. Ze trekt haar buik in voor mijn blik. Zegt dat ze komt, dat ze zich moet aankleden. En zwaait ze dan haar ene been naar achteren, of verbeeld ik het me? Wat zou ik dit graag herbeleven, kijken wat ze precies deed.

That moment! That moment! My kingdom for that moment!

De nieuwsgierigheid naar hoe een meisje eruit ziet. We zijn zeven, acht jaar. We zitten op het smalle, twee meter hoge muurtje van onze achtertuin. De kleine Elsje Morlog komt eraan. Vier jaar? Vijf? Wij vinden Elsje leuk, want ze heeft kuitjes, mooi gevormde kuitjes. En ze voetbalt graag mee. We spreken haar aan: “Elsje, als je je broek omlaag doet, krijg je een snoepje. We hebben binnen een hele hoop snoepjes en die krijg jij allemaal als je je broek omlaag doet.” Elsje aarzelt. Haar handen gaan onder haar rokje. Wij raken opgewonden. Moedigen haar aan, maar het gaat niet snel genoeg. Elsje kijkt om zich heen, de broek zakt iets verder, maar niet genoeg. Ze aarzelt weer. Met rode koppen beloven wij van allerlei lekkers, maar schreeuwen waarschijnlijk te hard. Bij haar thuis zwaait de deur open, haar moeder roept: “Elsje! Elsje, thuiskomen, direct!” Kans verkeken.

Okt. 1950 - 8 jaar - 3de klas bij meneer Van Hees, met wie ik het goed kon vinden, maar die wel een keer in zijn kwaadheid het lineaal door de klas gooide

Vanaf datzelfde muurtje kon je verdekt op straat kijken. Buurman Theunissen, altijd met pet op, leunde op zijn gemak over het hek van zijn voortuin. Hij was met pensioen en keek naar het verkeer. Wij hadden onze zakken gevuld met kleine steentjes van het grindpad. We mikten ze een voor een op de pet. De meeste misten en vielen op het trottoir voor zijn neus. Ik denk dat meneer Theunissen een tijdje

deed of hij niets merkte. Ineens keek hij boos om. Wij *doekten*¹⁹. Hij riep iets. Keek weer voor zich. Wij gooiden opnieuw. Toen liep hij naar binnen. Dus: uit met de pret. Een minuutje later sta ik in de keuken, Bep in de achtertuin. Hij kijkt naar mij. Achter hem op het platdak zie ik de grote dochter van Theunissen uit het raam klimmen. Ze pakt een flinke steen en gooit die omlaag. Pats, precies op de kop van Beppie, die verrast *doekt*. Dochter schrikt en vlucht het raam in. Ik help met deppen. Het is een flinke wond.

We durfden ons niet te beklagen bij pappie en mammie.

Ik was als kind doodsbang voor injecties. Op school kwam de dokter langs. Lange rijen voor een prik. Ik bad dat het voorbij was. Eén jongetje werd in zijn bil gestoken. Blèrend liep hij weg, de pijp van zijn korte broek omhooghoudend.

Bij kinderen werden vaak de amandelen *geknipt*. Ik kreeg een kapje op de neus. Rode vlekken. Toen ik bijkwam, spuugde ik in een zak onder mijn kin. Later, toen ik twaalf was, werden mijn amandelen *gepeld*. Dus weggehaald met wortel en al. Drie, vier dagen in het ziekenhuis. Een ijszak om de keel. Hevige pijn bij het slikken. Als troost kreeg ik een enorme puzzel. Over wielrenners in de *Tour de France*. Als de verpleegsters even tijd hadden, puzzelden ze mee.

Over pijn, en angst voor pijn. Het ergste wat ik ooit gezien heb, was een jongen die op zijn fiets werd overreden door een zware vrachtauto, geladen met zand. Hoek St. Annastraat - Groenestraat. Ik weet precies de plek. De jongen stak over, terwijl de auto de bocht nam. De chauffeur zag hem niet, omdat hij op het verkeer vóór en achter hem lette. De jongen viel en het voorwiel reed over zijn bovenbenen. Het was niet te geloven, maar het gebeurde: hij gooide zijn benen onder de auto vandaan, stond op (!!!) en strompelde naar de stoep. Hij pakte een paal vast met twee handen en gleed langzaam omlaag, op zijn rug. Had verschrikkelijke pijn. De chauffeur kwam erbij, nooit heb ik benen gezien die zo trilden. Ik rende naar huis.

Zag nog de verschrompelde fiets onder de vrachtwagen.

De handen van mijn vader konden slaan. Niet alleen ons, maar ook haar. Daar waren wij bang voor.

¹⁹ Ons woord voor 'wegduiken.'

Maar diezelfde handen konden ook iets vasthouden met niet meer kracht dan nodig was. Of beschermen zoals op deze foto.

[Zie terug→](#)

Die handen hielden eens heel stevig mijn hoofd vast, toen ik op mijn twaalfde een ernstige middenoorontsteking had, en de chirurg mijn trommelvlies door moest prikken.

(Dat was een zeer lastig karweitje. Met een mesje en een lampje door een trechtertje proberen in het vliesje te steken. Het lukte hem niet, de eerste keer. Want de hevige pijn ging niet over. Veertien dagen later kwam hij terug. Toen lukte het.

Ik herinner me enkel de pijn. Dat ik ernstig gevaar liep op oorbeschadiging of nog erger wist ik niet.)

1951? - Op de Goffertwei, waar we zoveel gevoetbald hebben. De bomen die de 'kool' voorstelden, kan ik aanwijzen. (Nietwaar, het klopt niet meer. Ze staan anders) Ik kan er naar teruggaan, de houding aannemen van de 'kieper' zoals toen, handen op de knieën. Een 'pinantie' nemen.

(Woorden hadden geen geschiedenis, geen afleiding, zij waren zoals ze klonken.)

Rond mijn 8ste was ik wég van de boeken over Daantje. Zij waren geschreven door Leonard Roggeveen. Er waren 10 delen. Bij elke gelegenheid (verjaardag!) vroeg ik een deel, net zolang tot ik alle delen had verzameld. De boeken hadden een stijve, witte kaft, met titels in rode letters, *Daantje gaat schaatsenrijden*, *Daantje groot en Daantje klein*, *Daantje koopt kippen*. Op tekeningetjes kon je Daantje volgen, met zijn (wijze) vrouw Grietje, die breide bij de kachel. Flitsen herinner ik mij: dat het sneeuwde en dat Daantje tegen de kou stro deed in zijn klompen en dat hij hard liep om op tijd te zijn aan het station en dat het hoofdstuk eindigde met: "Daantje! Daantje, pas op!" Waarom vergeet ik nooit meer de uitdrukking: "Het was nacht. *Hartje* nacht." (mijn cursivering). Wie bedenkt zoiets moois?

Op een dag zegde ik van zo'n deel de eerste drie bladzijden op. Voor mijn vader en moeder, dacht ik.

Later las ik ook Carl May's *Arendsoog en Witte Veder*. En *Winnetoe*.

Ik *las* ze. Bep *verslond* ze. Hij kon uren achter elkaar lezen, de hele dag als het moest. Ik niet.

Hoe is het mogelijk dat ik als *jong* kind zo geboeid was door een *oud* mannetje?

(Dat vroeg de weifelende uitgever Van Goor zich aanvankelijk ook af.) Ik bedenk nu dat dat kwam doordat Daantje de wereld op dezelfde manier beleefde als het kind. Ik was, als kind, niet de enige, lees ik nu.

1951 - Op kamp bij de welpen.

Ik sta helemaal links achter Akela.

Bep staat naast de (Duitse?) meneer, die met vaderlijke bezorgdheid toekijkend waarschijnlijk de bespeler van de poppenkast was.

Het kamp was bij een boerderij net vóór de Duitse grens bij Berg en Dal.

Die grens werd toen nog bewaakt met slagbomen en douane. Ze hadden ons verteld van smokkelaars, die stiekem de grens overgingen met spullen om geld te verdienen. Op een keer zaten we buiten in een kring en werd er alarm geslagen: iemand had een echte smokkelaar gesignaleerd. We sprongen op. Ik zag de armen en benen van een man die vijftig meter verderop door het hoge gras kroop. Mijn hart bonkte van angst. (Later heeft mijn verstand de magie ontluisterd door de 'smokkelaar' te vervangen door de boerenzoon.)

Ik herinner me dat ik op een paard zat. Voor het eerst. Plotseling liet het beest de kop zakken om gras te happen, ik was doodsbang voorover te vallen. Ik wou eraf.

(Ik was bang voor paarden. Menig paard heeft mij achtervolgd in mijn dromen. Ooit

zag ik vanuit de deuropening een op hol geslagen paard, die los galoppeerde en om de bocht van de Zichtstraat de Gaffelstraat insloeg. Dwars over de Muntweg. Het klappende geluid van die hoeven!)

Deze welpen waren allemaal van katholieken huize, daarom - kamp of niet - we moesten op zondag naar de kerk. Die hele lange weg naar Groesbeek. En toen weer terug. Ik weet nog hoe moe ik was. Ik hield de hand van Akela vast, op wie ik heimelijk verliefd was.

Je had de welpen voor jongens tot 12 jaar en daarna de padvinders. We werden opgedeeld in groepjes van zes: een nest. Een van de jongens uit de groep was de gids, een ander zijn helper. De gids had twee (gouden) sterren op zijn pet. Om zover te komen kon je eerst één ster verdienen door het vervullen van opdrachten. Ik heb het tot één ster gebracht: ik zie mij in de keuken bij Akela thuis kopjes afdrogen met een theedoek. Omdat zij de kopjes uit de afwasbak omgekeerd op de aanrecht zette, zette ik ze na het afdrogen omgekeerd op de tafel. Blind vertrouwen van een kind.

Dat Akela en Raksja gebruik maakten van een themaverhaal uit het *Jungleboek* van Rudyard Kipling, dat zich in India afspeelt, wist ik natuurlijk niet. Onze hond *Mowgli* ontleende zijn naam aan het natuurkind van die naam uit dat boek, die alle wetten van de jungle kent, nooit bang is en de taal van de dieren begrijpt. Het verhaal sloot aan bij de jungle van de Goffert en het Jonkerbos, tot aan het Maas-Waalkanaal, het domein van onze jeugd.

Van de poppenkast zelf herinner ik me niets. Mensen uit Kranenburg of Kleve spreken niet zelden een mondje Nederlands. Zou hij een verhaal verteld hebben van *Kaspertje en Greetje*? Speelde een behoefte tot *Widergutmachung* in zijn hoofd?

Hij heeft best werk gemaakt van zijn kast. Hij vertegenwoordigt een traditie die teruggaat tot het eind van de 18de eeuw. De tijd van de *Verlichting* dus. Met poppen een verhaal vertellen zal veel ouder geweest zijn, maar ik denk dat men in die tijd de behoefte kreeg om op die manier kinderen levenslessen te leren, waarin het Goede met het Kwade strijd, en uiteindelijk overwint²⁰.

²⁰ Dat het Kasperltheater een ontwikkeling heeft doorgemaakt blijkt uit de volgende typering: "Aber auch wenn die Bösen als solche entlarvt werden - sie werden im Kasperltheater nicht aus der Gemeinschaft ausgeschlossen. Dahinter steht die Erkenntnis und Lebensweisheit, dass die Guten nie nur gut und die Bösen nie nur böse sind. Der Antagonismus zwischen Gut und Böse, der in der Kinderwelt noch vorherrscht, wird beim Übergang vom Kind zum Jugendlichen aufgelöst. Das Kasperltheater trägt dazu bei, dass die jungen Zuseher erkennen, dass zwischen "Gut" und "Böse" viele Schattierungen liegen."

Zondag 2 december 19... 52,
gok ik. De bekende
tegenstelling: Attie: braaf en
een beetje verlegen, Beppie
boos, omdat er weer iets moet
wat hem niet zint. Koppig kijkt
hij expres náást de lens.

De hond is jong, kerngezond,
heel alert en graag in ons
gezelschap. Het dier is
onvoorwaardelijk loyaal en
pikt alles van ons. Voor katten
is hij levensgevaarlijk en wij
helpen hem in de strijd.

De groene elektrische klok viel
enkele malen aan diggelen
maar werd steeds gelijmd.

Het vaasje op de schoorsteen
was mijn verjaardagscadeau
voor mijn moeder. Een paar
jaar had ik de gewoonte om in
mijn eentje naar een
pottenbakkerij in Gennep te
fietsen.

Aan de muur hangt een spreuk van de Bond Zonder Naam. Die was in 1938 - weet ik nu - opgericht door de jezuïet Henri de Greeve, vooral bekend door zijn radiopraatjes bij de KRO in het programma "Lichtbaken."

Wij zitten op een crapaud. We hadden er twee. Ze stonden voor het raam rechts, je ziet het licht ervan op ons gezicht. Die andere crapaud was versleten op de leuningen. Mijn moeder legde er gehaakte kleedjes over.

Mijn vader at zijn warm eten soms zittend in de crapaud. Op een avond (het is een jaar of vier later) werd er onverwacht gebeld en stond een jezuïet van het Canisius voor de deur. Kwam op huisbezoek. Mijn vader kon niet ongezien naar de keuken glippen met zijn bord en besloot het

dampend en wel onder zijn stoel te schuiven. De priester nam tegenover hem plaats. Het bord was duidelijk zichtbaar en wij krompen van de schaamte.

Op een van die dagen deed Beppie iets a-sociaals. Ik weet niet meer wat. Laten we zeggen dat hij een snoepje in zijn mond stak en het snoeppapiertje op de straat gooide. Dat hoorde niet, dus zei ik wat alle meesters, moeders, vaders, politieagenten zeggen: “Als iedereen dat eens ging doen, zou het een mooie boel worden!” Waarop Beppie kort en bondig: “Maar niemand doet het, dus is het niet erg als ik het doe.” Ik stond schaakmat. Geen verweer. Ik voel nóg de frustratie.

Als er behangen moest worden was Leiden in Last. Mijn moeder drong erop aan dat het eens in de drie, vier jaren moest gebeuren. Mijn vader had er nooit zin in en dat vertaalde zich in enorm chagrijn. Ik hielp vaak mee. Stijfsel maken, rollen op maat knippen, inzepen, dubbel vouwen, recht houden en van de muur afhouden tot de rol bij het plafond boven op de juiste plaats gedrukt werd. Elke tegenslag was aanleiding tot gesnauw. Vooral tegen mijn moeder. Er heerste een rotstemming waar ik nu na al die jaren nog steeds geen doekjes om wind.

Ik nam mij voor om, als ik getrouwd was en *vier* kinderen had, het opknappen van het huis tot een feest te maken.

Over *Mowgly* ben ik niet zomaar uitgepraat. Wij konden alles met het dier doen: als hij een tak in zijn bek had, pakten wij die tak aan twee kanten en zwierden ermee in het rond, zodat de hond hoog boven de grond zweefde. Wat zeer weinig honden verdragen duldde hij ook: als hij uit zijn voerbak at, duwden wij hem weg met ons hoofd om zogenaamd van zijn voedsel te eten. Het kwam niet bij hem op om te grommen.

Hij kreeg veel etensresten, afval van de slager, een bot. Hij vrat alles.

Ik was huiselijk, in die jaren. Speelde graag in mijn eentje met de meccano-doos. (Speelgoed dat een uitvloeisel was van *De IJzeren Eeuw*, de 19de.) Elke verjaardag en Sinterklaas kwam er een doos bij. Tenslotte had ik een grote bruine kist met een dubbele la en vele vakjes voor de verschillende onderdelen. *Märklin* stond er op die kist.

Niemand had zo'n kist.

Het beste wat ik gebouwd heb was een hijskraan. Ik bouwde hem meerdere keren. Steeds geavanceerder. Dagen was ik bezig. Een onderstel van vier hoge groene poten. Daar bovenop een rode ring. Op die ring draaide de kraan op *flenswielen*. Het draaien gebeurde met een assenstelsel en *haakse* of *keonische* koperen tandwielen. Op de horizontale kraan liep een karretje heen en weer aan een ketting. Uit het karretje liep

een touw omlaag met een haak aan het eind. De last aan de haak kon ik hijsen door middel van een draaikruk met een *naafbuswiel*, waardoor het touw werd opgewonden om een as.

Op een dag kwam mijn vader thuis met een motortje uit een vliegtuig. Het had een as die draaide met een ultieme perfectie. Geschikt voor de hijskraan, mits het hoge *toerental* van de motor door een overbrenging met *wormwielen* omlaag werd gebracht. Een *transformator* zou zorgen voor geleidelijkheid en precisie.

Hoe goed bedoeld ook, dat motortje betekende het eind van het spel. Het was niet aangepast. De as was te dik en zou op de draaibank van opa in de werkplaats op maat geslepen moeten worden. Daar is het nooit van gekomen. Mijn vader had er de puf niet voor.

De overgang van het mechanische naar het elektrische heb ik toen niet gemaakt. Het lag boven mijn macht.

Wel heb ik aan het spel een affiniteit met ijzer overgehouden. Later, toen ik met opeenvolgende deorbouwers in het theater werkte, merkte ik dat er een tweedeling bestond: de een had een voorkeur voor hout of steen (Martin Hein), de ander juist voor ijzer (Jacques Schmidt). Zelf werkte ik graag met steigerpijpen en ben nooit bang geweest om een slijptol vast te houden. Of om te lassen.

Het einde is vaak droevig. Zo ook hier. Ik was ver in de twintig en zocht mijn meccano-doos. Hij was verdwenen. Achter mijn rug, stiekem, zonder te vragen hadden *Pa en Sjaantje* hem cadeau gedaan aan Anton, de mongoolse broer van Sjaan, die in Wilp bij Deventer door broeders verzorgd werd. Hij had niets aan die kist. Een beginners-doosje was meer dan genoeg geweest. Ze wilden goede sier maken, Pa en Sjaan. Over mijn rug. Ik ben nog razend.

Toen ik wat groter werd, merkte ik dat andere kinderen geen meccano-doos kregen, maar *Lego*. Dat bestond uit *verantwoorde* plastic blokjes. Ik vond het verachtelijk, volkomen gedegenereerd. Waar ik dagen zwoegde met boutjes en moertjes, klikten zij eenvoudig, gebruiksvriendelijk en in korte tijd de blokjes aan elkaar. Maar die blokjes konden niets. Er gebeurde met die blokjes niets. Een statisch bouwseltje vormden ze, verder niets. Ik vond het nep. Maar ik stond met mijn mening alleen. Het plastic tijdperk was begonnen.

Toen mijn zoontje Georges vijf of zes werd, heb ik hem een eerste meccano-doosje gegeven. Ik dacht dat het spelletje met hem opnieuw kon beginnen. Hij heeft er nooit naar getaald.

Ja, huiselijk was ik. Een grote puzzel op zondag, wanneer de ijscoman de bel luidde en we wafels met slagroom mochten halen. Het al vermelde partijtje schaak met

pappie.

En het beroemde smyrna-kleed.

Op een dag hadden onze ouders een onnoemelijk lange rol gekocht, een stramien voor een vloerkleed, dat je zelf kon maken door er wol in te knopen van een bol die in kleine stukjes was gesneden van ongeveer 5 centimeter. Een haak met een lipje maakte dat je het stukje wol omlaag en weer omhoog kon halen dóór het stramien om het vervolgens op een iets andere manier opnieuw door het stramien te halen waardoor het geknoopt en vastzat.

Welgemoed zetten mijn vader en moeder zich aan het werk. Zij knoopten, terwijl de kinderen de wol om een stokje met een gleuf wonden en het vervolgens dóórsneden met een scheermes. Al heel gauw bleek dat het karwei volkomen was onderschat, dat het maanden en maanden gestaag doorwerken was. Het was *monnikenwerk*. Mijn ouders gaven er de brui aan. Het kleed lag opgerold tegen de muur.

Op een dag pakte ik de draad op. Dat was toen mijn moeder weg was, en het huis leeg en stil. Ik maakte vierkanten van duizend steken. Mijn vader zag er voordeel in: voor elk vierkant gaf hij mij een gulden.

Ik denk er met heel gemengde gevoelens aan terug. Ik zie mijzelf *binnen* routinewerk verrichten, waar ik als de donder naar *buiten* had moeten knallen.

Bep was anders. Hij zocht zijn heil buitenshuis. Eerst in de buurt. In mijn jonge jaren was ik er nog bij. Er was weinig verkeer, dus speelden we verstoppertje met jongens en meisjes in de straat. Knikkerden met *looiers*. Speelden kaart met sigarettenmerken. Maar later zwierf Bep vaker en verder. Hij was niet op zijn mondje gevallen, en soms brutaal. Een keer zag ik hem wegrennen voor meneer Beijer, overbuurman. Hij was in een twistgesprek geraakt en toen Beijer een argument gebruikte waarop Beppie antwoordde: “Dat kan wel zijn, maar ...” werd Beijer giftig en wilde hem een pak rammel geven. Maar in die tijd waren wij zeer rap en behendig, ze konden ons niet gauw te pakken krijgen en in mijn herinnering moest ook Beijer de achtervolging staken.

Dit doet me denken aan de jongens van Schippers, de oudere broers van Ineke Schippers, het buurmeisje met wie we zo vaak monopoly gespeeld hebben. (Ze haalde het spel stiekem uit haar huis, het mocht niet.) Op een dag had Beppie voor de zoveelste keer ruzie en werd achtervolgd door de oudste, een lange maar houderige jongen. Hij liep harder dan Bep en haalde hem in. Toen hij Bep wou grijpen, bukte Bep zo diep hij kon, waardoor de slungel over Bep heen struikelde. Voordat hij goed en wel weer overeind was, was Bep verdwenen.

Door zijn weerspannig gedrag wordt Bep meer en meer gestraft. Zijn moeder heeft moeite hem in het gareel te houden. Tegelijkertijd vindt ze het ook wel spannend. Haar leven krijgt erdoor meer avontuur. Luister maar hoe graag ze later zijn streken (gekleurd, vermooid) naverteld. Op hoge leeftijd is ze stomverbaasd over haar oudste

zoon die maatschappijleraar werd en een ijverig prediker van de Wedergeboorte, terwijl haar jongste in het theater ging en regisseur werd in een eigen toneelwerkplaats. Ze had het precies andersom gedacht.

Maar in de grond blijft Bep de oudste en de eerste. Dat zit ‘in haar memen’.²¹

1950 -Beppie, 9 jaar.
De ondeugendheid spat eraf.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Onlangs vertelde Bep nog iets uit zijn jeugd, waar ik voor het eerst van hoorde: hij speelde op een vuilnishoop in de Riekstraat, bij het spoor. Onverwacht kreeg hij een deksel van een pan tegen zijn hoofd. Bloedende wond. Een jongen had hem gegooid. Bep naar huis. Pa zag hem. Ze gingen onmiddellijk terug. Bep wees de dader aan. Pa legde hem over de knie en gaf hem een flink pak slaag.

De vader, die opkomt voor zijn oudste zoon, zijn eerstgeborene. Die niet aarzelt om de knul van een ander een pak rammel te geven. Het is typisch voor die tijd. Vaders waren erop gefocust om de neiging tot kwaad bij de kinderen fysiek te bestraffen. Ik weet ook zeker dat Pa niet geduldig heeft geluisterd naar wat de jongen aanvoerde tot zijn verdediging.

Het is ook beslist mogelijk dat de vader van de knul bij het horen van wat er gebeurd is, volledig akkoord was met de bestraffing van zijn zoon.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Waarom onthouden wij gebeurtenissen uit de jeugd zo goed? Omdat we leven van de directe ervaringen om ons heen. De wereld is aanvankelijk zo groot als we kunnen zien met de ogen. En er is nog geen gewenning, weinig routine.

²¹ Halfzus Charlotte heeft haar moeder vaak verweten dat ze altijd over Bep praatte. Nooit over haar. “Ja, maar Bep was ook bijzonder. Een meisje uit de Karnstraat was verliefd op Bep en liep achter hem aan. Bep had er de balen van. Wat doet hij? Hij belt bij haar aan en als ze verschijnt gooit hij modder in haar gezicht, zijn manier van uitdrukken dat hij er genoeg van had. Het was niet normaal, maar ik zag er wel de humor van in.” (Achteraf, ja!)

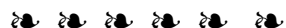
Naarmate we ouder worden leven we meer in de verbeelding, en op afstand, de directe omgeving wordt minder en minder belangrijk. (En weer meer als we oud zijn.)

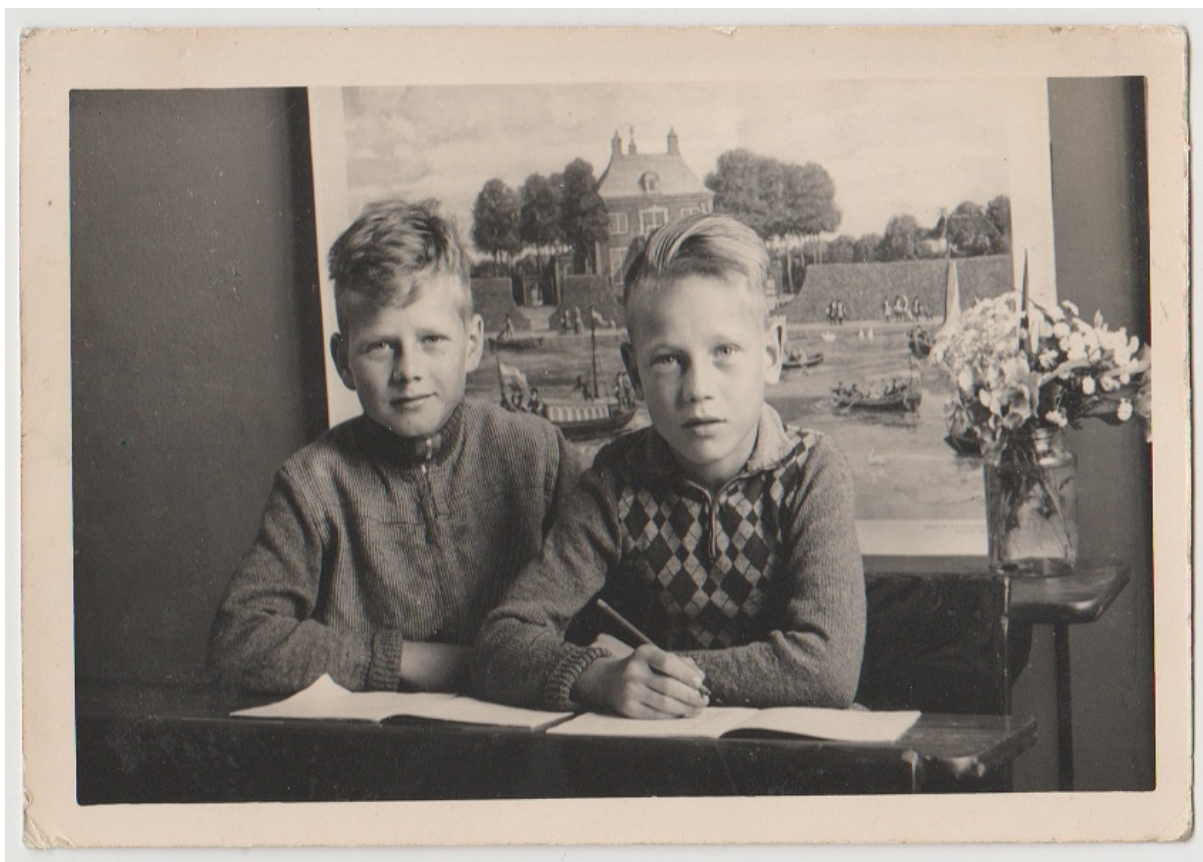
Er is een flink verschil tussen wat je direct waarneemt met de zintuigen en wat je waarneemt in de verbeelding. Bij de directe waarneming vergelijk je het waargenomene met hetgeen eerder al in de geest is gecodeerd. Bij de verbeelding vergelijk je een geactiveerde codering met hetgeen al eerder in de geest is gecodeerd. Dat is een virtuele actie, waarbij de rest van het lichaam buitenspel staat.

Anders gezegd: de gebeurtenissen staan niet 'op je netvlies', ze staan je 'voor ogen'. Het is het verschil tussen herinnering en verbeelding. Zolang de geest gezond is, is de herinnering sterk maar statisch, de verbeelding is zwakker maar dynamisch, d.w.z. creatief.

In dit hoofdstuk over mezelf put ik uit mijn herinnering. Ik beschouw mijn eigen jeugd en mijn inzicht groeit. Ik ben emotioneel erbij betrokken. Ik gebruik mijn verbeelding alleen in de zin van reconstructie. Ik verzin niets. Als een wetenschapper houdt ik mijn verbeelding in bedwang. Probeer wel lijnen te zien, verbanden. Ik probeer ook niets weg te laten.

Ik heb ook een moreel oordeel, maar wil niet dat dit leidt tot verdraaiingen. Het verslag moet eerlijk zijn.

1953 (?). St. Anthoniusschool. De broertjes bij elkaar gezet, vóór de plaat van de Hollandse Handelsgeest in de 17de eeuw. Vijfde klas, denk ik. Bep, altijd een klas hoger, in de zesde. Mijn blik is wat bevroren, die van Bep minder geïntimideerd, ondeugender.

Een jaar later zaten de broertjes niet meer voor de gelegenheid, maar met opzet naast elkaar. En rechts vóóraan. Hoe dat kwam?

Wel, Bep, afgestudeerd van de Lagere School, deed toelatingsexamen voor de HBS. Tijdens de middagpauze verveelde hij zich en maakte een rookbommetje. (Neem een filmrolletje en een stukje papier, draai ze in elkaar.) Op het schoolplein stak hij het bommetje aan, trapte het vuur uit, zodat er zich flink veel rook ontwikkelde. Met een penetrante geur. Helaas ontsnapte dit niet aan de aandacht van de schoolleiding, die hem onmiddellijk naar huis stuurde, vrezend voor een toekomstige raddraaier binnen de muren.

Wat nu? Mijn ouders besloten mijnheer Gielissen, hoofd van de St. Anthoniusschool, die Bep in de zesde klas had gehad, te vragen hem nog een jaartje bij zich te houden, zodat hij daarna een nieuwe start kon maken met betere punten. Men consenteerde, op voorwaarde dat hij naast zijn broer in de bank werd geplaatst, zodat hij zich op zou trekken aan de ander, die zo goed zijn best deed.

Dat was natuurlijk een misrekening. Psychologie van *likmevestje*. Een oudere broer trekt zich niet op aan de jongere, dat is ongeveer het laatste

wat hij doet. Veeleer ontkracht hij de verrukte ontdekkingen van de jongere door hooghartig vast te stellen dat hij dat allemaal allang ontdekt had. Wat meestal ook zo was.

We zaten dus naast elkaar. Het liep naar vieren en ik moest hevig naar de wc. Wipte heen en weer op de bank. Bep merkte het. Als een cowboy die wist waartoe hij op aarde was trok hij een denkbeeldige revolver uit zijn holster en richtte recht op mijn in nood verkerend piemeltje. (*Gesmoord*) Pggggggg. Ik schoot in de lach, verloor de macht over mijn sluitspier en mijn broek stroomde vol. Het liep over de bank, op de vloer. Ik vloog naar buiten. De klas schrok op, zag enkel een voorbijschietende schim. Meester Gielissen vroeg Bep een dweil te halen en een emmer. “Het is ook altijd wat, met hem,” zei de gluiperd tegen de meester.

Ik was al met een kletsnatte broek op weg naar huis, het hele eind.

1953? - Bij ons logeerden Treeske, de jongste zus van Charlotte, met haar man Gust, doodgraver van beroep, en hun zoontje Philippe.

Mijn moeder laat hen een oud deel van Nijmegen zien: het Valkhof en de Belvédère. En de Waalbrug, in 1936 gebouwd, die de oorlog had overleefd.

Bep en ik voelden allebei de verveling, die zo'n bezoek voor ons inhield. Maar wat ik

niet durfde, durfde Bep wel: klieren. En dat verwende snotjong en enigskind Philippe Cardoun let alleen nog op Bep en vindt wat hij doet voorbeeldig.

Gust Cardoen was een eenvoudige en joviale kerel. Treeske heeft hem later om een bijdrage gevraagd voor haar familiegeschiedenis. Het geeft een verrassende kijk op leven en dood.

Hij schrijft (ik parafraseer): In de zomer van 1940 stond hij naast zijn vader op het kerkhof "Ereperk 12" te Evere, Brussel. Er was door de Duitse overheid te Brussel ((Deutsche Kriegsgraben Dienst, van Orleystraat)besloten om naast de oude begraafplaats voor de Duitse soldaten van '14 - '18 een nieuw Ereperk aan te leggen en aangezien zijn grootvader Isidoor Cardoen en daarna ook zijn vader het Ereperk van 1914 - 1918 onderhielden, werd het nieuwe "Ereperk nr. 12" onder het algemeen toezicht van zijn vader geplaatst, en hij, Gust, toen bijna 16 jaar, moest hem daarbij helpen met het aanleggen van graven, wegen en grasperken.

Met het verstrijken van de tijd werden er meer en meer kisten met gesneuvelde soldaten gebracht, en daarbij diegenen die in de haast langs de wegen waren begraven en werden ontgraven. Ze werden met tientallen per dag, en steeds meer, zodat noodgedwongen nog andere werklieden aangeworven werden waaronder ook zijn broer Isidoor Cardoen.

In het geheel werden er ca 3000 lijken begraven en na de bevrijding kwamen er nog steeds vele "gesneuvelde soldaten van het Duitse Rijk" bij en ook veel "krijgsgevangenen" uit Neder-Over-Heembeek, maar die werden begraven op "Perk nr. 29." Ze kwamen met volle vrachtwagens aangereden, zonder kist, gewoon gewikkeld in een soort deken.

Na de bevrijding van Brussel op 1 januari 1945 werden Isidoor en hij tijdelijk aangeworven door het bestuur van de stad Brussel voor het verder onderhoud van Perk nr. 12.

In 1946 werden alle Duitse soldaten ontgraven en naar een andere Duitse Militaire begraafplaats te Lommel - in het Limburgse - overgebracht.

Hij besluit met te schrijven door door de verschrikkelijke Oorlog het beroepsleven van hem en zijn broer volledig is veranderd, met voor hem: 40 jaar dienst bij de stad Brussel, van hulphovenier tot "eerste hoofdgrafmaker." In 1985 ging hij met pensioen, amper 60 jaar.

Een leven in een notendop. Wat een context!

Ik herinner mij met hem een miniem voorval, maar - op een heel andere

manier - typerend. In de zomer van 1958 fietste ik naar Brussel om verslag te doen aan de familie van het vertrek van mijn moeder Charlotte. (Zie verder.) Ik logeerde een week bij tante Treeske. Een middag gingen oom Gust en ik (met Philippe?) zwemmen. We zaten op de weide. Hij stootte mij aan. Wees naar een vrouw wier bh aan een kant was afgezakt, zodat de tepel zichtbaar was. Hij giechelde als een jongen. Ik was verward. Zei niets.

Er zijn momenten waaraan je liever niet terugdenkt, die je liever verzwijgt. Momenten van puur egoïsme bij voorbeeld. Ik ben denk ik een jaar of twaalf, dertien. Het is prachtig weer. Ik ben alleen gaan zwemmen in het Goffertbad. Om een uur of twee nadert een zwaar onweer. De badmeesters fluiten iedereen uit het water. Het onweer barst los. Lange rijen bibberende en angstige kinderen vóór de badhokjes. Gedrang. Ik was als een van de eersten weggegaan en stond me in een hokje af te drogen. Toen ik eindelijk klaar was, deed ik de deur open en schrok van de consternatie. Een paar jongens waren boos op mij.

Ik had niet de ruimte in mijn hoofd gehad om mijn stapeltje kleren mee te nemen en me elders aan te kleden. De nood van de anderen drong maar half tot me door.

Achteraf is het natuurlijk onbegrijpelijk dat de badmeesters niet op het idee kwamen om de hele meute gezamenlijk binnen te laten in de grote ruimte achter de badhokjes. Een stupide preutsheid belette hen dat.

Gelukkig heeft de seksuele revolutie in de jaren zestig een tikkeltje geestverruimend gewerkt.

In de vierde klas zat ik bij meneer Sluijters. Het was het enige jaar van matige rapportcijfers. Meneer Sluijters was oud. Hij viel niet in mij. Op een dag zat ik in de bank. Er was een wat je tegenwoordig noemt een *interactie* tussen mij en de jongen naast mij. Ik schrok toen meneer Sluijters vanaf zijn lessenaar riep: "Attie Beukering, waarom zit je te lachen?" (Grimmig denk ik nu: typische vraag van iemand die voelt dattie de greep verliest.) "Ik lach niet, meneer." - "Attie Beukering, ik vroeg waarom je zit te lachen!" - "Ik lach helemaal niet, meneer." - "Attie Beukering, kom eens vóór de klas. Zo. Draai je gezicht naar de klas. En vertel nou eens aan iedereen waarom je zat te lachen." - Stilte. - "Nou, zeg het maar, zeg nou maar precies waarom." - (*timide, tegen het huilen*) Maar ik lachte niet, meneer." - "Attie Beukering, ga maar naar huis en vraag je moeder of ze op een briefje schrijft waarom je lachte." - Exit.

Thuisgekomen vertelde ik het aan Mammie. Ze werd boos. "Wacht maar," zei ze, (het was tussen de middag, om twee uur begon de school) "ik ga wel mee." Ik zag hoe ze praatte met meneer Sluijters. Die kwam er niet meer op terug.

Tot op de dag van vandaag weet ik niet zeker of ik lachte of niet. In ieder geval niet hard. Maar ik zie mezelf niet. Als het niemendalletje gefilmd was zou ik misschien

moeten toegeven dat er een lachje op mijn gezicht stond. Maar bewust was ik me dat niet. En als er een lachje was, was die rap verdwenen, van de schrik.

De sikkeneur vóór de klas had geen gevoel voor humor meer, en maakte er een drama van.

Nee, in die ene klas was ik niet gelukkig.

Bij problemen konden we altijd bij mammiere terecht. Ze nam ons in bescherming. Ook ten onrechte. Verschillende buurvrouwen kregen nul op het request. Hennie Heimen, ook van de overkant, had een nieuwe fiets. Daarmee reed hij op en neer op de stoep langs ons hek. Expres, dacht ik. Jaloers. Even later vocht ik met hem, op het grint in de voortuin. Ik lag bovenop hem, maar kon niet echt winnen. Naast zijn hoofd lag een kei. Giftig pakte ik de kei en sloeg ermee op zijn kop. Hij brullend naar huis. Ik vluchtte naar mammiere, hield haar vast aan haar peignoir. Moeder en zoontje Heimen kwamen verhaal halen. Moeder wees de plak aan waar het kereltje bloedde. Mammiere gaf geen krimp: "Hij zal het er wel naar gemaakt hebben, zei ze," en verspilde zelf ook elke *goodwill*.

Stiekem wist ik dat ik *unfair* was geweest. Je vecht met je handen, zo waren de *mores*.

Wat vechten betreft moet ik nog een nederlaag bekennen. Of beter: bekennen dat ik mijn hand overspeeld had. Vijfde klas, of zesde. Speelkwartier. Oudere jongens beschermden vaak een 'kleintje.' Ik had ook zo'n beschermeling. Hij kwam naar me toe, André had hem geslagen, zei hij. "Waar is André," vroeg ik. André stond tegen de muur. "Heb jij hem geslagen?" - "Ja." - "Doe dat nog eens, als je durft." André tikt mijn beschermeling van opzij licht aan. Ik begin het gevecht. Maar kan duidelijk niet winnen. De omstanders lachen mij uit. Ik geloof dat de bel er een eind aan maakte. De beschermeling en ik hebben elkaar niet meer gesproken.

Opa Ad: (*tegen zichzelf als kind*) Les 1
bij het vechten: niet zo blind vechten.
Niet zo maaien met je armen. Blijven
kijken naar je tegenstander. Kijk waar
je hem raken kunt.
Maar ik kan het gevecht niet meer
overdoen. Niet meer mijn eer
herstellen.

Hiermee beeindig ik mijn verslag van de lagere school. Bep en ik verlieten haar in 1954. Hoe het met de school en het hoofd Mijnheer Gilissen verder ging weet ik niet. In 1970 vestigde *Doornroosje* zich daar, een poppodium en verzamelplaats voor *hippies*.

Het lage gedeelte was een gymnastiekzaal. Daar kreeg ik ooit heilgymnastiek vanwege mijn platvoeten. Ik moest met blote voeten lopen over de smalle richel van een omgekeerde lage bank.

Daar werd ook de eerste communie geoefend. Je moest knielen op de bank. Op een rij. Nonnen legden een denkbeeldige hostie op je uitgestoken tong.

Het gebouw onderging een *facelift*. Een alternatieve cultuur vocht zich een (nachtelijke) weg door de oude.²²

De foto's zijn zeer geflatteerd.

²² Sinds 1 oktober 2014 heeft *Doornroosje* een nieuw gebouw betrokken aan het Stationsplein, met een zaal voor 1100 personen. Wat er met de oude school gebeurt weet ik niet.

Kort intermezzo over Bep

Het was in de tijd van de Watersnoodramp in Zeeland, 1953, zegt Bep en hij had toen een duivenhok in de achtertuin. Zelf gebouwd van oud hout, van binnen wit gekalkt tegen de luizen. Aan de voorkant ruiten, opzij een deur. Binnen zaten de duiven in kistjes met stro, sommigen broedden. Op de stenen vloer stond een waterbak en een voerbak. De duiven konden wel naar binnen vliegen, door ijzeren spijltjes weg te duwen, maar niet naar buiten. Bep zat uren in het hok op een stoeltje, jas aan, (enkele jaren later een klein pijpje, een zgn. neuswarmertje) om te kijken naar het gedrag van de vogels. Hij kende toen al de familie Joosten, waarvan de vader 'duivenmelker' was. Hij woonde in de Oude Nonnendaalseweg, een echte volksbuurt. Later kom ik terug op die familie, nu ging het nog om de door Bep bewonderde vader, die met zijn duiven wedstrijden vloog, waarbij de dieren op zondag ergens diep in Frankrijk werden gelost.

De Gelderlander had in die tijd een rubriek *Tussen servet en tafellaken* gereserveerd voor pubers en daar heeft (volgens mij in 1955) het volgende artikel ingestaan:

Een duivenmelker aan het woord

Graag wil ik jullie iets vertellen over duiven. Ik heb al een tijdje 'n paar duiven, en heb zo'n beetje op hun doen en laten gelet en wil daar nu wat over zeggen. Hier heb je twee duiven, een doffer en een duivin. De doffer begint meestal wat op allerlei manieren zijn leidde aan de duivin te verklaren; hij loopt dan luid kletterend om haar heen, zijn staart wijdt uit, gespreid, over de grond slepend, met opgevoelde borst, permanent om haar heen slepend. Meer ook de duivin kan goed meedoen hoort. Zij komt met haar bek de kopveertjes van de doffer, wat „Jij“ zich met kennelijk genoegen laat welgevallen. Maar wat het voornaamste is... ze legt na de paring een paar mooie, witte eieren. Eerst één en na ongeveer 2 dagen het tweede. Om te weten gaan ze er dan op broeden. En dat de duiven graag broeden, is wel daaraan te zien, dat ze elkaar gevoerd van het nest moeten afleggen. Na 14 tot 20 dagen komen de eieren uit, het zijn kleine geelwitte beestjes met een grote lelijke kop, die een beetje kopveertjes schijnt te zijn, omdat ze hem altijd opzij of tegen hun lichaam laten vallen. Zij doen de eerste dagen niets anders dan slapen en eten, maar worden goed warm gehouden. De elerschaten worden meestal door de ouders zelf het nest uitgehaald, omdat de jongen er zich wel eens aan zouden kunnen verwonden. Zij worden de eerste dagen gevoerd met een soort melkachtige brei. De jongen steken hun snafeltje in de bek van de ouders en zuigen het voedsel uit de krop, dat deze door een soort „hik“-beweging, naar voren in de bek brengen.

Na twee dagen zijn de jongen al zodanig gegroeid, dat men zich bijna niet kan indenken, dat die beestjes uit zo'n klein eijsje zijn gekomen. Na ongeveer 8 dagen gaan de oogjes open; het zijn mooie donkere glanzende oogjes. Langzamerhand krijgen ze nu ook veertjes. Op een dag als ze bijna alle veren hebben, gaan zij naar buiten, het nest uit, de omgeving verkennen. En na een poosje zie je, dat de ouders de jongen vlieglessen geven, door het eventjes van de grond te stijgen en op één plaats blijvende, hard met de vleugels te slaan, om zo de jongen er toe te brengen het na te doen. Het is geweldig om te zien, hoe zij dat dan ook inderdaad proberen. Zij kunnen ook nog niet meteen beginnen te koeren, maar ineens hoor je dan zo'n mislukte koergetuidje uit hun keel komen. En na een tijdje proberen kunnen zij het al even goed als de ouders duiven. Als ze volwassen zijn, kunnen ook zij weer gaan paren en eijes krijgen en alles begint weer van voren af aan. Het leukste van duiven is, dat zij waggelen, maar toch weer terug naar het hok komen. En ik verzeker je, dat je van duiven veel plezier kunt hebben, als je er maar een beetje gevoel voor hebt. Natuurlijk weet je, dat er ook echte wedstrijden met prijzen worden gehouden. Dat gebeurt met postduiven, want die kunnen meer grote afstanden afleggen. Ze worden dan bijvoorbeeld ergens in België gebracht en krijgen een gumming om met een nummer een en worden daar losgelaten, en als dan het eerste weer thuis is, kan een flinke prijs in de wacht sleepen. Zo zijn er duiven van wel honderd gulden, en soms eens onder de „vlucht“ door een kat of spervogel bijvoorbeeld opgepauzeerd worden, dan heeft de eigenaar van zo'n duif een flinke streep, en de spervogel of kat 100 gulden in zijn maag.

De rotsduif met zijn mooie metaalglans is de voorvader van alle tamme duiven. De Postduif vliegt gemiddeld 85 km per uur en zij kan wel 1000 km en meer afleggen.

Zie nu, nu weet je hoop ik iets meer over duiven. Vraag bijvoorbeeld op je verjaardag maar eens of je er een paar mag hebben. Want een hok en dan maar duiven kopen. De nutt er hoop ik veel plezier van hebben.

BEP BLUKEREN

Het valt niet mee om de tekst te lezen, maar het loont de moeite. Hier spreekt een opgewekte knaap, die goed in zijn vel zit. Vreemd, want de 14-jarige Beppie zat toen allang niet meer goed in zijn vel. De 75-jarige Bep herinnert zich dat hij zijn verhaal verteld heeft aan een journalist, die het vervolgens optuigde voor de krant. Jammer. De belangstelling voor het kind en de puber groeit in deze tijd, blijkens de rubriek, maar het is nog niet zover dat men het kind integraal aan het woord laat. Dat komt in de zestiger jaren.

De triomf van Beppie's publicatie wordt lelijk overschaduwd door een nare herinnering. Een jongen

uit zijn klas, Casper Jansen, pestkop, hield op de cour tijdens de pauze de krant voor zich uit en las luidop enkele passages uit bovenstaand artikel, bedoeld om zijn toehoorders aan het lachen te krijgen, en dat lukte hem meer dan goed. Beppie stond erbij, machteloos en diep beschaamd. In de vijftiger jaren was het standsbewustzijn nog zo groot, dat het vanzelf sprak dat een Canisiaan geen duiven molk. De jongen kerfde in de ziel van zijn medeleerling zonder te weten dat deze in een fase van zijn leven verkeerde waarin hij hard moest vechten voor zijn toch al gekneusde gevoel van eigenwaarde.

🐼 🐼 🐼 🐼 🐼 🐼

Middelbare schooltijd

Kerst 1956. Aula Canisius College. Links met trui en plusfour, met vuisten bereid tot actie, zit ik hoog-kritisch te luisteren in de fiere houding van mannelijke interesse (van mijn vader afgekeken, denk ik, en die had het weer van Mussolini, denk ik), bewust van het belang van het moment. [Zie: ➡](#)

(Bewust dat er naar ons gekeken werd vanuit de zaal.)

We waren 14 jaar en in de (pre)puberteit. De meeste (ik niet) uit een gegoed milieu.

We waren jongeheertjes, soms al met stropdas, zelfs met colbertjasje. In het keurslijf van onze ouders die niet zeker waren hoe ons te kleden, in onze overgangsleeftijd van kind naar jongvolwassene.

Onze stem was nog ongebroken: sopranen en alten. De 'baard in de keel' kreeg ik zelf pas laat, toen ik 17 was en moederloos.

Je ziet aan de gesticulatie van de jongen die voordraagt, hoe esthetiek en gedragenheid de norm is. Dit zijn de statische conservatieve 50er jaren, en ik heb nog geen flauw vermoeden dat ik een decennium later op de krachtige golf van de 60er jaren kennis zal maken en mee zal doen aan een stijl van presenteren die alle retoriek en esthetiek laat vallen voor natuurlijkheid en authenticiteit.

Hier ben ik een kind, maar gedraag me - meer dan de anderen - als een ouweheer.

Niemand had een flauw vermoeden dat door de snelle terugloop van het aantal 'roepingen' onder de priesters het Canisius eerst moest fuseren met zijn zusterschool Mater Dei en dat vervolgens het hele monumentale schoolgebouw in 1980 leeg zou

staan.

Slechts enkelen moeten hebben geweten van het ernstige kindermisbruik op het ‘Hok’. Wij externen waren volkomen argeloos en zouden hebben gezworen dat het bij ons niet voorkwam²³. Zie: Het Canisius College: [Zie: ➡](#)

Ik mag wel zeggen dat mijn tienerjaren zijn gevormd door de Jezuïeten. Het waren de intellectuelen onder de priesters, zij verdedigden en propageerden het geloof. In het onderwijs lieten zij zich assisteren door leken-leraren.

Ik herken er enkele: rechts van het middenpad, met glimmend donkerblond haar zit Schillings, Frans. Schuin vóór hem, met de bril in de hand en het witte haar: rector Kerremans. Links van het gangpad zit, iets scheefgeschouderd, pater Krekelberg, Duits.

Soms vertelde Krekeltje de anecdote over de onnozele boer die overal tegen was, maar de woorden niet had om te zeggen waarom. “En die boer zei: ‘ik ben er teugen,

²³ Een schitterende roman over kindermisbruik op een internaat en over liefde schreef Jeroen Brouwers, *Het Hout*, 2014, Atlas Contact

ik ben er helemaal teugen!’ ‘Maar waarom ben je er dan tegen?’ (*Hard, stikkend van emotie*) ‘Omdat ik er teúgen ben!!!’ ”

Ik herinner veel gezichten, weinig namen. Rechts achter de vleugel zit de beminnelijke, rustige pater Luiks, die vast veel bijdroeg aan het muziekprogramma, en links staat de lange pater Daniëls, Frans.

Pater Daniëls lachte nooit, hij mónkelde, hield de pret binnen. Hij hield van voordracht. En daarvoor moest je goed op je benen staan, de voeten twintig centimeter uit elkaar. Om dat te demonstreren klom hij bovenop de lessenaar, zodat wij heel goed zijn voeten zagen. Hij plantte een voor een op de deksel. Hij torende boven ons uit.

Als hij de proefwerkblaadjes had uitgedeeld, gaf hij het startsein: “Allez-y, messieurs, et tâcher de briller.” [Ga je gang, heren, en *tracht* te schitteren.] Later, als regisseur, heb ik soms met die zin mijn spelers vlak voor hun opkomst aangemoedigd. (Claus zei een keer: “Courage.”)

Maar de motor achter deze avonden was de dirigent, pater Koppendraaijer. Het college had veel aan hem te danken. Die muziekavonden verhoogden de luister van de school, ze waren spannend en feestelijk, de hele aula zat vol. Er was flink gerepeteerd. Tussendoor ontving hij vaak als een aardige vader zijn zangertjes op zijn kamer op de tweede verdieping, luisterde geamuseerd naar hun gekwekkel en deelde toffees uit, die wij gretig pikten.

Die uitvoeringen waren in de kersttijd. We zongen vierstemmige, hemelse liederen in het Frans, in het Engels. Maar er gebeurde iets vreemds. Was men de zwaarte beu van de nachtmis en de hoogdravende kerstliederen en wilde men wat luchtigers? Zoals de Griekse tragedies ooit werden afgesloten met een komedie?

Plotseling zongen wij Jingle Bells:

Jingle bells, jingle bells, jingle all the way, Oh! what fun it is to ride In a one-horse open sleigh

en - was dat op andere avonden?, rond de carnaval? - vrolijke liederen met verrassend frivole teksten uit operettes als *Im weißem Rössl*:

*Im weißem Rössl am Wolfgangsee da steht das Glück vor der Tür und ruft dir zu
‘Gutenmorgen, tritt ein und vergiß deine Sorgen’*

van Ralph Benatzky. En daaruit het lied:

Im Salzkammergut da kammer gut lustig sein, so wie nirgendwo, holdrio!

Er was kennelijk een behoefte ontstaan aan pret en ontspanning, en voor het repertoire greep men op het Canisius in 1956 vrolijk terug naar de traditionele operette- en zangliederen van het oer-katholieke Beieren en Oostenrijk uit het Interbellum, gemoedelijke landen die misschien in de oorlog waren meegesleept door Hitler, maar in hun hart altijd trouw aan de paus en de Middeleeuwen waren gebleven, en net als wij blij waren dat alles achter de rug was. Niets stond ons in de weg om weer als vanouds als onze vaders te zingen:

*Was kann der Sigismund dafür daß er so schön ist, der Sigi ist doch mal ein süßer
Kavalier und daß er immer bei den Damen gern geseh'n ist, was kann, was kann,
was kann der Sigismund dafür?*

Ik kan het zó nazingen, na al die tijd:

*Schön ist die Welt, schön ist die Welt, heute hab'n wir wieder Sonnenschein,
blühendes Feld, lachendes Feld, wer wird da noch melancholisch sein,
hör doch mal zu, hör doch mal zu, jeder kleine Vogel pfeift sich was,
pfeif doch auch du, sing doch auch du, oder brumm' dir was im Bass.*

Ik heb heel prettige herinneringen aan het zingen, ik blonk er ook in uit, mocht zelfs solo zingen, maar achteraf bedenk ik dat het Canisius College als instituut met zijn middeleeuws lesprogramma, dat voor de helft uit Grieks en Latijn bestond, met heel veel Godsdienst er omheen een fossiel was geworden en zijn tijd gehad had. Tot mijn volwassenheid groeide ik op in de Oude Wereld.

Met het gezicht naar het oosten hadden wij geen flauw benul van wat er in onze rug gebeurde:
de opkomst van Sonny Collins, Telonius Monk en Miles Davis in de Nieuwe Wereld.
Nooit van gehoord in onze stolp.

Toen ik twaalf jaar was en in de 1ste klas zat, was ik eens plotseling bang voor de dood. Op een zondag fietste ik doodsbenuwd naar het 'hok', naar pater Beerlage, een lange, kalende man. Hij ontving mij op zijn kamer. Het was doodstil in de gangen. "Zeg het eens, jongen." - "Pater, ik ben bang voor de dood." - "O ja?" - "Ja. Bent u dat dan niet?" "Nee, ik ben er niet bang voor." Ik fietste terug, helemaal opgelucht, bevrijd van een zware last.

5 Februari 1956. In de klucht van Meester Pieter Pathelin speel ik (14 jaar, 2de klas) de rol van Sylvestre, de vrouw van de arme advocaat Pathelin (Urias Noteboom), die zich binnen in huis ziek houdt, als de rijke lakenkoopman Guillaume (Rob de Rooden) het geld komt halen voor het linnen dat Pathelin van hem gekocht heeft. (Ik weet hem af te wimpelen, dacht ik.) Even later komt de schaapherder van de lakenkoopman op bezoek. Hij heeft schapen geslacht die eigendom waren van zijn baas, de lakenkoopman. Hij vraagt Pathelin hem te verdedigen voor het gerecht. Pathelin doet dit, mits de herder op alle vragen van de rechter antwoordt met *bèh*. De list slaagt en de rechter spreekt de schaapherder vrij. Tijdens het proces, waarbij de lakenkoopman meester Pathelin herkent en zijn geld opeist voor het linnengoed, berispt de rechter hem telkens met *Revenons à nos moutons*. Dit werd in Frankrijk een gevleugelde uitdrukking. Als Pathelin op zijn beurt zijn loon opeist van de herder, antwoordt deze opnieuw met *bèh*. List over list.

De *Farçe de Maître Pathelin* werd in 1465 in Rouen gespeeld, waarschijnlijk voor het eerst.

Het Canisius was een jongensschool, in een toneelstuk werden de vrouwenrollen door jongens gespeeld. Ik was nog lang niet in de puberteit en had een mooie sopraan, men kende mij van het koor. Dus ineens had ik de rol van vrouw van de advocaat. Het meeste ging als een droom aan mij voorbij. Ik geloof niet dat ik veel van het stuk begreep. Ik herinner mij vooral de roze lange jurk en de enorme broche

op mijn buik. Ik kreeg een pruik en werd flink opgemaakt.

Ik kreeg de zaal daverend aan het lachen, niet door de geestigheid van mijn taal, maar toen ik *af* moest door de deur die klemde. Ik kreeg hem niet open en besloot af te gaan tussen de muur en het gordijn. Ik herinner mij de lach van de regisseur pater Walstein, die zich achter de deur had opgesteld om zo nodig te souffleren en fluisterde: “Je moest door de deur gaan!” Ik had een bok geslagen en schaamde mij.

Met mijn knappe man Pieter, van wie ik als Urias een paar jaar later een harde klap in mijn gezicht zou krijgen.

Ligt hier dan de wortel van mijn toneelcarrière? Totaal onbewust dan. Ik ambieerde niets.

Twee jaar later, op mijn 16de, zou ik opnieuw meedoen in een toneelstuk. Ik denk dat mijn moeder al vertrokken was. Ik kreeg het kleine rolletje van gewonde Hopman in *Macbeth*, geregisseerd door pater van Meer s.j., leraar Latijn. Maar om een of andere duffe reden verzuumde ik repetities en werd eruit gekegeld.

Het Canisius College had eigen sportvelden achter het schoolgebouw, dat aan de Berg

en Dalseweg lag. Op feestdagen voetbalde het gymnasium tegen de hbs. Ik behoorde bij de uitblinkers. Op de onderste foto zie je hoe ik een spoor van vernieling aanricht in de defensie van de HBS. In mijn herinnering leverde dit moment echter geen doelpunt op, de tegenstander komt met de schrik vrij.

Er werd in die jaren *sportief* gespeeld, beschaafd, je raakte elkaar nauwelijks aan. Daardoor kwamen mijn zwakke punten als voetballer pas later aan het licht: dat ik gemakkelijk fysiek van de bal te zetten was, én dat ik bang was om te koppen. Er ontbrak de trainer die dat zag.

Op de achtergrond: de Ubbergse Veldweg. De velden zijn nu allen volgebouwd.

Op deze foto zie je dat ik tot de kleintjes behoorde. Ik ben 13 of 14 jaar, nog lang geen puber. De shirts waren rood, de V was goudkleurig. Links van mij (op de foto rechts) staat Theo Vermeer, die ik een tijd elke ochtend ophaalde op de Graafseweg 19. Helemaal rechts staat mijn andere vriend Jan Derksen.

Ik heb weer typisch die armen langs zij. De aangeleerde presenteer-houding. Ik ben de enige. Bwèè.

Rechts in het pak staat coach Hans Overmeer. Hij had een meer dan normale belangstelling voor mij. Kwam uit een onderwijzersgezin, wonend in een ruim en comfortabel huis aan de Graafseweg. Een tijdlang fietste hij op woensdagmiddag na school eerst naar de Gaffelstraat om mij te zien op wie hij verliefd was. Ik had dat niet in de gaten. Op een dag kwam ik bij hem thuis in voetbalkleren, maar de schoenen uit om een of andere reden. (In het schuurtje gezet?) Het had geregend en op het pad naar de achterdeur lagen plassen. Toen ik er overheen wilde springen, voelde ik twee handen onder mijn oksels die mij over de plas droegen. Ik voelde me vernederd, als een klein kind behandeld. Waarschijnlijk was er niemand thuis. Op zijn kamer zaten we naast elkaar op bed, hij sloeg een boek open met foto's, onder andere van een antiek Grieks beeldhouwwerk dat twee naakte worstelaars voorstelde waarbij de een de ander in een slingerworp nam. Onverwacht stond hij op, trok met twee vingers aan het elastiek mijn onderbroek open en keek omlaag. Sidderde. Liet los. Het kostte hem de 'vriendschap'. Ik durfde niet meer naar hem toe. Durfde het ook niet thuis te vertellen. Ik kon het voorval niet duiden, of een naam geven. Ik verdrong het. Ik vergat het.

Later heb ik bij geruchte vernomen dat er grote moeilijkheden waren in huize Overmeer vanwege 'homosexualiteit'. Er werd schande over gesproken. Ik dacht meteen terug aan het voorval. Maar nog drong de portée van wat er aan de hand was niet echt tot me door.

Maar als ik *nu* de coach van Hans *toen* kon zijn ...

Op een van die woensdagmiddagen stond ik in de voordeur met Hans Overmeer te praten. Met mijn rechterhand hield ik de deurpost vast, aan de kant waar de deur scharniert. Bep was achter mij in de gang of de keuken. Misschien dat het tochtte door het huis. Misschien dat hij jaloers was, in ieder geval Bep verloor zijn geduld en duwde de voordeur hard tegen mijn rug. Als ik toen niet toevallig met één voet op de drempel had gestaan, waren drie vingers van mijn hand verpletterd geweest. De voet blokkeerde de deur net genoeg. Maar in het vlees van mijn vingers stonden voren en ik had hevige pijn.

Ik herinner me dat mijn moeder Bep aanvloog met de mattenklopper ...

Klassefoto van Gymnasium IIIa, 1955. Internen en externen door elkaar, al bemoeiden ze zich niet veel met elkaar.
De sfeer is duidelijk monter, opgewekt.
Bestuurders, juristen, leraren, politici in de dop. Voortrekkers van het katholieke geloof.
De toekomst vóór zich.

Ik ben nog de enige met een korte broek. Een kind. Vijftien jaar. Ik was geen centrale figuur, maar wel gekend en ik had een paar vaste vrienden, met wie ik dagelijkse omging: Jan Derksen, Harrie Arts, Harrie Beelen.

Harrie Arts staat schuin links boven mij, colbert, bril, hoofd iets scheef. Hij kwam uit Wijchen. Fietste elke dag 10 kilometer heen en terug, weer of geen weer. Hij kwam uit een ondernemersgezin, meubels, textiel. Een rijke familie, maar zonder capsones. Een villa met een enorme tuin, eerder een bos. In de huiskamer lag op een laag tafeltje een doos sigaretten. “Mag je daar zó van pakken,” vroeg ik. “Ja,” zei hij, “heel af en toe neem ik er een.” Ik was onder de indruk: als iets lekkers niet verboden is, hoeft je zo nodig niet meer. Een les.

Met Harrie had ik het jaar daarvoor een week gekampeerd in Monchau, de Eifel, met een gehuurde tent. Voor het eerst fietsten we met bagage lange heuvels op, heuvels die in de verte verdwenen in de bocht en daarna wéér verder omhoogliepen. Met

moeite hield hij mee bij. Terwijl hij een geofend fietser was. Ik heb altijd gedacht dat dat kwam omdat hij juist teruggekomen was van een autovakantie in Italië. Hij kwam ineens niet vooruit op die fiets!

Zij hadden een caravan. Iets nieuws in die tijd. Met vakantie naar Italië gaan: het was allemaal nieuw. En Italië lag toen nog heel ver weg, over de Alpen!

Onze tent in de Eifel keek uit op een dal, aan de overkant ook tenten. Duits gesproken alom. Wat we deden weet ik niet meer. In ieder geval een kaartje naar huis.

Aan de voeten van Steenwinkel zit Harrie Beelen, arm op de knie. Ook hij was van buiten de stad, uit Alverna. Zijn vader was boer. Ooit kwam ik thuis met een hele bundel asperges die ik had mogen ‘steken’ uit de grond. De wereld opende zich steeds meer.

Mijn rapporten waren ruim voldoende tot goed. Ik zong in een koor, was een goede voetballer, scoorde hoog voor godsdienst en frans, tot genoeg van juist de beide paters op de foto: links Steenwinkel, godsdienst, rechts de al genoemde pater Daniëls.

De leiding had blijkbaar bepaald dat leraar Godsdienst Steenwinkel ons zou ‘voorlichten’. Hij tekende met besliste gebaren een cirkeltje en een staafje op het bord. Die abstractie hield de opwindende binnen de perken, maar niet zo dat ik het me niet scherp herinner.

Veelzeggend dat niet de biologieleraar maar hij de eer van het voorlichten had. Kon er meteen de ethiek bij verteld worden.

Een godsdienstproefwerk was een keer slecht gemaakt. Over de hele klas. “Zelfs een coryfee als Beukering scoorde zwak, zei Steenwinkel.” Hij was oersterk, scheurde het hele pak proefwerken doormidden en smet het demonstratief in de prullenbak. Coryfee. Ik kende het woord niet. Het betekent: (koor)leider, aanvoerder. Hij zag iets in mij. Hoopte op een ‘roeping’. Ik heb wel eens gehoord dat de Jezuïeten hoopten op drie roepingen per lichting.

“Vôtre prononciation est excellente,” zei pater Daniëls tegen mij. Ja maar, pater: een kind van vijf, dat achter de hoge rug van zijn moeder in bed ligt, bevindt zich in de meest ideale leersituatie en kent binnen een mum van tijd: “un, deux, trois, voici mon frère François, quatre, cinq, six, voilà ma soeur Alice. Ze leerde mij geen -j- te zeggen bij woordjes als: chien, ciel.

Jaren later herinnerde ze zich: Le pèlerin:

Lorsque le pèlerin jadis quittant sa ville
Partait pour des pays inconnus et lointains
Il cheminait longtemps, souriant et tranquille

Vers d'autres horizons, désirés, incertains.

Puis lorsque fatigué des jours de solitude
Ayant beaucoup souffert et presque terrassé
Il sentait peu à peu l'immense lassitude
Envahir tout son coeur et tout son corps lassé.

(Voor het hele gedicht, in haar sierlijke handschrift: [Zie ➡](#))

Mijn moeder had het versje zelf op een verloren moment op een bidprentje gevonden, tijdens een middagpauze in de kerk van Schaarbeek. Ze vond het mooi, las het meerdere keren en kende het van buiten. Voor mij is het een trotse jeugdherinnering. Ik ken het gedicht ook van buiten en ik waardeer het, ook nu ik het leven allang niet meer zie als een pelgrimstocht op weg naar een levende god. Het gedichtje is voortgekomen uit de periode van de romantisch-katholieke hoogconjunctuur, die vanaf het midden van de negentiende eeuw de levens van miljoenen mensen volkomen beheerste.

Wat spijt het mij intens dat mijn moeder niet de guts had om al was het maar één dag in de week thuis frans te praten. Dan was het niet gebleven bij die goede *prononciation*, dan waren mijn broer en ik tweetalig geweest. Het gesputter van de kinderen had ze kunnen *overrulen*, het commentaar van mijn vader niet.

Deze foto markeert een cruciale fase in mijn leven. Het toont mij het laatste jaar dat het goed met me ging. De zon scheen volop om zo te zeggen. Ik was *im Aufbau*. Maar thuis kwamen bij mijn moeder de eerste gedachten op om buitenshuis te gaan werken. Ze gaf zichzelf als reden: geld bijverdienen, mijn schoolgaande kinderen zijn duur ...²⁴

Een jaar later was de hemel verduisterd. Die namiddag in het voorjaar van 1958 waarop ze een heimelijke afspraak had, trok ze het argeloze jongste kind onverwacht op schoot en knuffelde het innig. Tot verbazing van het kind. En ineens was ze weg. En kwam niet meer terug.

²⁴ Een advertentie in de krant luidde het begin van het einde in. Bij de Singer zochten ze een 'lesjuffrouw'. (Mijn moeder, gevoelig voor eretitels: "later noemden ze het 'lesdames'.") Dat waren vrouwen die aan huis les gaven aan klanten die een naaimachine gekocht hadden. Het filiaal was gevestigd in Wintersoord. De inspecteur, die daar de baas was, heette Jan van den Berg, op het punt van scheiden. Hij gaf Ma een Mekka. Dat kreeg ze nooit. Ze keek hem eens goed aan. Toen ze op de fiets naar de Ooij moest om les te geven, (ze moest eerst zelf leren werken op een zigzag-machine) bood hij haar aan om plaats nemen in zijn Singer-auto ...

Jan van den Berg was de baas en de monteurs waren bang voor hem. Met reden. Een keer wilde hij een machine demonstreren bij een klant. De machine, die nieuw uit de fabriek was gekomen, was gebruiksklaar gemaakt door een monteur, maar hij had per ongeluk het lampje vergeten. Bij de klant zat JvdB dus een beetje voor schut, hij moest zich verontschuldigen tegenover de klant, die door het geklungel afzag van de koop. Dat heeft die monteur geweten. En mijn moeder wist nu van het temperament van JvdB. (Overigens was het de tijdgeest: overal scholden de bazen tegen het personeel en kleineerden hen. Men had arme tijden achter de rug, en toen angstige tijden.)

Het kind doubleerde prompt.

Hoe ik op het gymnasium was terechtgekomen? Te danken aan mijn moeder én het toeval. Én aan de veranderde tijd. Mijn broer en ik waren voorbestemd voor de HBS. Dat hield de mogelijkheid in om later de zaak over te nemen. Maar op de dag van de inschrijving op het Canisius zat de HBS voll! “Laat me de rapporten eens zien van uw kinderen,” vroeg rector Kerremans aan mijn moeder. (Waar was mijn vader?) “Hm. Waarom stuurt u ze niet naar het gymnasium? Hun rapportcijfers zijn goed genoeg. En zo is het gegaan.”²⁵

Het besef van de cultuurverandering, cultuurschok die dat meebracht kwam later. Dat de rector het voorstel deed had te maken met de toegenomen welvaart in het land en de democratisering van het onderwijs. Ook het Canisius werd minder élitair, verbreedde zijn aanbod en nam meer externen aan. Dat men het electro-technisch bureau L. Beukering van de Groesbeekseweg kende heeft ook meegespeeld. “Als jullie nu putjesschepper waren geweest Wat stilletjes misschien nog speelde: bij de familie Beukering had nog nooit iemand op het gymnasium gezeten, het kwam niet bij haar op, maar bij de familie Demuijlder wel. Adolphe Demuijlder, mijn opa van moederskant, had in Brussel op het gymnasium gezeten, twee van zijn broers zelfs op de universiteit. Aan die kant was er meer vertrouwdheid met de academische scholing. Misschien dat mijn moeder daardoor minder schrok toen de rector zijn voorstel deed.

Zonder moeder - de aarde kaal en leeg

In het voorjaar van '58 was ze weg. Ineens.

Tevoren had ze haar vader gevraagd over te komen, voor een paar weken. Ze had hem niet ingelicht over haar vertrek. Ze hoopte dat hij de eerste leegte zou kunnen opvullen en Jan Beukering zou behoeden voor rare sprongen. Het was een tactische zet, die wel werkte.

Ik vond hem een imposante verschijning. Zestiger, gedrongen, een 19de-eeuwse, iets verwilderde kop met wit sluik haar. Een Beethoven-grimas. Streng gelovig, op het fanatieke af. (De foto is van 1947, ik beschrijf hem hier in 1958.) Hij sliep in een nieuw eenpersoons-bed in de huiskamer.

²⁵ Later zegt ze dat het meteen haar bedoeling was geweest om ons naar het gymnasium te sturen, zodat we niet ‘de zaak’ hoefden over te nemen wat de bedoeling was. Ze offerde haar kinderen niet op aan die twee potentaten, die haar ooit met kerstmis naar huis gestuurd hadden met haar twee kleine kinderen en de kinderwagen, omdat *hij* er niet bij was. Ze telde niet mee, als *hij* er niet was. Ze saboteerden haar.

Op een avond lagen wij in bed. Ook Adolphe DeMuijlder maakte zich klaar om te gaan slapen. De schuifdeuren stonden nog open. Hij zei plotseling: “Nu moeten jullie goed kijken!” Hij trok zijn overhemd uit. Wij zagen zijn behaard, vervet, bloot bovenlijf. Hij trok zijn leren riem uit zijn broek. Hij begon zich te geselen, sloeg zo hard hij kon met de riem over zijn schouder op zijn rug. Slaakte gesmoorde kreten. Hij hield niet op. Verbijsterd zagen wij voor het eerst de hardvochtige grijns, het sadistische masker van de fanaticus. Sindsdien wist ik wat het begrip zelfkastijding inhield. Het was verbonden met religie. Het lichaam was de boosdoener.

Terwijl zijn functie was om Jan te steunen, bemoeide hij zich maar meteen met de opvoeding. Bep zocht al langer zijn heil bij de familie Joosten uit de Oude Nonnendaalseweg en vroeg deze keer ‘s avonds aan tafel of hij weer daarheen mocht gaan. (Was ik erbij, of ken ik het verhaal van horen zeggen?) Opa DeMuijlder zei: “Nee, ik vind dat niet goed, je moet hier blijven. Maar dáár zit je vader, hĳ beslist.” “En de vader zei: “Nee, je blijft hier.” Bep kwaad: “dat zeg je alleen maar, omdat hĳ dat zei. Anders mag ik ...” Pats, pats ging de hand van de vader tegen zijn kop. “Brutale vlegel, wil je je grote waffel houden?” Bep, rood aanlopend: “Anders vind je het altijd goed, waarom ...” Jan vliegt overeind om hem een pak rammel te geven, maar Bep vlucht snel de kamer uit. (En ik? Hield ik geschrokken mijn mond? Waarom is de jongste zoon ‘gehoorzaam’, een ander woord voor bang, en waarom was de oudste in verzet? Hoeveel verstand, hoeveel bewustzijn kwam er bij Bep kijken? In feite had hij gelijk: zijn vader verbood hem te gaan, uit respect (een ander woord voor angst) voor de oude bemoeial die gewend was de baas te spelen. Bep was naar buiten gericht, letterlijk. Hij had voor zichzelf al een alternatief nest gevonden. Hij vocht ervoor. Onlangs vertelde hij wat de aard was van dat nest ...

Toen *bonpapa* weer vertrokken was, schreef hij mij nog een prentbriefkaart. Op de voorkant groot: Il buon pastore van de Spaanse schilder Murillo. Op de achterkant een getypte tekst met een paar dikke rode potloodstrepen met de boodschap dat ik altijd trouw De goede herder volgen moest. Hij had overduidelijk een roeping. Mijn moeder dikwijls: “Papa, jij had jezuïet moeten worden.”

Op de dag van haar vertrek had mijn moeder heimelijk de bus naar de stad genomen. Daar zat Jan van den Berg te wachten in de auto voor een vakantie van drie maanden naar Oostenrijk en Zwitserland. Ze maakten zich uit de voeten, dachten dat drie maanden genoeg waren voor Jan Beukering om af te koelen. Toen ze terugkwamen namen ze hun intrek op de zolderverdieping boven de winkel van Singer. Daar woonden ze een half jaar. Toen waagden ze de huur van een pand in de Hertogstraat en begonnen een winkel in naaimachines, o.a. Bernina. Ze sloten een lening bij de bank van 10.000 gulden

voor de inrichting. Hevig zwetend plaatste JvdB een houten schot met een opening met gordijn. Ervóór was de winkel, erachter woonden zij.

De machines kregen ze in consignatie, d.w.z. dat ze 18% van een verkochte machine mochten houden.

Ma zat vaak in de winkel te naaien. Als er klanten kwamen, vaak boeren uit de omgeving, en zij wilde de naaimachine, en hij had de portemonnee, lokte Jan de man met de belofte van een pilsje tussen mannen onder elkaar achter het schot, zodat Ma de klant voor zichzelf had. Ze leerde de kunst van het luisteren, inschatten hoeveel geld de klant te besteden had. Ze werd er zeer behendig in, kreeg voor het eerst een gevoel van eigenwaarde en zelfbewustzijn.

Tijdens de vakantie was ze opnieuw zwanger geraakt. Het kind Charlotte werd geboren en het souterrain onder de winkel, dat al slaapkamer was, werd nu ook ingericht als babykamer.

In de eerste maanden van de winkel ging ik rechtstreeks van school vaak naar de Hertogstraat. Kennelijk had ik vernomen dat mijn moeder met haar nieuwe man een winkel begonnen was. Mijn bezoeken hebben niet lang geduurd. Weliswaar overlaadde ze mij met haar moederinstinct met sinaasappelen en bananen, maar in mijn herinnering was het onderwerp van gesprek vrijwel altijd het volkomen falen van Jan Beukering als echtgenoot en als vader. Tegenover mij was ze obsessief bezig zich te rechtvaardigen. Ze was een gescheiden vrouw en dat was tegen de wet van de kerk. Ze had haar ja-woord gebroken en ze bleef aan de gang om redenen aan te voeren dat ze niet anders kon.

Op het laatst kon ik er niet meer tegen. Het was niet zo dat ik het oneens met haar was - ik geloof dat ik zelfs toen al dacht en zei dat ze veel eerder bij mijn vader weg had moeten gaan -, maar het was te deprimerend. En ze vroeg nooit met waarachtige belangstelling hoe het met me ging.

Mijn moeder was bezig met zichzelf. En haar wereld.

Hertogstraat 4, Nijmegen. Zaak geopend op 3 januari 1959. Zaak gesloten op 5 maart 1979. Op het bordje in de hoek staat: Rente bij huurkoop slechts 6 % per jaar.

Na enkele maanden ging ik bij haar weg en kwam niet meer terug²⁶

Waarom drong de ingrijpende gebeurtenis van mijn moeders vertrek eigenlijk zo weinig tot mij door? Ik heb het me vaak afgevraagd. Het lijkt of wij verdoofd waren. Beduusd. Overrompeld. Wij waren er niet op voorbereid, Bep en ik. Merkten wij dat er iets gaande was in de maanden vóór haar vertrek? Ja en nee. We wisten dat *mammie* in een winkel met Singer-naaimachines werkte in Wintersoord. Dat daar een dikke man als colporteur werkte, Jan van den Berg geheten, die erg aardig was. Zijn vrouw

²⁶ Eind 2009 zei ze dat mijn wegblijven eigenlijk goed uitkwam, omdat haar nieuwe echtgenoot zich daar behaaglijker bij voelde. Hij was bang dat Charlotte door mij heimwee zou krijgen en wilde met de Beukerings liever niets te maken hebben. Zij liet dat dus gebeuren. Achttien jaar lang. Ze nam geen enkel initiatief. Begin 2000 rechtvaardigde ze zich nog met te zeggen: "Ik heb mijn kinderen niet in de steek gelaten, ik heb mijn kinderen bij Jan Beukering achtergelaten." M.a.w. die kinderen waren in goede handen. Terwijl ze in 1958 geen goed woord voor hem over had, er deugde niets aan die man. Verbijsterend, zoals zij haar straatje schoon veegt.

beulde met een andere man. Mijn vader zei dat het daar een zwijnenstal was. Wij schrokken wel, toen mijn vader vertelde dat ze uitgegaan waren met een stel met o.a. Jan van den Berg en dat *jullie* moeder zo uitgelaten was geweest dat ze over de grond rolde en daarbij schandelijk bloot was geweest. We schrokken, maar vermoedden we ook waartoe dit leiden kon? Misschien toch wel, maar gevoelsmatig stonden we aan haar kant, tussen *pappie* en ons was er afstand, hij en wij leefden in een andere wereld.

Wat er zich nu wreekte was dat wij kinderen vanaf onze vroegste jeugd overal buiten waren gehouden. Niets werd met ons besproken, niets werd met ons gedeeld. Als onze ouders iets te bespreken hadden, stuurden ze ons naar buiten: “kleine potjes hebben grote oren.” In grote-mensen-dingen waren wij volslagen onmondig. We leefden - niet ongelukkig - in onze eigen wereld, maar hadden geen idee hoe de rest van de wereld in elkaar stak.

Het gymnasium bood wat dit betreft geen enkele compensatie. Het geeft een uit de traditie van de Middeleeuwen voortgekomen opleiding, waarbij vrijwel alle tijd en aandacht opgaat aan de klassieke talen, geschiedenis en godsdienst.

Toen mijn moeder weg was, was het huis leeg en stonden wij maatschappelijk gesproken met lege handen, met linkse handen.

Nog even terug. Het verhaal van die Heinkel. Een rode scooter. Mijn moeder had haar rijbewijs gehaald. Ze had hem nodig, om klanten te bezoeken in de omgeving van Nijmegen, met name in de Ooij, waar ze demonstraties gaf bij de boerenmensen op hun pas gekochte naaimachines. Ze had hem op afbetaling gekocht.

Incident op de Graafseweg. Moeder rijdt op Heinkel. Komt vader op fiets tegen. Vader zet fiets aan de kant en dwingt moeder te stoppen. Pakt Heinkel af. Rijdt weg. Moeder vertelt vernedering aan Jan van den Berg. Verontwaardigd neemt hij haar mee in zijn auto - een indrukwekkende bruine Amerikaanse pronk-slee - naar de klanten. Terwijl zij binnen aan het werk is, wacht hij buiten. Het incident markeert het kantelpunt: ze wil vanaf nu naar Jan van den Berg.²⁷

Na moeder's vertrek rijdt Jan Beukering op de Heinkel. Als Adolphe DeMuijlder onverrichter zake is teruggekeerd naar Brussel - hij kan zijn dochter niet meer tot de orde roepen, want ze is onvindbaar - is Jan Beukering 's avonds vrijwel altijd *op de schobberdebonk*. In bed horen wij de motor naderen, stoppen, afslaan. Jan Beukering heeft verrassend snel een nieuwe vriendin. Haar naam is *Sjaantje*, ze woont op de Oude Nonnendaalseweg, in een volksbuurt. Bij haar in woonde een tandeloos besje, die oude wijsjes zong terwijl ze de aardappels schilde. Dáár zat Jan Beukering dus elke avond, daar had hij zijn toevlucht genomen.

²⁷ Een paar maanden daarvóór, toen de dreiging sterker werd dat Charlotte de benen ging nemen, zei Jan om haar tegen te houden: “Hou je er rekening mee dat je mij op mijn 40ste zonder vrouw zet?” Charlotte dacht: “Ben ik daarvoor?”

En het gezin? Zijn twee jongens?

Het was ongezellig thuis. En stil. Geen van ons drieën kon koken. Ik herinner me vaag wat geklungel met potjes erwten, en blikjes. Er moet wel iets afgesproken zijn over boodschappen doen en geld, maar ik herinner me er niets van.

Ik bewonder hem, omdat hij soms initiatief nam. Zo stapte hij naar zijn opa, op de Groesbeekseweg, om zich te beklagen over *verwaarlozing* door zijn vader. Weliswaar kreeg hij nul op het request. Opa toonde merkwaardig veel begrip voor een gescheiden man, die door zijn vrouw juist in de steek gelaten was. Maar Bep liet het er niet bij zitten en stapte de volgende dag naar de Politie in de Molenstraat. Hij deed aangifte, verklaarde dat zijn moeder was weggelopen en dat zijn vader geen enkel verantwoordelijkheidsgevoel toonde voor zijn kinderen. “Mijn vader zorgt niet voor ons. Hij geeft ons geen geld, geen eten. Hij verwaarloost ons.” De politie roept Jan Beukering onmiddellijk ter verantwoording op het bureau. Als Jan binnenloopt zie hij zijn oudste zoon, die een woede-aanval verwacht, maar onthutst is als de vader hem de hand op het hoofd legt en door zijn haren strijkt met de woorden “Jongejonge, wat ben je nu weer aan ‘t doen?” (De uitdrukking was eigenlijk: “wat maak je me nu weer klaar?”) Bep interpreteert die streling achteraf als vaderliefde. Ik geloof er niets van, voor mij was het *vor der Bühne*.

Ineens was er Toos. Middelbare leeftijd. Op een advertentie van Jan afgekomen? (Huishoudster gezocht? Een katholieke?) Ze kwam inwonen, kreeg een eenspersoonsbed in de huiskamer.

Ze is niet lang bij ons geweest. Toos had bijgedachten. Maakte avances naar de gescheiden man. Wist niet dat de man al jacht maakte op een andere vrouw. Toen Toos erachter kwam, was ze boos en verstomde. Ik herinner me dat we aan tafel zaten aan de maaltijd, in volkomen stilte. Drie dagen lang. Het was een marteling. Weer een indringende ervaring: wil je een ander straffen? Zeg niets meer, en hou vol. En toen was Toos weer weg.

Er volgden een paar maanden in het schaarse licht van de huiskamer. Eén afleiding bracht troost: de radio. Van jongs af al. Van vroeger al herinner ik me de spannende zondagmiddagen, als Nederland tegen de Rode Duivels speelde. Als de Belgen scoorden, juichte mijn moeder en wij vonden haar plotseling niet meer zo lief. Namen van voetballers van toen zitten nog in mijn geheugen: Hanon, Jurion, gevaarlijke aanvallers bij de Belgen en van de Hollanders natuurlijk Abe Lenstra, linksbinnen (net als ik!), maar ook Kees Rijvers, Faas Wilkes, Cor van der Hart, centrale verdediger, Frans de Munck, keeper. In de krant stond een keer een foto van Bep Bakhuys, die met een ziedende zweefsprong de bal in het doel kopte. Fabelachtig!

In die vijftiger jaren was ook het Hoorspel bij ons geliefd: vele afleveringen van *De familie Doorsnee* en van de detective *Paul Vlaanderen*, waarvan ik de begin- en

eindmelodie nog na kan zingen. De eindmelodie zette altijd in op het hoogtepunt van de spanning: Paul (*schreeuwend*): “Ina, Ina, pas op!!!” en dan moest je een hele week wachten vóór je hoorde hoe het afliep, of Ina werd gekidnapt of op het nippertje door Paul werd gered. Zo’n hoorspel voedde je jongensverbeelding: o, wat zou ik later graag mijn lieve schat redden uit de handen van de boeven, zij klemt zich angstig aan mij vast, en ik draag haar naar huis en doe de deur achter me dicht.

Je luisterde naar de radio ook als er verkiezingsuitslagen waren. Dat was spannend. Je mocht nog niet stemmen, maar je streed voor de KVP. Grote partij toen, eenderde van de stemmen. De verzuiling van vóór de oorlog was nog steeds gaande, daarom waren de verschillen met vorige verkiezingsuitslagen klein, drie zetels meer niet. De samenleving was vrij stabiel. (Je kunt ook zeggen: star.)

Eén van die avonden lag ik ‘s avonds, ik denk rond negen uur, in het bed, waar Adolphe en Toos in geslapen hadden te luisteren naar de radio. Die stond boven mij, op de ombouw. Bep was ook in de kamer. Plotseling voelde ik iets kleverigs tussen mijn vingers onder de dekens. Ik schrok. Vroeg Bep wat dat was. Hij reageerde heftig, vermanend, iets van: “Daar moet je mee uitkijken, daar mag je niet aankomen,” iets van die strekking.

Arme Bep. Arme ik. Dit was mijn entree in de volwassenheid. Mijn feest van de inwijding. Dag moeder, die er net niet meer was om gerust te stellen of om iets te vieren. Ik was niet blij. Ik had vanaf nu een probleem. Een stiekem probleem. Een genotsprobleem. Iets om me voor te schamen. Iets om permanent te biechten.

Er is mij onlangs een licht opgegaan, toen Bep vertelde over zijn vlucht naar de familie Joosten in de Oude Nonnendaalseweg. Het gezin verkeerde in een crisis. Hij was verzekeringsagent, een colporteur, hij viste en hield duiven. Hij was getrouwd met een kleine Spaanse, Carmen, en ze hadden een in onze ogen uitermate knappe zoon, Lorenzo, een stuk jonger dan Bep. (Ik schrijf ‘onze’, omdat ik het gezin ook een paar keer zag.) Voor ons was de sfeer daar heel warm. De band tussen Bep en Carmen (hij schat haar dertig) was zodanig sterk dat hij spreekt van zijn ‘maîtresse’. Zij werd niet alleen zijn vervangende moeder, maar werd ook intiem met hem. Bij het zwemmen legde Bep zijn hoofd op haar heup en merkte dat zij het toestond. Hij mocht bij haar in bed - ook Lorenzo was daarbij - en liet hem voelen aan haar vagina. Zo wijdde zij hem in. Maar seks stond zij (voorlopig?) niet toe. Op een open plek in het Jonkerbos ejaculeerde Bep waar zij getuige van was. Ze schrok hevig, waarschijnlijk niet zozeer omdat dat voor het eerst was dat ze het zag, maar volgens Bep omdat ze overrompeld werd door zijn geslachtsrijpheid en de consequenties die dat voor haar kon hebben. Ze *waarschuwde hem voor de onkuisheid* van zijn daad. Toch werd het serieuze plan beraamd om met z’n drieën - Carmen, Lorenzo en Bep - te vertrekken naar Spanje. De afspraak voor de datum van vertrek stond vast, maar werd op tijd verijdelde doordat Bep pater Koppendraaijer in

vertrouwen nam, die hem het plan uit het hoofd praatte. Toen Carmen op het afgesproken tijdstip op hem wachtte, verscheen Bep niet. Hij schaamt zich achteraf, omdat hij niets liet horen. Twee jaar bleef hij weg bij de familie. Toen hij haar weer opzocht was ze uiterst afstandelijk, en praatte nergens over.

Ik ben een keer meegeweest met het gezin uit vissen. Ik stond bij haar. Hij hield iets verderop zijn hengel vast. Zij was aan het jammeren over haar man, die niet deugde, toen ze plotseling vertwijfeld riep: “Zie hem daar nu staan!” Toen ik keek zag ik dat zijn zwembroek niet goed sloot, zijn geslacht was duidelijk zichtbaar. Ik ging door de grond.

(Gebeurde vaker in die armoeïge tijd, vooral bij kinderen.)

En ineens gaat mij een licht op! De reden dat Bep zo heftig en waarschuwend gereageerd had, toen ik hem in mijn onschuld vroeg wat dat kleverige was tussen mijn vingers, was omdat Carmen op die manier bij hém gereageerd had. De inwijding was bij hem niet vlekkeloos geweest, en ik had de pech dat ik van hém de erfenis over kreeg. Ach pubers. Wisten wij veel. De worsteling met de sexualiteit was hevig in de vijftiger jaren, bestond al sinds het ontstaan van de religie. Maar dat is kennis van later.

In die jaren was het normaal dat elke Canisiaan te biecht ging bij een pater van zijn voorkeur. Dat gebeurde op zijn kamer. Ik herinner me niet dat je een afspraak maakte, je kon altijd binnenlopen. De paters wáren ervoor. Als 12-jarige ijlde ik op een zondagmiddag binnen bij pater Berlage. Mijn keel zat dicht van de angst: “Ik ben bang om dood te gaan!” Lakoniek antwoordde hij: “Ik niet, hoor. Ik ben helemaal niet bang.” Ik begreep dat niet, maar ik kalmeerde: je kon er ook anders tegenaan kijken.

Vanaf de vierde klas biechtte ik bij pater (Jan) Mulder. Lente 1958. Eerst een gesprek: “Hoe gaat het thuis.” Ik was heel open, kinderlijk. Op een gegeven moment kwam hij achter zijn bureau vandaan, deed de gordijnen dicht, zette zich bij mij op de rand van de leunstoel, sloeg zijn arm om me heen en zei: “Zo, huil nou maar eens goed.” Ik schrok. Ik behoefde niet te huilen. Of misschien beter: ik durfde het niet. Hij wachtte een minuut, deed de gordijnen weer open.

Jammer, Jan Mulder. Je vergiste je. Je bedoeling was goed. Als ik toen gehuild had, was ik me bewust geworden dat ik verdrietig was. Nu was ik dat niet. Wat ik ook niet wist was dat ik mijn gevoelens verborg, dat was al van veel langer, dat ik naar binnen keerde, dat ik introvert was. Ik kon ongeremd eerlijk mijn treurige verhalen vertellen, maar het huilen daarbij was nog ver weg. Mijn weerstand brak niet, niet zozeer omdat ik de priester niet vertrouwde, maar omdat ik gevoelsmatig aan mijn moeder hing. Ik verdedigde haar. Ik was in feite niet los van haar.

Pater Mulder zei een keer tegen mij: “Je eerlijkheid zal je ver brengen.” Ik moet er vaak aan denken. Nu denk ik: ik was eerlijk ja, tegenover hem, zoals ik dat ook thuis was. Maar dat is in een beschermde omgeving. Later ontdek je dat eerlijkheid ook

gevaarlijk is. Eerlijkheid gedijt waar de ander dat ook is. Zo niet, dan moet je sluw zijn, *cunning*. Je moet weten tegen wie je eerlijk bent.

In de zomer van 1958 stond ik heel vroeg op. Met mijn fiets reed ik naar het zuiden. Nog zie ik vóór me hoe de zon opkwam, een grote rode bol. Den Bosch, Tilburg, Breda, Antwerpen, Brussel. Na 200 kilometer rijd ik uitgeput op een avenue en zie de St. Gudule op een heuvel. Ik kom aan bij de woning van Treeske, jongste zus van mijn moeder, en Gust. Later op de avond is de hele familie bijeen rond de tafel. Benieuwd te horen over de scheiding van hun zus Marie-Charlotte. Ik vertel: open, eerlijk, kinderlijk. Ik merk nauwelijks de bevreemde blikken. De zwijgzaamheid. Ik ratel door tot ik bewusteloos in bed lig. De familie verwachtte niet dat ik het zo voor mijn moeder opnam. Scheiding was in die jaren immers iets schandelijks. Ja, een doodzonde.

Ik logeerde een week. Verstopte mijn onderbroek met de vlekken onder mijn kussen. Het werd ontdekt. De bevreemding bij Treeske werd nog groter.

Er was ook Philippe, hun zoontje van tien, twaalf. Enigskind. Zijn fietsband stond plat, ik wilde hem oppompen. Maar de Belgen hebben een ander systeem. Dat wist ik niet. Gevecht met Philippe om de fietspomp. Ineens spuugde hij me vol in het gezicht.

Met Gust naar het zwembad. Liggend op de wei. Gust stoot me aan, grinnikend. Bij een vrouw hangt de cup open, je ziet de tepel. Vervolg op de inwijding: sexuele zaken zijn om te lachen.

De maanden na mijn moeders vertrek verslonsde het huishouden. Op mijn studie kon ik mij niet concentreren. Prompt bleef ik zitten. Ik had al moeite met de 4de klas, omdat ik niet meer zo kon teren op mijn geheugen, waar je in de onderbouw ver mee komt. Het ging nu ook om inzicht, begrip, en daarvoor was ik teveel op mezelf aangewezen. Ik zocht ook geen hulp. Ik modderde voort. Ik verloor mijn vrienden. Die zaten in de 5de.

In die tijd fietste ik na school vaak in mijn eentje in de Goffert. Bleef lang kijken naar de dieren rond de Goffertboerderij, vingers in de tralies van het hek. Of naar het tennis op de gravelbaan. Ook achter het hoge hek, een andere wereld.

In die dagen kon het gebeuren dat je iets deed op plotselinge impuls. Geheel onvoorbereid bonden Bep en ik onze tent achterop de fiets en gingen rijden, richting Arnhem.

Vroeger hadden we dat ook een paar keer gedaan. Zonder tent. Dan fietsten we zuidwaarts naar Grave en als we goede moed hadden dóór naar Uden. Een keer met z'n tweeën op één fiets. Als kind lette je er niet op dat je het hele eind ook nog terug moest. Ik herinner me een terugtocht: ik kón niet meer. Totaal dóór mijn krachten.

Na Arnhem, heuvel op, richting Ede. Het werd donker. We waren moe en hongerig. Ik geloof dat we een snackbar hebben bezocht. Toen was het nacht. Wisten niet waar we waren. We zochten een slaapplek in het bos, fietsen in de hand. Zagen geen hand voor de ogen. Slaagden erin de tent op te zetten door *precies te onthouden* waar je de spullen neerlegde.

De volgende morgen heel vroeg werden we wakker van het geluid van paardenhoeven. Het was licht. We lagen ongeveer 60 meter van een bosweg vandaan.

Ik kan me niet herinneren dat onze vader ons toen heeft gemist. Of verwonderd was over wat wij deden. 's Avonds vertrok hij meestal met de Heinkel. Wij begrepen dat hij een nieuwe vriendin had op de Oude Nonnendaalseweg. Die kende hij nog als de serveerster van "Centrum Expres", een restaurant aan Plein '44, waar hij met zijn vrouw koffie dronk.

Als hij laat thuiskwam, lagen mijn broer en ik al in bed. We hoorden aan het geluid dat hij het was. Zagen het licht van de koplamp glijden over het plafond.

Bep was veel buitenshuis. Op een avond - ik was alleen thuis - viel hij binnen van een zwerftocht met een paar vrienden en vriendinnen. Een van de vriendinnen heette Rickie, ze was een beetje mager, maar wel leuk. Haar knie bloedde, iets met prikkeldraad of zo. Nylonkous kapot. Ik debte haar knie met een nat washandje. Plakte een pleister. Een opwinding kwam over mij, die ik nooit gekend had. Dank Rickie, ook dat was een inwijding.

Op school kwam ik vaak te laat. Een surveillant ving je op aan de (rol)poort. Je moest meteen een briefje halen bij de prefect. Andere leerlingen verzonnen vaak smoezen. Ik durfde dat niet en gaf de echte reden, elke keer dezelfde: "Pater, ik heb me verslapen." De prefect kende de situatie van ons thuis en daaraan dank ik heel wat clementie. Ik merkte dat hij zijn lachen bijna niet kon houden om zoveel oprechtheid, kinderlijkheid. Het ontwapende hem. Telkens weer kreeg ik een briefje, zonder straf. Met het vrijbriefje kon ik plaatsnemen in de klas. Maar één keer ging die vlieger niet op. Helemaal aan het eind van het eerste uur stapte ik doodgemoedereerd de klas binnen bij Putman, Grieks. Die pikte dat niet, werd giftig en stuurde me rechtsomkeer. Buiten wachtte ik geschrokken tot de bel ging.

De ontregeling thuis ging geleidelijk, en sluipend. Van buiten zag je niet zoveel. Ze uitte zich doordat ik (we?) me niet op tijd waste, verschoonde. Ik weet überhaupt niet meer, hoe wij dat deden. In de teil voor de kachel ging je allang niet meer. Een douche of badkamer hadden wij niet.

Ik kreeg enorme zweetvoeten. Ik dacht er niet aan hoe ik dat probleem moest oplossen, maar hoe ik het moest verbergen. Sommige problemen drijven je in een isolement. Stinkvoeten bij voorbeeld. Je kunt die niet meer verbergen als je in de

kleedruimte bij de gymnastiekzaal je gymschoenen aan moet doen. En weer uit. Ik herinner me dat ik alleen bezig was in de kleedruimte, iedereen was vertrokken, gevlucht.

Hetzelfde gebeurde bij de voetbalclub Union. Ik geneerde me wel, maar bracht het niet op naar de oplossing te zoeken. Ik zegde niet op, ik bleef gewoon weg. Ik had geen besef van de situatie, geen vermogen tot verantwoordelijkheid, ik ging slapend door het leven.

Hoe lang dit duurde?

In de herfst van 1959, de winter of de lente van 1960 logeerden Bep en ik zomaar een week op het Canisius College. De internen waren naar huis, het was doodstil in de slaapzaal, eetzaal, op de sportvelden. Pater Koppendraayer had ons onder zijn hoede genomen, af en toe kwam hij kijken. We voetbalden wat, Bep stond in de goal. De verveling sloeg toe. We werden landerig.

Later begrepen we dat de familie Beukering in conclaaf bijeen was gekomen en tot de conclusie waren gekomen dat oudste broer Jan, nu zijn vrouw was weggelopen, geholpen moest worden en dat zijn kinderen geadopteerd moesten worden. Uit plichtsbesef wel te verstaan. Een hardwerkende vader die er alleen vóór stond kon niet ook nog voor zijn twee opgroeiende jongens zorgen. Wie had er plaats in het gezin? Er werd bepaald dat Bep werd ondergebracht bij Can en Tineke in de Vermeerstraat 28, en Ad bij Wim en Letty in de Mr. Franckenstraat 12.

Dat was geregeld. Onze vader had de handen vrij. We vertrokken.

Niemand die aan de hond Mowgly dacht.....

- - - - -

Daar zat ik dan, op een splinternieuw netjes behangen zolderkamertje, door oom Wim zelf getimmerd. Wasbak met ronde spiegel. Eenpersoonsbed. Kast. Het bureau was van mezelf, dacht ik.

Ik heb me er nooit thuis gevoeld, ik was het gegoede milieu niet gewend dat met name tante Letty Dupont meebracht. Ik moest tafelmanieren leren, omgaan met zilveren bestek, kristallen glazen. Een dienstmeisje volgde de bevelen van mevrouw keurig op. De woon- en eetkamer (apart!) hadden parketvloeren, de meubels waren van notenhout. (Of was het zwart essen?)

Af en toe kwamen haar ouders langs, sjieke mensen. Met mijnheer Dupont kon ik het vinden, hij was vriendelijk tegen mij. Wel doof. Mevrouw Dupont was klein, rode bloesjes, bemoeide zich vooral met haar dochter. En haar twee kleinkinderen Tanja en Mark. Had voor mij geen belangstelling.

Ik identificeerde mij vooral met mijn oom. Hij was gymleraar op het Canisius en gerespecteerd zowel bij de leerlingen als de schoolleiding. Ik hielp hem als hij het gras maaide. Ik bewonderde hem om bepaalde woorden die hij in de mond nam, zoals: 'exact' en 'perfect'. Het klonk beschaafd. Ik bewonderde zijn schoenen met de ronde, stompe neuzen. Ik bewonderde hem als ik hem zag fietsen met de pijp in de mond, zonder op of om te zien. Niet om je heen kijken, ongestoord op je doel afgaan, je niet laten afleiden door verleidingen, dat zag ik in dat fietsen.

Ik deed het driftig na.

Maar die liefde was niet wederzijds. Oom Wim ergerde zich aan mij, ik denk omdat ik teveel naar binnen gekeerd was, spontaniteit miste. Maar zelf sloeg hij zijn ergernis ook op, hij had zelf - achteraf zeg ik dit - niet het vermogen om een vertrouwensband te scheppen, hij had geen middelen om een brug te slaan. Hij had het zelf niet geleerd als kind van zijn ouders.

Hij hield niet van mij, op een dag wist ik het zeker:

Gymles. Ik zat nu in de 5de, oom Wim was mijn gymleraar. We hadden trefbal, een geliefd spel. Op een bepaald moment stond ik vlak voor de muur en lette niet op. Op het laatste moment zag ik een loeiharde bal op mij afkomen en bukte razendsnel. De bal spatte tegen de muur. Een fractie van een seconde later zag ik mijn oom gnuiven naar de jongen die gegooid had. Ik voelde het verraad. En stopte het diep weg. Meteen.

Ook Letty was niet tevreden:

Op een avond kwam mijn tante Letty de trap op en mijn kamertje binnen. Ze ging zitten, want ze wou met me praten. (Dat deed ze anders nooit.) Ze opende met: "Waar komen al die vlekken op je matras vandaan?" Alle alarmbellen gingen bij mij af, ik kreeg een kop als vuur, ik stoomde. Ik zei geen woord. Een halve minuut bleef ze mij aankijken. Toen stond ze op en vertrok. Op de kalender aan de muur stonden kruisjes bij de dagen dat ...

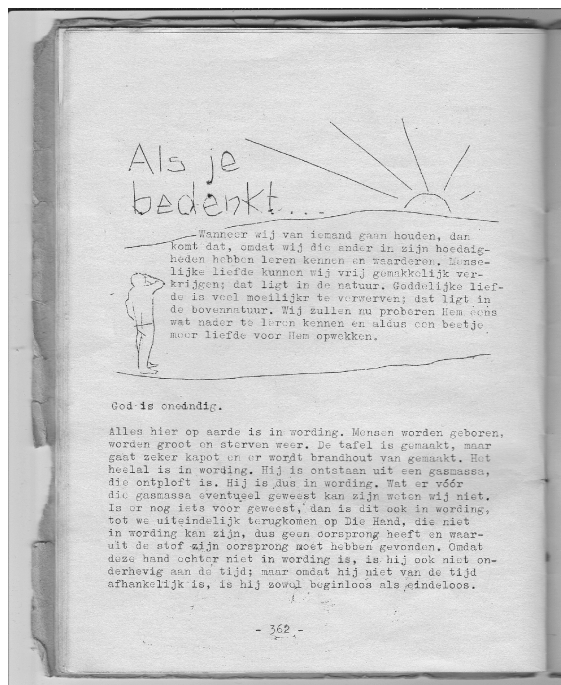
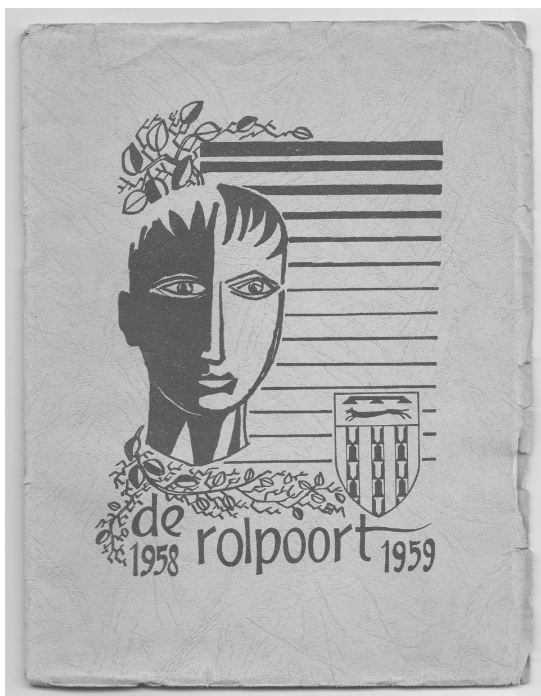
Na een jaar moest ik de zolderkamer verlaten. Reden: een derde kind was op komst, ze hadden het kamertje zelf nodig. Ik ging terug naar mijn vader, die inmiddels was verhuisd en op de Marialaan 91 woonde, eerst alleen, later met zijn nieuwe vriendin Adriana Bos.

Het verblijf bij mijn oom en tante belette niet dat ik in de vijfde klas nogmaals doubleerde.

Ook de verhuizing van Bep naar de familie werd een fiasco. Na enkele weken verkaste hij al naar tante Truus in Diemen bij Amsterdam, maar ook daar hield hij het niet lang uit. Een zwerftocht begon: hij werd marconist op een schip voor de Hollandse kust.

In wat tegenwoordig de *onderbouw* heet was mijn leven naast het leren bepaald geweest door voetbal, zingen, een kampeertocht met Harrie Arts, een rol in een toneelstuk.

In de *bovenbouw* kon ik met moeite meekomen, maar was ik goed in het schrijven van een opstel. Onze leraar Nederlands Josje van Dijk liet ons eens in het trimester zo'n werkstuk schrijven, en de mijne was altijd van beschouwende aard. Waarom weet ik niet. Ik had niet de fantasie voor een verhaal, ik was op redeneren ingesteld. Ik herinner me een titel waarvoor ik een acht kreeg: *Vrijheid en gezag*. En tot mijn blijde verbazing - het moet zijn geweest tijdens mijn verblijf bij Wim en Letty in de Mr. Franckenstraat - heb ik blijkbaar de *guts* gehad om zo'n soort stuk voor de *Rolpoort* te schrijven, in het nummer van juli 1959 onder de titel *Als je bedenkt ...*.

Als je bedenkt ...

Wanneer wij van iemand gaan houden, dan komt dat, omdat wij die ander in zijn hoedanigheden hebben leren kennen en waarderen. Menselijke liefde kunnen wij vrij gemakkelijk verkrijgen; dat ligt in de natuur. Goddelijke liefde is veel moeilijker te verwerven; dat ligt in de bovennatuur. Wij zullen nu proberen Hem eens wat nader te leren kennen en aldus een beetje meer liefde voor Hem opwekken.

God is oneindig.

Alles hier op aarde is in wording. Mensen worden geboren, worden groot en sterven weer. De tafel is gemaakt, maar gaat zeker kapot en er wordt brandhout van gemaakt. Het heelal is in wording. Hij is ontstaan uit een gasmassa, die ontploft is. Hij is dus in wording. Wat er vóór die gasmassa eventueel geweest kan zijn weten wij niet. Is er nog iets vóór geweest, dan is dit ook in wording, tot we uiteindelijk terugkomen op Die Hand, die niet in wording kan zijn, dus geen oorsprong heeft en waaruit de stof zijn oorsprong moet hebben gevonden. Omdat deze hand echter niet in wording is, is hij ook niet onderhevig aan de tijd; maar omdat hij niet van de tijd afhankelijk is, is hij zowel beginloos als eindeloos.

Verhouding God, stof en mensen.

De bestaande stof moet dus door die Hand in de een of andere oorsprongstoestand daar gemaakt zijn. Die hand was in staat uit niets iets te scheppen, dus die hand staat boven de materie, want een stof kan nooit in volstrekt niets omslaan. De aarde, product van een van die wordingsprocessen, is behept met een natuur, die rechtmatig en wreed is en in staat, om niet alleen planten, maar ook dieren voort te brengen en misschien ook nog mensen, wat lichaam maar niet wat geest betreft, omdat die geest geheel en al ontsnapt aan het aardse proces, maar daarentegen vermag om de stof te beheersen en er mee te werken. Maar hij kan niet iets uit niets maken, dus hij staat nog onder die Hand en ook hij moet zijn oorsprong vinden in die Hand.

Er is maar één God.

Dit is zonder meer duidelijk, als we bedenken, dat die Hand nooit een volledige almacht zou hebben, wanneer er nog een ander hoger wezen bestond, ook niet als dat Wezen precies gelijk aan God zelf was. Want alleen het feit al, dat Hij dan geen recht zou hebben over het oordelen van het al of niet bestaan van dit Wezen, schendt zijn almacht.

God is liefde.

God is oneindig gelukkig. Hij heeft nergens behoefte aan, eenvoudig omdat Hij alles heeft. Toch heeft Hij uit niets stof verwekt, een kosmos, een aarde, planten en dieren. Waarom? Om er mensen met een ziel op te kunnen zetten, die met de stof gaan werken, het naar hun hand zetten. Naast met stof te kunnen werken, heeft God de mensen ook nog een middel gegeven om zich te vermenigvuldigen en zo te laten

voortbestaan. Toch heeft God nog iets veel voornamers in onze ziel gelegd, n.l. het gericht zijn op Hem en het eeuwig geluk. God heeft behoefte gehad aan wezens met een volmaakt geluk. Zijn grootse liefde bestaat hierin, dat hij anderen, mensen, even gelukkig heeft willen maken als Hijzelf is.

Iedere mens moet, als hij eerlijk is, in zichzelf kunnen ontdekken een hogere gerichtheid n.l. op God. Dan is er heel wat voor nodig, voor hij zo gauw weer in zonde vervalt.

A. Beukering IV a

- - - - -

Ik denk dat het in het jaar was dat ik voor de 2de keer in de 5de klas zat, jaargang 1960-1961, dat er iets gebeurde dat ik nu reken tot een van de sleutelmomenten van mijn leven.

Dat jaar 'kregen' we Nederlands van Josje van Dijk. Deze leraar had de gewoonte om teksten uit te delen, van Hooft, Vondel, Huygens en anderen. Zij waren bedoeld om thuis na te lezen. Waarom ik dat deed, weet ik niet, maar ik *schreef die teksten over*. Een tijdrovend werkje, waar ik plezier in had.

En zo slecht was dat niet. Weliswaar ontgingen mij tijdens het schrijven vaak de verbanden en zeker het grote geheel, en wist ik eigenlijk niet goed waar het over ging, maar op het niveau van de woorden en zinnen, de 17de eeuwse schrijfwijze en het ritme ontwikkelde ik een meer dan gewone gevoeligheid. Dat ging vanzelf. Het was niet louter tijdverspilling.

Zo gaf Josje ons op een dag *Het uur U* mee, een lang gedicht van Martinus Nijhoff. Korte regels, gepaard rijm, tegen de spreektaal aan. Romantisch. Over een man die door een stille straat loopt, terwijl hoog boven hem een vliegtuig het signaal afgeeft dat het uur u is gekomen en dat de oorlog beginnen gaat. In de verte spelen een paar kinderen. De man kijkt naar hen. In zijn eenzaamheid en angst vertolken zij zijn verlangen naar de ongereptheid van het kind. Het begin is zo:

Het was zomerdag.
De doodstille straat lag
te blakeren in de zon.
Een man kwam de hoek om.
Er speelde in de verte op de stoep
een groep kinderen, maar die groep
betekende niet veel,
maakte, integendeel,
dat de straat nog verlatener scheen.
De zon had het rijk alleen.

Wel. Die man, die langs de gesloten maar spiedende ramen liep, werkte op mijn verbeelding. Ik wás die man, maar misschien was hij ook wel een beetje mijn bewonderde, gezochte vader. Onbewust dan.

Ik las. En herlas.

En voorwaar, wat later kende ik het verhaal *van buiten*. (Een gedicht van ongeveer 13 x 35 = 455 regels). Vanzelf. Zonder moeite.

Toen ik weer op school kwam, de dag dat we weer Nederlands hadden, liep ik aan het begin naar Josje en vroeg hem of ik *Het uur U* voor mocht dragen. Plap. Pardoes.

Josje wist niet hoe hij het had. Hij vond het goed. En ik begon.

Aan het eind van de les riep hij mij bij zich. Ik moest er eens over nadenken, zei hij, of ik geen Nederlands wou gaan studeren. Ik was perplex. Wist niets te zeggen.

Wel weet ik dat hij mij nog wees op de mooie dubbelzinnigheid aan het slot:

Hoe mooi anders, ach, hoe mooi
zijn bloesems en bladertooi. -
Hoe mooi? De hemel weet hoe.
Maar dat is tot *daaraantoe*.

Naderhand, veel later, als ik twijfelde aan mijn talent in het Vrijdagtheater, kreeg ik weer zelfvertrouwen als ik aan dit moment terugdacht.

(Én aan die vertellingen in de kazerne, waarover straks meer.)

En, Nederlands ben ik inderdaad gaan studeren, Josje. Ik dank je wel, dat je me die richting opstuurde. Je weet het niet ...

- - - - -

Verblijf op de Marialaan 91 tot mei 1962.

Toen woonde ik alleen met mijn vader in de Marialaan. Nummer 91, een flat. Hij was vaak afwezig. De woning was half ingericht en ongezellig. Raamkozijnen van ijzer.

Voor het eerst een overweldigend gevoel van verlatenheid.

Betonnen vloeren, radiatoren. Wat ik ineens besepte was het ontbreken van een haard. De brandende kolenhaard in de Gaffelstraat, met de micaplaatjes, waar doorheen je het vuur zag: het summum van gezelligheid. Mensen zaten er omheen, warmden hun benen. Ik wist hoe je een kolenkachel 's morgens aanmaakte: houtjes hakken in de kelder, de kit in de berg kolen slaan om hem te vullen. Boven eerst kranten kapotgescheurd in de pot doen, dan de houtjes. Met een lucifer aansteken. Als de houtjes goed branden, een laagje kolen erop. Als die branden de hele kit er

overheen.

Zo'n brandhaard was het richtpunt van het gezin, je kroop er omheen zoals bij een kampvuur. Zat je te vaak te lang in de hitte, dan kreeg je 'wintertenen,' dikke rode tenen die jeukten.

Je had gehoord van koolmonoxide, de dodelijke vergiftiging. Een kachel moet 'trekken'. De schacht van de schoorsteen moet warm zijn, dan trekt de rook naar boven, op het dak blaast de wind hem weg. Als de schacht koud is, of als de schoorsteen verstopt zit met roet, slaat de wind in de schoorsteen en dat was het gevaar.

(Als de zwarte pieten hadden afgestamd van de schoorsteenvegers, was er vandaag geen vuiltje aan de lucht geweest. Wel een vuiltje, maar niet een om je voor te schamen.)

Als je een kachel gewend bent en je hebt ineens 'schone' radiatoren om je heen, dan weet je in het begin niet waar je moet gaan zitten, je hebt je draai niet, je mist letterlijk het brandpunt.

Mijn vader had geregeld dat ik dagelijks kon lunchen bij de buren. Een eenvoudig arbeidersgezin uit Tiel. *Hij* had een baan bij de PTT. Drie kinderen. De oudste, Rens Breur, van mijn leeftijd, had nog onlangs iets ernstigs uitgevreten en was daarvoor gestraft met een jaar Nieuwersluis. Nooit verteld wat hij had uitgespookt. Ik zag een opgewekte jongen in hem en kon het wel met hem vinden.

De vader was een fysiek opgeblazen man met een slechte conditie. Het kwam zover dat we Sinterklaas vierden bij de buren. Een overvolle huiskamer, badend in de damp van de sigarettenrook. Ramen bedoomd. Lucht volkomen bedorven. Voor de lol begonnen mijnheer Breur en ik te stoeien.

Breur lag op de grond, ik zette een nekklem, waardoor hij niet voldoende adem kreeg.

Ineens zag ik dat hij paars aanliep, schrok en stond op. Hij bleef liggen, bewoog nauwelijks. Even later krabbelde hij moeizaam op.

Een jaar later, in een vakantie, - ik zat al in dienst - hebben Bep en ik een paar dagen met Rens Breur gekampeerd in Zuid-Limburg. De moeder van Rens zag haar zoon graag in wat beter gezelschap.

Ik maakte nooit foto's, toen wel. En ze zijn meteen zeer opvallend: mij fascineerde een

kale akker, met op de voorgrond een hol, waarin iets half zichtbaar was. (We trokken eraan en het bleek het karkas van een vos te zijn.) De foto is kwijt, maar op mijn Spanjereis later met Kees Smit fotografeerde ik iets dergelijks: een oud, in het zwart

gekleed vrouwtje, lopend langs de kant van een landweg, die zich verloor in een eindeloos golvende vlakte.)

Wat zocht ik met die foto's? Wat zocht ik in de kaalheid van de aarde? Ik ben geneigd te denken dat die foto's mijn verborgen psychische toestand weerspiegelden. Ik bevond me mentaal in een leegte, ik was mijn bescherming kwijt.

Maar het drong niet door in mijn bewustzijn. Ik zag de tekens niet. Wist niet dat ik de persoon aan wie ik emotioneel sterk gehecht was verloren had. Dat ik een gehechtheid als deze nooit meer terug zou vinden. (Behalve nu, op mijn 70ste, met Heleen, dit lijkt er weer op.)

De foto's verontrustten mij, maar het raadsel doorzag ik niet.

Tijdens het liften ergens ten zuiden van Toledo, p. 196 e.v.

Ik herinner mij die keer dat ik alleen met mijn vader in de huiskamer was. Het was middag, hij wist even niet wat te doen. Een gesprek volgde, een zeldzaamheid. Het was geen gesprek, het was een monoloog. Een half uur lang, misschien drie kwartier betoogde ik wat hij met zijn leven moest doen als gescheiden man. Namelijk: studeren. Vol gloed was mijn pleidooi over de vreugde van het verwerven van kennis. Mijn vader zweeg. Hij zweeg anders nooit, toen wel. Liet mij praten. Hij zal zeker hebben teruggedacht aan zijn mislukte schooljaren en zijn toen opgedane weerzin tegen het leren. Al die straf die hij gekregen had, omdat hij niet voldeed. Al die donderpreken.

Maar hij zei niets. Nam mij niet in vertrouwen. Zag mij waarschijnlijk niet voor vol aan. Zocht zijn verlossing in de nieuwe liefde, en had al plannen die hij zoals altijd voor mij verborg.

Mijn vader en ik hadden nooit een vertrouwensband.

En het moment ging voorbij. Noch hij noch ik kwamen er ooit op terug.

Zoals overal vaak gebeurt, gaf ik mijn vader de raad die voor mezelf gold.

Op een dag woonde dan ineens 'Sjaantje' in de Marialaan en een vorm van gezelligheid keerde terug. En regelmaat. In de huiskamer stond nu een televisie. Alle avonden stond hij aan, meestal shows van de AVRO, in gala. De gewone man vergaapt zich aan de hogere kringen. Hun voorbeeld.

Gelukkig had ik mijn eigen kamer. Gelukkig had ik mijn studie, maar mijn vreugde daarom was zwaar vermengd met tegenzin.

Ik zat in het laatste jaar van het gymnasium. Ik had genoeg van al het studeren. Schoon genoeg. Ik vertelde aan mevrouw Peijnenburg, die tegenover ons woonde dat ik na mijn eind-examen wilde gaan werken in de fabriek. Mevrouw Peijnenburg was de moeder van Kees, mijn klasgenoot en vriend. Haar man was directeur van de Veiling, ook tegenover ons. Mevrouw Peijnenburg reageerde vrij heftig en zei dat ik daar spijt van zou krijgen. Ik wist toen blijkbaar nog niet dat ik als twintigjarige opgeroepen zou worden voor de militaire dienst. Toen die anderhalf jaar later vervuld was, taalde ik met geen woord meer over werken in de fabriek. Ik wilde studeren: Nederlands!!!

Kees Peijnenburg, die tegenover ons woonde, op bezoek op mijn kamertje op de Marialaan 91.

Toch heb ik dat laatste jaar wel degelijk veertien dagen in de fabriek gewerkt. Ik denk: in de paasvakantie. Om geld te verdienen voor de grote vakantie.

Bij de Billiton-fabriek in Duiven bij Arnhem konden ze hulpjes gebruiken. Het was een tinfabriek, die dag en nacht doorwerkte. Men werkte in 3 ploegen. De nachtploeg werd dubbel uitbetaald. Rens en ik schreven ons in voor de nachtploeg. Het werd een diepe ervaring.

Werktijd van 22.00 - 06.00 uur. Als je het werkterrein opliep was het aardedonker. Voor je uit lag de hel verlichte fabriek, zwaar dampend uit vele pijpen. Het was net de hel. Het was de hel. In de kleedkamer kreeg je een stevige blauwe overall, zware handschoenen. Voor het eerst zag je de hal van de fabriek. Vier enorme ovens stonden te branden. Om erin te komen zette een arbeider ons aan een enorm rotsblok, tot je middel zo groot. Die moesten we kapot slaan. Ik kreeg een zware beitel zoals ik nog nooit gezien had. De arbeider deed voor. Hij hield een enorme moker vast. Ik moest de beitel op het blok zetten en vasthouden zonder te bewegen. Hij haalde uit en gaf een dreun op de beitel. Ik was doodsbang dat hij ernaast zou slaan. Mijn polsen zouden verpulverd zijn. Het liep goed af, wij begrepen het en konden aan de slag. (Vraag me nog altijd af of dit een ontgroenings-mop was, of serieus werk.)

Toen we een paar uurtjes door hadden geklungeld, werden we voor een ander klusje gehaald. We kregen een mondkapje voor. Nu begon het echte werk. De ovens werden continu gevuld met erts.

(De erts - later begrepen - was gedolven op het Indonesische eiland Billiton en per

schip naar Rotterdam vervoerd, per trein naar Duiven.) Langs de bovenrand om elke oven liep een ijzeren gangpad. Daar werden we gebracht. We kregen een lange staaf in de hand, bedoeld om in de erts te porren, telkens als die stagneerde in de trechter. Dit was een gevaarlijk karweitje en onverantwoordelijk om te laten doen door onervaren studenten die nog nooit een fabriek van binnen hebben gezien. Het gevaar zit er namelijk in dat als de erts door het porren gaat schuiven je aan je eigen staaf wordt meegetrokken. Er blijft niets meer van je over als je in een oven valt met meer dan duizend graden celsius. In de fabriek waren hoog aan de muur drie borden opgehangen waarop de ongelukken stonden vermeld als waarschuwing voor de arbeiders: oost - midden - west. En dan daaronder welk ongeluk, met datum. Kan het omineuzer?

Het werk van ovenschraper was niet alleen gevaarlijk, het was ook uiterst ongezond door de giftige dampen die bij het stoken vrijkwamen. Zo'n mondkapje is een lachertje. We bevinden ons in de tijd dat door het verzet van de arbeiders de lonen opgetrokken en de werktijden beperkt, maar de arbeidsomstandigheden nog allerbelabberst zijn. Het heeft de levensduur van vele, vele arbeiders bekort. Wie protesteerde werd uitgelachen, voor kinderachtig gehouden, een mentaliteit die waarschuwingen nog decennialang wegwuifde.

Ik herinner me dat in de kleedkamer een forse man zich aan mij voorstelde. Hij gaf mij een hand. Ik verstijfde, wat ik voelde was een blok ijs ...

Ik herinner me ook dat ik een lesje kreeg van een van de vaste arbeiders. In de kleedkamer zat tegenover mij een Surinamer te kwetteren. Met dikke w's die ik niet kende. Ik deed hem na, binnensmonds. Ik kreeg een berisping, die duidelijk was en aankwam. Het was meteen afgelopen.

's Nachts werken, overdag slapen. Ik herinner me dat als ik wakker werd rond vijf, zes uur, ik de band opzette van de Symfonie nr. 9 ("Uit de nieuwe wereld") van Antonín Dvořák. Ik kon de hele symfonie nazingen. Maar dat niet alleen. Ik heb later bemerkt dat ik bij het horen van deze muziek *altijd* terugdenk aan de sfeer van deze tijd, mijn kamer op de Marialaan, en de Billiton-fabriek. Ze horen voor mij bij elkaar.

Ik had toen net een splinternieuwe bandrecorder van Philips. Nooit meer heb ik een apparaat uitgepakt zoals toen, met die verrukking. Ik zie het nieuw op de tafel staan, de korrelige bovenplaat had de grijze kleur die ook kookpannen toen soms hadden, het had zilverkleurige hendels, de deksel was tegelijk luidspreker. En het had een multiplay-knop, met een tweede simultaan-spoor, zodat je jezelf kon begeleiden.

Philips was toen zeer innovatief op het gebied van de huishoudelijke- en geluidsapparatuur. Haar producten waren degelijk. Dat trok mij. Dat had ik vooral van mijn opa, die degelijkheid apprecieerde en zei: "goedkoop is duurkoop". En - dacht ik daar toen al aan? - je steunde het *eigen* bedrijfsleven!

Maar het ging snel mis met Philips. Die multiplay-apparaten waren voor de

fijnproevers en werden haast niet verkocht. De doorsnee-klant ging de dienst uitmaken. En Philips kreeg concurrentie van de lage lonenlanden, China, Japan. En ongemerkt voor mij (voor velen als ik) verkaste zij met haar fabrieken naar Azië en stootte duizenden arbeiders af.

Dit verdriet beschreven zijnde, brak er voor mij een buitengewoon vruchtbare periode aan met bandopnamen van alle symfonieën van Beethoven, de Messiah van Händel, die ik in haar geheel na kon zingen, de bovengenoemde Dvořák, Schubert, Chopin, Grieg, later de West Side Story van componist Leonard Bernstein, nog weer later Louis Andriessen en Reinbert de Leeuw en nog veel meer.

In die tijd kwam er vaak een man in bruin pak op visite, een kennis van Pa. Hij had een joodse gestalte, maar onder de zware wenkbrauwen waren zijn ogen hel blauw. Van beroep was hij huisschilder, maar erg actief leek hij niet. Ik vond hem interessant, want hij bracht cultuur mee, ik herinner me dat hij een boek bij zich had, *Voer voor psychologen* van Harry Mulisch. Voor Pa en Sjeaan, die zoals gezegd eindeloos naar shows van de AVRO op de televisie keken, waren boeken geen gespreksonderwerp en bovendien werden zijn bezoeken hen te veel, en te lang. Waarschijnlijk zat hij in de bijstand, was hij gescheiden of het huis uitgezet en liep met zijn ziel onder zijn arm. Stiekem beunde hij bij. In de vakantie ben ik een keer met hem meegegaan, omdat ik me verveelde. Ik zou hem helpen met het schilderen van de gevel van een herenhuis in de Fransestraat. We stonden allebei in witte overalls naast elkaar op hoge ladders zeker 10 meter boven de grond. Ik was niet bang. Voor mij was dat nieuw, ik vond het spannend. Wel had ik angst voor de sjieke mevrouw die daar woonde en orders gaf aan ons, ondergeschikten. Vooral voor de Goede kwam het mij vernederend voor. Nu ik aan hem denk, schiet het mij te binnen dat ik een keer met hem meeding in de auto om lotto-formulieren af te geven net over de Duitse grens in Kranenburg. Om een paar auto's vóór ons in te halen reed hij links langszij. Er naderde een tegenligger. De afstand was te kort om op tijd weer naar rechts in te kunnen voegen. Hij gaf gas. Ik was doodeng. Ik klampte me aan de zitting vast. We hebben ons leven te danken aan de tegenligger, die op het laatste moment uitweek in de berm van de weg.

Gestuurd door de Bouworde Nederland aan het werk in Vallendar bij Koblenz, onder het toezien van Herr Hahn.

Ik schreef al over de merkwaardige retro-oriëntatie van het Canisius over de oorlog heen op de lustige laat-romantische operette-cultuur van Beieren en Oostenrijk. Hetzelfde dubbele gevoel heb achteraf bij de merkwaardige geste van de - alweer: aarts-katholieke - Bouworde om 15 jaar na de oorlog Duitsers te helpen bij de wederopbouw.

Je ziet mij hier - ik denk als 18-jarige - zittend op een lage steiger - in witte overall met twee andere gezellen een muurtje metselen, terwijl de opzichter Herr Hahn kritisch toekijkt.

Waartoe verlangen om te helpen niet kan leiden! De vakman kijkt toe aan de kant, de intellectuele studieballen die nog nooit een troffel hebben vastgehouden, doen werk wat ze eigenlijk niet aankunnen zonder voortdurende aanwijzingen.

Ik sta hoog en metsel stenen. Het cement valt aan weerskanten omlaag en flatst op de grond. "Was machen Sie," vraagt Herr Hahn beneden. "Die Speise ist zu dünn," roep ik omlaag. "Denn machen Sie ihr(?) etwas dicker!" Hij bleef uiterst beleefd.

Wat wij toen begrepen was dat de Duitsers in deze *Siedlung* (wijk, kolonie) steun kregen van de regering om naast hun gewone werk hun eigen huis te bouwen, op

voorwaarde dat ze zo en zoveel uren per jaar maakten. Dat kwam neer op heel hard werken. Wat wij deden was hen helpen aan het quotum van die uren, het resultaat van de arbeid zelf telde minder.

Wat ik - onnozele hals - nauwelijks wist was dat het om Duitse vluchtelingen uit het Oostblok ging, mensen die daar na de verloren oorlog om etnische redenen verdreven waren en nu in het platgebombardeerde West-Duitsland in grote armoede in krotwoningen en noodbarakken leefden. Ik wist dat deze mensen van de West-Duitse regering goedkope leningen konden krijgen voor het bouwen van een eigen huis, maar niet dat een aantal van hen - weduwen, arbeidsongeschikten enz. - onmogelijk aan die eisen konden voldoen.

Ik wist nauwelijks dat de Bouworde van oorsprong een Vlaamse organisatie was onder leiding van pater Werenfried van Straaten, de Spekpater genoemd omdat hij spek inzamelde bij de Vlaamse boeren, en daarna vrijwilligers ronselde om de Duitsers daadwerkelijk aan hun uren te helpen.

Nu besef ik dat zijn actie *tegelijk* gericht was tegen het oostblok, ofwel het communisme.

En ik, die een hekel heb aan mensen die aan de gang blijven met hun wrok tegen de Duitsers, ben opnieuw verwonderd over de snelheid waarmee de oorlog werd vergeten en de nieuwe vijand was gevonden. En de bron van de beweging lag nota bene in het diëtse Vlaanderen, dat op grote schaal met de Duitsers had gecollaboreerd.

Van die werkvakantie in Vallendar herinner ik me de avonden die we in een gemeenschapshuis doorbrachten met de Duitse *Siedler*. Voor het eerst dronk ik Duitse witte wijn, *Liebfraumilch* geheten. (Dacht niet na over de weke naam, die zinspeelde op de allerliefste moederborst van Maria.)

De kunst was om Herr Hahn aan het zingen te krijgen. Dat lukte als hij voldoende gedronken had. Dan ging hij boven op de stoel staan en zong met een rood, bezweet hoofd het *Wolgalied*²⁸. Wij vonden het prachtig, herkenden het heimwee, het verlangen

²⁸ *Das Wolgalied* (1927) komt uit de operette *Der Zarewitsch* (lett. zoon van de tsaar, m.n. de troonopvolger) van Franz Lehár. In 1905 was de operette herboren. In dat jaar ging *Die Lustige Witwe* in première. De opmars van Franz Lehár was begonnen. Twintig jaar later leek aan de wederopleving een einde te zijn gekomen, totdat in Berlijn Lehárs *Paganini* een ongekend succes werd dankzij de verschijning van tenor Richard Tauber in de hoofdrol. Sindsdien componeerde Lehár alleen nog maar voor hem. Met Taubers charmante en hartstochtelijke interpretaties bloeide de Lehár-operette opnieuw. Minder vrolijk dan voorheen, zonder happy end. Toen Tauber als jood eind jaren 1930 moest vluchten, stopte Lehár met het componeren van operettes. *Der Zarewitsch* is een Tauber-operette geïnspireerd op het leven van de aanvankelijk geremde, vrouwvijandige Russische kroonprins Alexis die zich tegen zijn vader Peter de Grote verzette en vermoord werd. Zo ver komt het in de operette niet: de kroonprins doet zijn plicht, verlaat zijn grote liefde, het balletmeisje Sonja, en wordt tsaar.

naar liefde:

Es steht ein Soldat am Wolgastrand,
Hält Wache für sein Vaterland.

In dunkler Nacht allein und fern,
Es leuchtet ihm kein Mond, kein Stern.
Regungslos die Steppe schweigt,
Eine Träne ihm ins Auge steigt:
Und er fühlt, wie's im Herzen frißt und nagt,
Wenn ein Mensch verlassen ist, und er klagt,
Und er fragt:

Hast du dort oben vergessen auch mich?
Es sehnt doch mein Herz nach Liebe sich.
Du hast im Himmel viel Engel bei dir!
Schick doch einen davon auch zu mir.

De busreizen waren leerzaam voor mij. Ik werd ingewijd in liederen als *Een Potje met Vet*, waarvan ik de erotische connotatie pas veel later in de smiezen had:

En ik heb een potje met vet / Al op de tafel gezet
Ik heb een potje potje potje potje ve-e-et / Al op de tafel gezet.
Ah-a-a (da capo, ad infinitum.)

Op hetzelfde spoor werd ik gezet met *La Cantinière*:

La cantinière aux beaux bras est le plaisir des jeunes soldats
Les jeunes soldats sont militaires pour embrasser la cantinière
Refrain:
Gauche, droit, sabr' à côté ! La cantinière se laisse baiser (2 X)
Et en avant et en avant la cantinière ! La cantinière du régiment (2 X, tweestemmig)

La cantinière aux belles dents est le plaisir des jeunes sergents ...
La cantinière aux jolis pieds est le plaisir des officiers ...²⁹

Ik zong mee, uit volle borst. Omdat ik goed kon zingen. Omdat ik erbij wilde horen. Omdat het lied de verbeelding prikkelde in de richting waarin zij al zo vaak gegaan

²⁹ Dit lied heeft een geschiedenis. Normaal vanaf het *Empire* tot het eind van de 19de eeuw zorgden de *vivandières* voor de voeding van de soldaten, de *cantinières* voor het water, de wijn of andere versterkende alcohol, die ze in een kleine ton droegen, die om het lichaam was vastgemaakt. Deze vrouwen bevonden zich direct achter de vuurlinie en werden vaak onderscheiden voor hun moed. Meestal zijn ze getrouwd met een militair. Als de compagnie of het regiment onderweg is, zitten zij aan het eind van de colonne op een kar of een ezel. Als zij een kind heeft, houdt zij het bij zich. In het kamp dient haar tent als salon, kroeg, café. Napoleon mag dan nooit vrouwen hebben toegelaten binnen zijn eenheden, dan werden een aantal *cantinières* toch toegelaten voor het gerief van de commandanten.

was, maar nog in de verste verte geen handen en voeten had gekregen. Dat het lied een beetje *vulgaire* was, verdrong ik, verdrongen ze allemaal.

Er was ook tumult in de bus door een ‘komische’ woordenwisseling gepaard met lachsalvo's van medestanders. Een van de jongens kwam uit Arnhem, een ander uit Nijmegen. Zij waren goedgebekt en schreeuwden *slogans* om de eigen stad te prijzen, die van de tegenstander te bespotten. Mijn oren klapperden. Zó had ik nog nooit gedacht. Ik bewonderde die jongens in stilte. Nu denk ik eerder aan het milieu waar ze uit kwamen: de betere middenstand. Die jongens aapten het spelletje van hun ouders na³⁰.

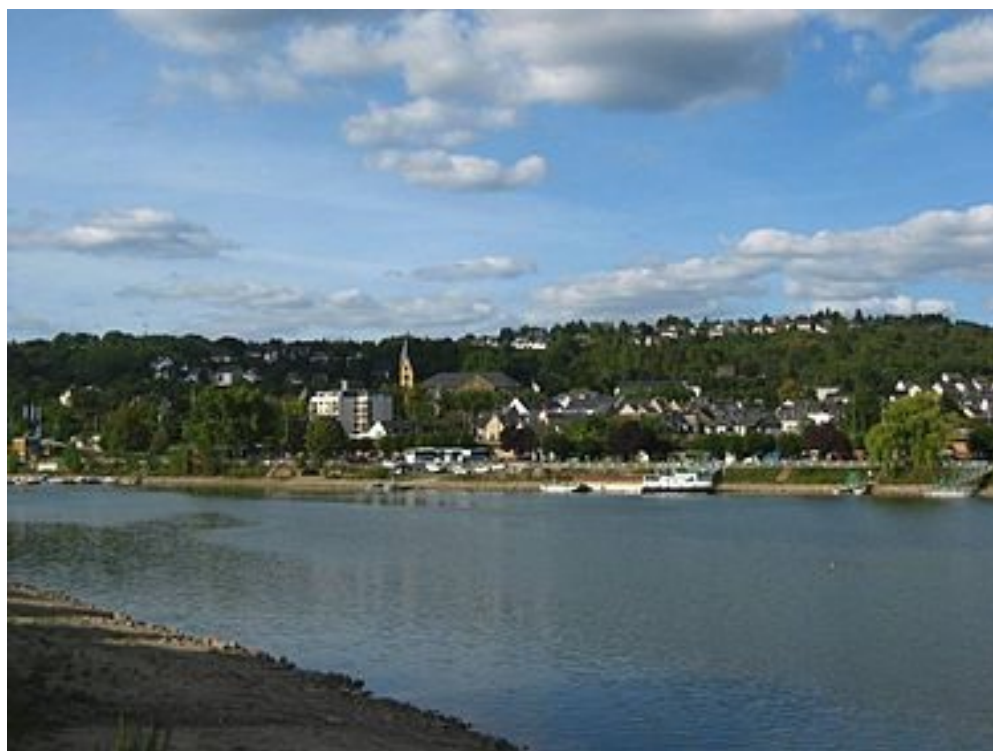
Een belangrijke ervaring toen was tijdens een wandeling een gesprek met de jonge pater Schlichting, die ons begeleidde. (Heb niet opgelet of hij *La Cantinière* meezong.) Hij vertelde dat hij twijfelde aan zijn roeping en erover dacht het klooster te verlaten. Ik was ontsteld, maar luisterde goed.

Later eraan terugdenkend, begrijp ik dat hij een van de eersten was, dat hij tot de voorhoede behoorde van de vele priesters die in de 60er jaren zouden uittreden en trouwen.

Verschillende malen hebben we nog van nabij de worsteling meegemaakt van jonge mannen van onze leeftijd die vast wilden houden aan het celibaat en tegelijk intiem met vrouwen omgingen. Zij kwelden zichzelf, soms jaren. Tot ze overstag gingen.

Vallendar, dorpje bij Koblenz, met hogerop de nieuwe witte huizen tegen de heuvel boven de *Rhein*, vergeet ik niet.

³⁰ Later, in 1965 maakte ik kennis met de schitterende musical *West Side Story*, waarin twee rivaliserende jeugdbendes, de Jets en de Sharks, uit de *Upper West Side* van *Manhattan* (Pools-Amerikanen tegenover Puertoricanen) elkaar de heerschappij over de straten bevechten. In het lied *America* proberen op een soortgelijke, maar zeer geestige manier de meisjes en de jongens Puertoricanen elkaar af te troeven in de resp. voor- en nadelen van Amerika: (*Girls*) “I like to be in America / Okay by me in America / Everything free in America / (*Bernardo*) For a small fee in America.”

In de onderbouw had ik gezongen in het koor van pater Koppendraeijer, in de bovenbouw - na het breken van de stem - in het gregoriaanse koor van pater Loosen. Hier zijn we aan het repeteren. Dat gebeurde meestal in de pauze tussen de lessen.

De dirigent pater Loosen was een rustige, vriendelijke man. Hij speelde ook goed piano. Wij vonden hem aardig. Hij had de gewoonte om vóór hij begon te spreken zijn mondhoeken even heen en weer te bewegen, ten teken van glimlach. Teken van goedaardigheid. Ik viel ervoor als een blok.

Het zou me nu hevig irriteren.

[\(Terug\)](#)

Wat me aan mezelf irriteert, is weer die correcte houding. Die pijp, beetje ouwelijk, nou ja. Maar die voetjes bij elkaar. Vreselijk. Niemand die dat doet. Zij staan normaal, ontspannen. Bij mij zie je extra beschikbaarheid, overgave. Grrr!

Wie het me aanraadde weet ik niet meer. Ineens zat ik op dansles. Bij meneer de Goeij aan de Gerard Noodtstraat, geloof ik.

De onwennigheid spat van mijn gezicht. Wat een verschil met die *Lebemann* achter mij, die charmante vrouwen-versierder in spe. Ik kende hem, hij was een Canisiaan als ik.

Diensttijd, lichting '62-3: (mei 1962 - september 1963)

Mijn recruitentijd bracht ik door in de Lunettenkazerne bij Vugt. Oefenen in de Drunense Duinen.

Op een dag liepen we met een man of vijf een betrouwbaarheidsroute. De opdracht stond op papier, een kaart diende ter oriëntatie. Aan mij was op de kazerne de leiding toevertrouwd. Halverwege de tocht - we liepen uitstekend, alles klopte - kwam mijn sociale instinct bovendrijven, mijn groepsgevoel, zodat ik de kaart aan een van mijn mede-soldaten gaf met de woorden: "Hier heb je de kaart, *jij moet het ook leren.*" Even later haalde een luitenant-met-vuurrode snor ons in op een Heinkel-scooter (dacht ik), stopte naast ons en vroeg: "Wie heeft de leiding?" - "Ik." - "Waar is je kaart?" - "Die heeft hij, hij moet het ook leren." Hij begon te tieren: "Ben jij helemaal besodemieterd, jij hebt de leiding, niet hij, die kaart hoort bij jou!!" En weg was hij. En toen de recruitentijd voorbij was, werd ik niet bevorderd, terwijl dat wel normaal was voor een jongen met een gymnasium-opleiding. Ik werd overgeplaatst naar de Oranjekazerne bij Schaersbergen (bij Arnhem) en lag op een zaal met 15 andere jongens. Volksjongens. 'Leerzaam'.

Die jongen helemaal rechts had ook gymnasium. Hij ging smoezen bij de commandant. Even later was hij overgeplaatst, naar de administratie geloof ik. Ik

deed niets.

Die jongen met die nep-staf in de handen hoorde bij de ‘ouwe hap’. Zou spoedig afzwaaien. De ouwe stompers waren zeer luidruchtig, voelden zich verheven boven de nieuwkomers. (Er zit ook hiërarchie onder de verworpenen der aarde!) Ik herinner een van hen, die terugkwam van weekend-verlof op zondagavond - je moest vóór 24.00 uur binnen zijn), iedereen lag al in of op zijn bed, en door de kamer schalde: “Ik heb me toch lekker geneukt, godverdomme, wat was dat lekker, òòòòh!”

Je had een dagritme. Elke dag driemaal appèl vóór het gebouw. Vaak exercitie. Enorm veel poetsen, je koppel, je schoenen. Ik behoorde tot de garde van de Grenadiers, in oorlogstijd bewaken zij de tent van de commandant. Vandaar dat wij heel vaak wacht liepen. Ook ‘s nachts. Dat is sterren kijken, twee uur lang. Ook ‘s winters.

‘s Avonds na het eten mocht je de kazerne uit. Ik ging vaak naar een soort dorps huis vlakbij, speciaal voor soldaten, vanuit een kerkelijke gezindte. Ik herinner me dat ik daar veel avonden een Duits boek zat te vertalen. Met de hand in een blocnote. Elke avond deed ik de volgeschreven blaadjes in een envelop en stuurde ze op naar mijn broer Bep, die met zijn vrouw Henriëtte Hoge in Amersfoort woonde. Ik dacht dat ik hem daarmee een groot plezier deed. In

werkelijkheid was het een antidotum voor mezelf tegen de leegte van de dagen toen.

Die diensttijd was voor mij een eindeloze verveling, een eindeloos aftellen van de dagen die ik nog ‘moest’. Toch is er ook iets gebeurd van grote betekenis, waar ik graag aan terugdenk: op een dag waren we allemaal in kamer vóór de bedden en kwam de sergeant binnen voor de zoveelste les over de mitrailleur. Zoals gewoonlijk zette hij het wapen op te tafel. Wij op de banken moesten het demonteren en onderdeel voor onderdeel in de olie zetten. Puur op ingeving van het moment zei ik tegen de sergeant: “Weet je wat, sergeant, als jij nou die les een beetje inkort, ga ik de rest van de tijd een verhaal vertellen.” Iedereen was stomverbaasd. Volkomen uit de

losse hand heb ik toen verteld - geloof het of niet - uit het heldenepos van Homerus over de Trojaanse oorlog en over Agamemnon die zijn liefste dochter Iphigeneia offerde aan de goden om voor de overtocht naar Troje een gunstige wind te verkrijgen, en over de wrokkige Achilles die niet meer mee wilde vechten en over de Trojaanse held Hector die sneuvelde en achter de Griekse strijdswagen werd gebonden en driemaal rond de stad werd gesleurd. En over hoe de stad in brand werd gestoken en hoe Aeneas uit de stad vluchtte met zijn oude vader op de nek. De monden van de jongens vielen open van verbazing. Ze waren zo gefascineerd dat ze bij elke volgende les van de sergeant al begonnen te roepen: "Opschieten, sergeant, Beukering gaat vertellen!" En de sergeant luisterde mee, natuurlijk paraat achter de mitrailleur en de olie. Wat me zo verwondert is dat de jongens totaal niet gehinderd werden door die moeilijke namen, geen Odysseus en Penelope, geen Aeneas en Dido was ze teveel. Alles was goed, als het maar geen geestdodende les was!

Als ik later, als acteur en regisseur bij het Vrijdagtheater, wel eens twijfelde of ik wel echt talent had, putte ik - onder andere - moed uit deze gebeurtenis. Kennelijk had ik een *authentieke* drang om te vertellen en kennelijk kon ik toehoorders boeien. Ik kon dus wel *iets*.

In de zomer van 1964 gingen we in een colonne van vele trucks op oefening naar La Courtine in Frankrijk. We zaten in de open vrachtauto's tegenover elkaar met het geweer tussen de knieën. Ik zat bij de achterklep. Die auto's reden op diesel. Ik weet wel dat ik asgrauw aankwam, honds beroerd van de uitlaatgassen die ik al die uren rijden ingeademd had.

Het was warm daar, in La Courtine. Om niet te zeggen heet. Ik herinner me dat ik me onledig kon houden met het beschilderen van borden met behulp van letter-sjablonen. Ik had iets te doen wat niet vervelend was. In de Franse open lucht. Zolang je een taak had, kon je niet geroepen worden voor een rotklus.

Op een dag hoorden we dat in een weekend een jeep gekanteld was en dat daarbij een van onze soldaten om het leven was gekomen. Er werd heel geheimzinnig over gedaan. Mondje houden.

Er werd dus ook geoefend. We lagen in een tentenkamp. We sliepen. Diep in de nacht plotseling en totaal onverwacht nachtelijk alarm. Vijand naderde met veel geschreeuw en getrappel. Snel in de kleren, met de grootste tegenzin, rillend in de koude nacht.

Toen bereikte mij een belangrijk bericht. De trouwdag van mijn vader was aanstaande. Ik kreeg verlof en mocht voor een week naar huis. Op het vliegveld van Clermont-Ferrant stapte ik voor het eerst van mijn leven in het vliegtuig. Een militair vliegtuig. Zat tussen een paar hoge officieren die regulair met weekend-verlof gingen.

Zomer 1964 - Teruggevlogen uit La Courtine voor het huwelijk van Pa met Sjeaan. De ogen van Sjeaan staan goed, Pa kijkt wat lodderig door de drank. Gelijkenis met die schoolfoto uit 1933, naast zijn broer Bep. Zie p. 68

Van die trouwdag herinner ik mij dat Bep en ik onverhoeds de taak kregen toebedeeld van fotograaf. Met z'n tweeën op een brommertje over het terrein en knippen maar.

Gelukkig waren er nog andere fotografen.

Kennelijk waren Bep en ik niet heel serieus. Op de foto aan tafel zie je dat Pa op zijn trouwdag genoodzaakt is om ons een schrobbering te geven.

Hoe Sjeantje haar hoofd schuin houdt ... Innemend

Studententijd (september 1963 - 23 april 1974)

In september 1963 verscheen voor de Pedel van de Aula van het toenmalige Universiteits-bestuursgebouw aan de Wilhelminasingel, in militair uitgaanskostuum en zwetend van het harde lopen, soldaat Beukering met de mededeling, hijgend: “Ik wil Nederlands studeren. Kan dat nog?” De pedel schoot in de lach.

Af en toe kom ik hem nog tegen. Een lach van herkenning: Weet je nog?

Ik ging ‘op kamers’. Hengstdalseweg, een flat. Hospes: mijnheer van Kalteren, een veertiger, alleenstaand, die aanspraak zocht.

Een paar keer hield ik hem ‘s avonds gezelschap in de huiskamer. We dronken jenever. (Het had wel iets weg van een date, voor hem dan.)

We bleven vreemden voor elkaar.

Na een aantal maanden schoof hij een briefje onder mijn kamerdeur. Hij zegde de huur op. Ik moest iets anders vinden.

Ik at op de mensa, thuis of in de stad.

Mijn vuile was bracht naar de Marialaan.

De fletsheid van de foto toont hoe ik me in die tijd vaak voelde. Hoewel er ook spannende dingen gebeurden, kan ik wel zeggen dat mijn studententijd niet mijn glorietijd was. Ik was voor veel dingen te beducht.

Mislukte ontgroening.

Er waren 3 gezelligheidsverenigingen: Roland voor de corpsballen, Diogenes en Telemachus voor de rest.

Een volle zaal. Elf uur ‘s avonds. Achter de tafel het bestuur van Diogenes. Ergens in de zaal zat mijn mentor, een ouderejaars. Een vriendelijke jongen, tegen wie ik opkeek. Ik kon bij hem terecht als ik iets weten wilde.

De praeses vroeg mij te gaan staan. “Je wil lid worden. Je hebt wel de verkeerde kleren aan.” Ik schrok. Hoezo? “Wil je je jasje uitdoen?” Ik trok aarzelend mijn jasje uit. “Stropdas af.” Ik begon ‘m te knijpen. “Je overhemd uit.” Ik maakte een paar knoopjes los, stopte. “Verder.” Nee. Hij wendde zich tot de zaal, vroeg: “Wat vinden jullie, moet hij zijn overhemd uitdoen, of niet?” Ik zag vele hoofden ‘ja’ knikken, een paar ‘nee’. Ook mijn mentor schudde heftig van ‘nee’. Ik zei: “Nee.” “Mijnheer Beukering,” zei hij, “ga naar huis en kom terug als je andere kleren aanhebt.”

Ik ging naar huis, en naar bed.

Hoe anders kijk ik er nu tegenaan. De praeses kende mij niet. Hoewel ik helemaal niet formeel gekleed was, wilde hij me duidelijk maken dat gewone kleren ook goed waren. Dat was de tijdgeest. Als ik iets daarvan begrepen had, was ik fluitend naar huis gefietst. Maar ik vreesde dat men mij in mijn nakie wilde zien en raakte in paniek. En vluchtte.

Ik had naar mijn mentor moeten lopen.

- - - - -

Gelukkig had ik dat eerste jaar twee vrienden: Ad van Hoof en Frank Janssen. Frank speelde gitaar en heeft mij later nog begeleid in de studentenkerk waar ik het lied zong van Leonard Cohen, vertaald door Herman van Veen: “Suzanna neemt je mee ...”.

Ad van Hoof bewoonde een vochtig souterrain in de Broerdijk. Hij kwam uit een gegoed milieu in Vugt. Zijn ouders waren gestorven. Zijn oudere broer Piet studeerde ook in Nijmegen. Als deze broers met elkaar bezig waren in levendige maar ook heftige discussies, ook maatschappij-kritisch, was mijn enige functie proberen te begrijpen waar zij het überhaupt over hadden en dat was een reuzentoer.

Het waren veelbelovende jongens. Ze slaagden overtuigend voor hun tentamens. Vooral de mondelinge. Ze hadden weinig schroom, waren niet te zeer onder de indruk. Vragen beantwoordden ze zo uitgebreid mogelijk.

Het eerst jaar was een propedeuse. Ik slaagde ternauwernood: 6 - 6 - 5 - 7.

Het scheelde een haar: één puntje minder en ik had de studie af moeten breken.

Het tweede jaar bloeide ik iets op.

We kregen lessen in Gotisch (het Onze Vader: “Atta Unsar ...”), in de Historische Grammatica, in Dialectkunde (Prof. Weijnen) en 19de Eeuwse Literatuur van niemand minder dan Prof. Asselbergs, alias dichter en essayist Anton van Duinkerken, in de voorste linie voor de katholieke emancipatie in de 30er jaren.

Hij was verlamd aan een arm. Verkeerde in zijn nadagen. In zijn colleges, die slecht bezocht werden, behandelde hij (voor ons) obscure Nederlandse schrijvers uit de Romantiek. Hij stelde geen vragen. Hij praatte de tijd vol. Wij maakten aantekeningen, waar we later in voorbereiding voor het tentamen met moeite een touw vast konden knopen.

De studentenrevolte van ‘68 heeft hij niet meer meegemaakt. Maar goed ook. Die zou zich zeker ook tegen hem gekeerd hebben.

Hij is in ‘68 gestorven. Hij lag opgebaard in de kapel van het Radboudziekenhuis. Ik ben gaan kijken. Ik was op dat moment de enige. Alleen met hem bleef ik een tijdje kijken. Ik weet achteraf dat ik een

vader zocht ...

We kregen ook Middelnederlands. We behandelden de Arthurreoman *De Fergunt*, alias de Ridder met het Witte Schild.

Wat was ik (toen!) onder de indruk van Huizinga's *Herfsttij der Middeleeuwen!*

We hadden ook een studentenvereniging voor Neerlandici: Het gilde "*Achter 't Vercken*". Elke donderdagnamiddag bijeenkomst in een café in de Hertogstraat. (N.b.: schuin tegenover de winkel van mijn moeder, maar daar lette ik niet op.)

Die bijeenkomsten waren gezellig, je ving door het geroddel enigszins op wat er achter de schermen gebeurde tussen de docenten en professoren.

Het gilde hield ook vergaderingen. In een achterzaaltje van Trianon op de Berg en Dalseweg. Voor mij was het een volkomen nieuwe wereld. Er zat een bestuur achter de tafel met een praeses, een vice-praeses, een quaestor (penningmeester), een abactus (secretaris). Er was een agenda, er werd over en weer gediscussieerd en moties ingediend, waarover werd gestemd. Er werd vaak gelachen. Het was de bedoeling dat er vaak werd gelachen. Vooral ouderejaars voerden het hoogste woord. Sommigen waren geestig, anderen bloedserieus.

Het kan raar gaan in de wereld. In mijn 3de jaar zat ik plotseling als abactus in het bestuur. Mijn taak was het schrijven van de notulen. Dat heb ik denk ik een jaar gedaan. Mijn stijl zal waarschijnlijk wat kinderlijk zijn geweest, maar ik las het wel goed voor. Hoewel ik natuurlijk geen hoofdrol speelde, nam ik wel deel en hoorde ik ergens bij!

Het uitgebreide lustrumbestuur van het Gilde *Achter 't Vercken* in rockkostuum.

De gangmakers waren links vooraan Harrie Janssen, die later voor De Gelderlander ging werken, en midden achter de tafel met lichte baard Cees de Moel. Enige dame Ton de Mos geniet van alle aandacht. De student boven De Moel, die zijn vriend met zijn strikje helpt, is Kees Smit, die mij zou vragen om samen naar Spanje te liften.

Op Ton Mos ben ik enige tijd verliefd geweest, maar ik heb het verknold door veel te laat op het avondeten te komen (witlof met gekookte ham) dat zij voor ons tweeën op haar kamer had klaargemaakt.

Ik werd verliefd op iedere vrouw die aardig tegen mij deed.

Om het 5de lustrum te vieren werden er commissies in het leven geroepen. Ik zat in de evenementencommissie. Wat ik precies uitvoerde weet ik niet meer, maar er kwam ook een optocht met fanfare en een middeleeuwse markt. Met draaiorgel. Een boer schoot te hulp met een (gedrogeerd) varken op een platte kar. Koks erachter. Jonkers, pages, dames met hennin. Een schavot. Een 'beer' aan een touw. Monniken natuurlijk. Een nar.

Veel bekijks. Vooral van schoffies uit de toen nog vervallen benedenstad.

Door de binnenstad richting
Kelfkensbos.

Eenmaal zijn we als bestuur meegegaan per bus naar Münster. We fungeerden als entourage en gezelschap van prof. Asselbergs, die de Nederlandse delegatie aanvoerde van een bondgenootschap op grond van nauwe taalverwantschap met Neder-Duitsland en Vlaanderen. Ik wist niets van die Bond, laat staan zijn ontstaansgeschiedenis, en het noodlot sloeg dan ook hard toe toen *ik* uitgerekend aan tafel zat (lunch? diner?) *naast* Asselbergs. Verstijfd was ik. Ik herinner me nergens iets van. Alleen van één ding: om ook *iets* bij te dragen aan het gesprek zei ik *ins blane hinein* dat Martinus Nijhoff zijn hond op een manier had toegesproken ... enfin, zoiets, ik had daar ergens iets over gelezen. In mijn ooghoek constateerde ik nog net dat Prof. Dr. W.J.M.A. Asselbergs met die opmerking van mij niets kon beginnen, en zo ging ook dat moment voorbij. Maar mijn geheugen heeft die diepe nederlaag genadeloos vastgelegd.

- - - - -

In die jaren dat je het ouderlijk huis hebt verlaten en je je vaak in een niemandsland voelt, kom je als het goed is vanzelf in beweging. Zo heb ik in 1965 en 1966 waarachtig carnaval gevierd. In Venlo, in Apeldoorn. Van Venlo herinner ik me alleen maar dat er in een grote feestzaal een meisje met een rieten hoedje lang en stil op mijn schoot heeft gezeten ... En ook dat ik de polonaise liep in een lange rij, tot ik ontdekte dat de rij achter mij bestond uit één enkele vrouw. Gênant.

Van Apeldoorn herinner ik me meer, omdat ik met Frits Litmaath, die in het jaar ná ons in het bestuur van het Gilde zat, naar zijn zus Marijke ging, die in de zorg werkte, dacht ik. (Of onderwijzeres, net als zijn en haar vader.)

Soep en een glaasje vooraf.
Geslaagd feest.

Achteraf wel het sterke vermoeden overgehouden dat Frits iets wilde doen aan de verlangens van zijn zuster. Maar ik was niet thuis.

Ik vond haar *lelijk*.

Carnaval februari 1966. Met Frits Litmaath en zijn zus Marijke op haar kamer in Apeldoorn.

Carnaval in Apeldoorn, met Russische bontmuts en Marijke Litmaath als gezelschap.

In deze jaren organiseerde Het Gilde onder leiding van Prof. Meeuwesse een 2-daagse reis naar Leuven met een trip naar Antwerpen. Wij sliepen allemaal apart op het 'kot' van de Vlaamse studenten.

Ik herinner me de diepe indruk die het dansen van die Vlamingen op mij maakte op het feest in de nachtelijke uren. Zij dansten met achten tegelijk, in vier koppels, spatgelijk, wervelend, oogverblindend.

Desgevraagd vertelden ze dat ze die dansen leerden aan de kust, waar leraren waren voor de toeristen en waar je de Zuid-Amerikaanse stijl kon beoefenen.

Afscheid nemen en uitzwaaien.

Foto: Naast een Vlaamse student.
Mijn gezicht doet pijn. Het schemert voor
mijn ogen van het gebrek aan slaap.

Ik herinner mij ook het bezoek aan museum
Plantijn in Antwerpen, al drong het
historisch belang ervan moeilijk tot me
door.

Nú weet ik dat de uitvinding van de
boekdrukkunst en het ontstaan van de
drukkerijen in de 16de eeuw en de enorme
verspreiding van boeken een revolutie heeft
betekend die vergelijkbaar is met de
ontwikkeling van onze eind 20ste-eeuwse
digitale wereld via het huidige internet.

Er was ook tijd voor een wandelingetje in het park. Zie het gemak waarmee ik
pijprokend op die balk sta, niemand die me dat nadeed. Links staat de bijna
blinde Theo Walraven, rechts van hem Kees Smit, dan een priester-student.

Luisterend naar de gids. Hoe iedereen een houding zoekt voor zijn of haar armen.
Meeuwesse stopt zijn hand in de zak van zijn colbert.

De binnentuin van het museum.

In 1965 liet ik me voor de eerste keer inschrijven als reisleader. Er was in Leende bij Eindhoven een reisbureau, geleid door mijnheer Tonnaer, die reizen ontwikkelde vooral bestemd voor jong volwassenen, die betaalden voor de busreis, maar op de plaats van bestemming in principe hun eigen plan trokken. Hij kon al het werk zelf niet aan en schatte dat studenten aan de Universiteit Nijmegen intelligent genoeg waren om gids te zijn voor zo'n veertig vakantiegangers. De gids zelf reisde gratis. Twee gidsen op één bus.

Zo heb ik, voorzien van een instructielijst van Tonnaer, in die achtereenvolgende jaren tweemaal vakantie gevierd aan het Gardameer, en tweemaal in Istanbul.

Het Lago di Garda, miljoenen malen eerder gefotografeerd. Maar voor mij was het de eerste keer. Ik was onder de indruk.

De gids kon vanuit zijn standplaats trips organiseren naar bij voorbeeld de Opera van Verona en Venetië. De kunst was om gereduceerde prijzen af te dingen voor de groep en jezelf.

Voor het eerst op het San Marcoplein. De jonge vrouw rechts, die met haar hand zo sensueel over haar paardenstaart strijkt, lijkt mij *///* aanspreekbaar, *lijkt*, maar ik heb alleen oog voor de 'schitterende' hertogelijke paleizen en de kathedraal. En toch ben ik 25 jaar en vrijgezel.

De geldbeluste Italiaantjes (wie niet?) strooien het voer voor de onschuldige, over elkaar heen buitende duiven zó dat zij volgens mij de letters AG vormen, van de Assicurazioni Generali (sinds 1831).

Natuurlijk 'doe' je dan in Venetië een rondvaart met de gondel en verwonder je over de klederdracht van de schipper en de handigheid waarmee hij het kromme bootje dat steeds naar rechts afwijkt, rechtuit stuurt door steeds aan de rechterzij te blijven peddelen. Ingenieus! Maar zie ik mijzelf daar niet weer opnieuw zitten in die vermaledijde autoritaire houding - die ik automatisch aanneem als ik mij bekeken voel - alsof ik de toezichthouder ben die kijkt of iedereen zich aan mijn instructies houdt?

[Vergelijk met: ➡➡](#)

De bustocht in 1967 naar Istanbul ging in 6 etappes. Mijn plek was naast de chauffeur, met koninklijk uitzicht op de weg. In Joecho-Slavië was het bloedheet. Om de dorst te lessen dronk ik priklimonade uit blikjes. Verkeerd: wordt je helemaal gammel van in je maag en nog dorstiger dan tevoren.

Bij de tussenstops spraken we met de passagiers een tijd af waarop ze terug moesten zijn. Sommigen waren te laat en kregen van mijn mede-begeleider een berisping alsof het kinderen waren, waarbij hij ze de bus in duwde als een schoolmeester.

De lul deed waarschijnlijk zijn ouders na.

Onderweg kampeerden we.

Istanbul is een onvergetelijke stad. Je hebt het christelijke westen verruild voor het islamitische oosten. In het centrum is het ongelooflijk druk, alles krioelt door elkaar, sjouwers gebogen onder zakken, een sterke kruidengeur komt uit de winkels. Overal schoenpoetsers. Jaja, niet te missen: de Hagia Sophia, de Heilige Wijsheid.

Ik weet niet meer of het de eerste of de tweede reis was dat we van Tonnaer de instructie meekregen dat wij, zodra we aangekomen waren in Istanbul, direct naar de Nederlandse ambassade moesten gaan om te informeren naar een mogelijke uitbraak van cholera. Waarschijnlijk waren daar in Nederland berichten over. We hoorden bij aankomst in Istanbul inderdaad dat er op dat moment 500 patiënten met cholera in

het ziekenhuis lagen en dat er dus gesproken kon worden van een epidemie. Wij konden er dus niet blijven en moesten volgens instructie uitwijken naar het Griekse Thessaloniki. Ik herinner me levendig dat ik in een zaaltje staande op een stoel de verzamelde busreizigers toesprak en vertelde dat we onze reis terug via Edirne naar Thessaloniki zouden voortzetten.

Er kwam protest uit de groep. Sommigen vonden het risico aanvaardbaar en besloten om in Istanbul te blijven en de terugreis zelf te bekostigen. De meesten gingen mee en hebben zelfstandig vanuit Thessaloniki het vliegtuig genomen naar het veel interessantere Athene.

Een van de reizigers was Thijs van Megen, mij nog bekend van het Canisius. Hij noemde het reisbureau en mijn optreden 'amateuristisch'. Ik kromp ineen. Was hij een snob? Of had hij een beetje gelijk?

Aan de havenstad Thessaloniki heb ik 1 foto overgehouden, waarop ik op een veerboot zit naast een meisje met de naam Thera. Het lijkt alsof ik - onder het teken van de Griekse vlag - aan het flirten ben, maar zij schatert om het opspattende water.

In 1968 ging ik voor de 2de maal naar Istanbul, deze keer was Rients Slippens collega-gids, hij die een jaar later samen met mij dramaturgie-colleges zou lopen bij Prof. dr. H.H.J. de Leeuwe in Utrecht.

Rients Slippens gunt het Turkse jongetje wat verdienste.

Mijn laatste reis als vrijgezel heb ik gemaakt met Kees Smit. (Foto: [➡](#)) Hij was een ouderejaars. Een bescheiden jongen. Hij wilde liften naar Spanje. In mijn diensttijd had ik vaak gelift, een militair hoefde nooit lang te wachten aan de kant van de weg. Ik ging dus mee.

Voor het eerste stuk regelden we een tocht met een chauffeur uit het Nijmeegse slachthuis die op *Les Halles* reed, toen nog midden in Parijs.

Heel laat kwamen we die eerste dag aan. We hadden geen slaapplek en bleven de hele nacht in De Hallen. Het was er heel druk. Slachters met bebloede schorten liepen met grote bakken vol afgehakte poten, schedels. Sjouwden met halve varkens en koeien die met vleeshaken in grote vrachtwagens werden geladen. We huiverden. De nacht met die schelle lampen maakte alles luguber. Je rook de dood.

De volgende dagen liften we zuidwaarts. Chartres, Tours, Poitiers, Bordeaux, Bayonne, Burgos, Madrid, Toledo. Tot zover ging het liften redelijk goed. Maar toen volgde het armere deel van Spanje. Er passeerden soms een of twee auto's per dag. Wel muilezels met boerenkar. Eén keer moesten we 's avonds terug naar het hotel,

waarvandaan we die ochtend vertrokken waren. Alles was spotgoedkoop. In de arena van Toledo zagen we voor het eerst het stierevechten. Het was georganiseerd voor de toeristen, de jonge stieren werden niet gedood. Daar hebben ook Spaanse jongelui in klederdracht voor ons gedanst. Ik staarde naar de meisjes, droomde dat ze heel opwindend waren ...

In Andalusië veranderde de sfeer. Het Alhambra in Granada was door de Moren gebouwd en in de grotten woonden de zigeuners. Zij lokten ons met andere toeristen naar binnen. Daar in die half verlichte ruimtes dansten ze de flamenco en trappelden fel met de hakken op de gitaar. Om onze harten te verpletteren danste een ventje van een jaar of vijf de flamenco precies zoals zijn vader en ooms dat deden, tot diepe vertedering van het hele gezelschap. Ook van mij.

Maar er was een kleine anticlimax. Toen we ons weer naar de uitgang begaven, zag ik in een flits hoe een moeder op een stoel bij de deur een klein kind op haar schoot trok en begon te bedelen. Doorgestoken kaart. Zakkenvullers.

Doorgereisd. Liften ging niet meer. De bus genomen tot Motril. Thalassa! De Middellandse Zee, het water was groen. Ik draaide mij om, zag de Sierra Granada, stelde mij voor waar Nederland lag, hoe wij hadden gereisd.

Door naar Murcia, Benidorm. Gezwommen. Zoals de wielrenners van de Tour de France waren mijn armen bruin, mijn lijf spierwit.

In Benidorm stapelden de hotels zich op. Er was een kolonie Nederlanders neergestreken, middenstanders, die elk jaar terugkwamen om te bakken in de zon.

Daar begon ons geld op te raken, we wilden dus voortmaken.

's Morgens stonden we weer langs de weg. Er stopte een Mercedes. Niet te geloven: de man moest helemaal in Rotterdam zijn! Hij zou in één stuk doorrijden, ook in de nacht. Als we dat niet erg vonden, mochten we mee. Uit de nood gered stapten we

in en besloten om dan nog maar een paar dagen naar Parijs te gaan.

Voor het eerst kregen we ruzie in de auto. Het ging om postzegels, geloof ik. Ik vond Kees een krentenkakker, een mierenneuker en de bestuurder, die zich er niet mee bemoeide, leek stiekem aan mijn kant te staan.

Van het laatste deel van de tocht heb ik geen herinneringen, maar wel heb ik me achteraf gerealiseerd *dat die Mercedes gestolen was!*

Die man reed door in de nacht om niet op te vallen. En nam lifters mee, om aan de grens geen argwaan te wekken. Wij hadden niets in de gaten.

Thuisgekomen, gingen we uit elkaar. We hadden geen ruzie, maar verloren meteen de belangstelling voor elkaar.

Het geheugen. Als je dank zij je geheugen terug kunt denken aan wat je hebt meegemaakt, kan het gebeuren dat je in een flits ontdekt wat je eerder ontging.
Kees Smit was een homosexueel.

Na je propedeuse, had je minder colleges en meer vrije tijd. De studiebeurzen waren krap, voor je studie 'stond' zes jaar, maar de overheid legde niet te veel druk op het tempo van je studie.

De term 'eeuwige student' was een begrip.

Ik leerde Laura Stoffels kennen. Zij had een kamer in de Schoolstraat en studeerde biologie. Ze kwam uit het dorp Stampersgat bij Roosendaal. Vader onderwijzer. Ik bezocht haar graag. Ze was aardig, toegankelijk, geen capsones. Door haar maakte ik kennis met de springlevende musical *West Side Story*, die verfilmd was in 1961. De volledige tekst had ze opgeschreven, door de naald van haar grammofoon eindeloos terug te zetten. Er waren maar een paar lacunes, ik weet er nog één:

"If the shit hits to van." (Als er stront aan de knikker komt.)

Vanzelf werd ik op haar een beetje verliefd. Toen haar zusje Mia op bezoek kwam, werd ik ook op haar verliefd. Ze was iets mooier dan Laura. Ik zei dat ik hen allebei erg lief vond. We vonden alle drie dat ik moest kiezen. Bedenktijd: twee weken. Tussendoor een briefje van Laura: "Mia en ik zijn niet jaloers op elkaar, voel je vrij om je hart te volgen." Ik koos voor Mia.

Een paar zondagen later lag Mia op de bank op de Marialaan. Pa en Sjeaan afwezig. Op het rode wollen truitje lag tussen haar borsten een amulet. Ik prutste wat aan haar. Toen ik haar achterop de fiets naar het station reed, overkwam mij het gevoel dat ik van haar af wou. Een paar dagen later maakte ik per brief een eind aan de 'verkering'. Ik schreef dat ik haar teveel een product vond van haar opvoeding. Ik had geen besef

hoe bot dat was.

Haar laatste teken van leven: “Als meneer B. zich te goed voelt ... Iets teveel verbeelding ...”

Ik pakte ook de vriendschap op met Frans Hertman. Hij woonde ook op de Marialaan. Ik kende hem nog van het Canisius, waar hij net als ik bij het gregoriaanse koor van pater ‘Loetje’ Loosen s.j. zat. [Zie ➡](#) (Op de foto op p. 179 staat hij naast mij, het gezicht enigszins achter de hand van de dirigent.)

Frans was enigskind. Vader werkte bij de electriciteitscentrale. Moeder met Duits accent. Bekrompen ouders. Vonden het heerlijk dat Frans omging met Ad, en Ad met Frans. Op een keer, bij Frans thuis, waren wij aan het kaarten. Met grof geld. Zilveren guldens. Waarschijnlijk uit verveling. De moeder betrapte ons.

Maar Frans ging ook achter de meisjes aan. Kwam vaak laat thuis. Hevig gedonder. Frans onverbeterlijk. Loog tot hij scheel zag. Hoe vaak de vader niet op de fiets zat om zijn zoon weg te halen bij de meid waar hij zat. Opgejaagd door zijn hysterische vrouw. Wist ook vaak niet het adres. Belde dan bij mij aan om te vragen of ik wist waar hij zat. Nee, dat wist ik niet.

Toen ik een kamer had op de Joh. Vijghstraat 11, had Frans een vaste vriendin. Ze heette Hanneke Janssen. Ze was een stevige Brabantse uit St. Anthonis. Woonde in de Athlonestraat, bij mij om de hoek. Af en toe zag ik haar.

Op een zondagmiddag kwam ze bij mij op bezoek op mijn kamer. We luisterden naar mijn muziek. Bevlogen vertelde ik wat ik zo mooi vond. Ineens deed ze de jurk op haar bovenbeen in een snelle beweging een paar keer op en neer.

Ik deed alsof ik het niet zag.

Ze trouwde met Frans in de rustieke kerk van Malden.

Twee kinderen.

Ze zijn later gescheiden.

Trouwfeest van Hanneke Janssen en Frans Hertman

Die kamer op de Joh. Vijghstraat was de gezelligste die ik heb gehad. Eigenlijk was het een keuken, met een gootsteen en keukenkastjes. Mijn hospita was een dikke volkse vrouw, met een schriele grijsaard als man. Ze hadden nóg een kamerbewoner, ook ‘volks’, met wie ze het goed konden vinden, want ze zaten vaak bij elkaar. Ik, als

student, was van een ander slag. Ik werd gedoogd, maar behoorde niet tot hun wereld. Zelf had ik niet het *savoir vivre* om met hen om te gaan.

Op mijn kamer had ik aan de muur een reproductie van de vioolspeler van Marc Chagall. Ik keek er vaak naar. Het schilderij vertolkte hoe ik mij voelde: een zwerver met een onnoemelijk romantisch verlangen. In hoge sferen zwevend, dwepend.

Het was ook de tijd van de Beatles.
Cliff Richard. Elvis Presley.
Thijs van Leer, Boudewijn de Groot.
Ramses Shaffy.

In de kerken werden de altaren omgedraaid.

Op een zaterdag vond mijn hospita in een kastje onder het aanrecht een trommel met groen en blauw beschimmelde aardbeien.
En weer kon ik opdonderen.

Mijn laatste kamer, Tooropstraat 130

Midden jaren zestig had ik mij aangesloten bij het mannenkoor in de kerk aan de Krayenhofflaan, geleid door de dominicaan Wim Reckman (1930 - 2011). We waren met een man of acht. Een vriendenclub. Er zaten ook een paar huisvaders bij. We stonden naast het altaar. We zongen psalmbewerkingen van Huub Oosterhuis. Wij waren van de links-progressieve kerk, de avant-garde.

Het geloof aan god begon te wankelen.

Wim had een oudere broer Piet, een linkse politiek activist en publicist, lid van de Sjaloomgroep, gevestigd in Odijk. Wim had hetzelfde polemische karakter, dezelfde verbale begaafdheid.

Voor ons, politieke onnozelaars, werd het een leerschool. We werden kritischer en lichtjes vertrouwd met de eerste ideeën van marxisme en revolutie. En ontwikkelingshulp.

Je nam kritische geluiden over, en maakte je daarmee vaak niet geliefd.

In de kerkbank zat een meisje, waar mijn oog op viel. Met haar moeder (flink overgewicht) en een paar broertjes en zusjes zat ze elke zondag op hetzelfde uur op dezelfde plaats. Soms dacht ik dat ze naar me keek. Hoe ik haar leerde kennen weet ik niet meer. Ze heette Marijke Langenkamp. Elke zondag verkeerde ik in spanning of ze er weer zat, elke zondag werd ik verliefd.

Ik ging met haar mee naar haar huis. Ze woonde in de Leeuwerikstraat.

Arbeidershuisjes. Acht kinderen en een moeder. Vader afwezig. Dood?

Er lag een geheim over het gezin, er werd iets verzwegen, maar mij ontbrak elke ervaring om te vermoeden wat dat was.

Toen ik Wim Reckman vertelde van mijn verliefdheid, keek hij me een paar seconden strak aan, met fonkelende bruine ogen, maar zei niets.

Mijn relatie met Marijke werd een lijdensweg, die een jaar en negen maanden heeft geduurd. Ze was wel verliefd, maar niet op mij alleen. Ze werkte in de Honig-fabriek, later in een hotel in Berg en Dal, had uitjes met het personeel, begeleidde gasten. Ze vertelde dat ze vóór mij een vriendje had gehad - dat vriendje 'ging' nu met haar jongere zusje Doortje - me wie ze ooit een hele diepe ervaring had gehad. Dit maakte mij onzeker en jaloers, ik ging piekeren. Ze vertelde ook dat ze pas op een Grieks feest was geweest, waarvoor ze een speciale traditioneel-Griekse jurk had gekocht. Ze had 'gewipt' op de schoot van een Griek ...

Ik ben even met haar naar Parijs geweest. In het hotel lag ze bloot op bed, half overeind op haar elleboog keek ze naar mij. Toen ik op haar lag, begon ze onbedaarlijk te huilen, haar gezicht was rood en lelijk vertrokken. Ik ging van haar af. We stonden op. Ze zei verder niets. Ik vroeg niets.

Ze was door haar vader misbruikt.

De man was in psychiatrische behandeling in Venlo.

Wim Reckman was op de hoogte, maar was gebonden aan het biechtgeheim.

Marijke wist dat ik haar zou verlaten, als zij mij van het misbruik vertelde.

(O ja? Zou ik haar verlaten? *Toen* was die kans inderdaad groot, ik was toen nog in de ban van het maagdelijk intreden in het huwelijk. Arme Marijke.)

Na twintig maanden door haar aan het lijntje gehouden te zijn vond ik het genoeg. Genoeg gekweld geweest. Ik besloot om weer vrij te zijn.

Marijke was intussen verhuisd naar een kamer op de Berg en Dalseweg. Ze zat op de grond met opgetrokken knieën. Toen ik haar mijn besluit vertelde, smeekte ze me om te vrijen. Ik ben weggegaan.

Op dat moment had mijn leven al een beslissende wending genomen. Maar dat was te danken aan niemand anders dan Marijke.

Ze vertelde dat ze deelnam aan improvisatielessen, die gegeven werden door ene Wim Princen op de St. Jozefschool aan de Daalseweg. Of ik meeging.

Ik kende het woord van de verkennerij. Verkenners leerden te improviseren, als zij onderweg onverwacht voor een taak stonden zonder over de middelen te beschikken die zij daarvoor nodig hadden.

Ik was half-en-half nieuwsgierig, maar wel zeer verliefd. Daarom ging ik mee.

Een gymnastiekzaal. Twaalf spelers in een grote kring. Een man gaf een opdracht aan telkens één speler. Hij riep mij naar voren. Sprak langzaam:

“Je bevindt je in een enorm koepelgebouw. Er zijn vier uitgangen tegenover elkaar. Je wil naar buiten, naar het licht. Telkens als je een uitgang nadert, klapt voor je neus de deur dicht met een enorme knal. Je wordt steeds banger. Ga je gang.”

Het werd mijn allereerste improvisatie. Er zouden er heel veel volgen. Na afloop zei mijnheer Princen dat hij bij *Phoenix* naast de hoofdgroep een tweede groep wilde formeren om het middeleeuwse abele spel *Lanceloet van Denemerken* op te voeren. In de oorspronkelijke taal! Omdat hij wist dat ik Nederlands studeerde, dacht hij voor mij aan de rol van Lanceloet, de verwende prins, die verliefd was op het meisje Sanderijn, van lagere komaf en in dienst bij zijn moeder, dus niet bestemd voor een jongen van aristocratischen bloede. Maar de jongen is dolverliefd en omdat hij blijft zeuren, besluit zijn moeder om hem één nachtje zijn gang te laten gaan, er op rekenende dat haar zoon na de ervaring met zo’n gewoon meisje wel bekoeld zou zijn. Maar het liep heel anders.

Repetities op dinsdagavond, van 19.30 - 22.30 uur.

Mijn medespelers waren: Ankie van Bergen (Sanderijn), Heleen van den Berg (Zijn moeder), Huub Verrijdt (Zijn knecht), Dorus Kerkhof (Boswachter), Kees van

Schayck (Haar nieuwe Ridder).

Het stuk zou opgevoerd worden in de buitenlucht, aan de voet van de St. Stevenskerk, tegenover de Latijnse School.

Eindeloos heb ik op aanwijzing van de regisseur geoefend op de openings-sprong van de verliefde Lanceloet, een hele draai in de lucht, waarmee het stuk opent:

Ay god here, hoe mach dit sijn,
Dat ic die scone Sanderijn
Al dus met herten hebbe beseten? (lett. met het hart in bezit heb)
Nochtan wert mi verweten
Van mijnder moeder alle daghe,
Dat is mine minne soe neder draghe.
Dies horic menich spitich woort.

Mijn leven was veranderd. Sterker, ik had het gevoel dat ik begon te leven.

Einde deel II